

Padishahlar «2»

«Padishahlar» – kitabning dawami

1 Ahab ölgendin kéyin Moab Israilgha isyan kötürdi. ■

Iliyas peyghember Ahaziyagha tenbih bérídu

2 Ahaziya Samariyede turghanda *ordisidiki* balixanining penjirisidin yiqilip chüshüp, késel bolup qaldi. U xewerchilerni ewetip ulargha: — Ekron shehiridiki ilah Baal-Zebubdin méning toghramda, késilidin saqiyamdu, dep soranglar, dédi.

3 Lékin Perwerdigarning Perishtisi bolsa Tishbiliq Iliyasqa: — Ornundin tur, Samariye padishahining elchilirining aldigha béríp, ulargha: — Israilda Xuda yoqmu, Ekrondiki ilah Baal-Zebubdin yol sorighili mangdinglarmu? **4** Shuning üchün Perwerdigar hazır mundaq dédiki: «Sen chiqqan kari-wattin chüshelmeysen; sen choqum ölsen» dégin, — dédi.

Shuning bilen Iliyas yolgha chiqtı.

5 Xewerchiler padishahning yénigha qaytip keldi; u ulardin: Némishqa yénip keldinglar, dep soridi.

6 Ular uninggha: — Bir adem bizge uchrap bizge: — Silerni ewetken padishahning yénigha qaytip béríp uninggha: «Perwerdigar mundaq deydu: — Israilda Xuda yoqmu, Ekrondiki ilah Baal-Zebubdin yol sorighili ademlerni ewettingmu? Shuning

üchün sen chiqqan kariwattin chüshelmeysen; sen choqum ölisen!» denglar, – dédi.

⁷ Padishah ulardin: Silerge uchrap bu sözlerni qilghan adem qandaq adem iken? – dep soridi.

⁸ Ular uninggha: U tüklük, bélige tasma baghlighan adem iken, dédi. Padishah: U Tishbiliq Iliyas iken, dédi.

⁹ Andin padishah bir ellikbéshini qol astidiki ellik adimi bilen Iliyasning qéshigha mangdurdi; bu kishi Iliyasning qéshigha barghanda, mana u bir döngning üstide olturatti. U uninggha: I Xudanining adimi, padishah séni chüshüp kelsun! deydu, dédi.

¹⁰ Lékin Iliyas ellikbéshigha: Eger men Xudanining adimi bolsam, asmandin ot chüshüp sen bilen ellik adimining köydürsun, dep jawab berdi. Shuan asmandin ot chüshüp, uning özi bilen ellik adimini köydürüwti.

¹¹ Shuning bilen padishah yene bir ellikbéshini uning qol astidiki ellik adimi bilen uning qéshigha mangdurdi. U uninggha: I Xudanining adimi, padishah éytti: Séni derhal chüshüp kelsun! – dédi.

¹² Lékin Iliyas ellikbéshigha: Eger men Xudanining adimi bolsam, asmandin ot chüshüp sen bilen ellik adimining köydürsun, dep jawab berdi. Shuan Xudanining oti asmandin chüshüp uning özi bilen ellik adimini köydürüwti.

¹³ Padishah emdi üchinchi bir ellikbéshini qol astidiki ellik adimi bilen uning qéshigha mangdurdi; ellikbéshi béríp Iliyasning aldigha chiqip, tizlinip uninggha yalwurup: I Xudanining adimi, méning jénim bilen séning bu ellik qulungning janliri neziringde eziz bolsun! ¹⁴ Derweqe, asmandin ot chüshüp, ilgiriki ikki ellikbéshini ularning qol

astidiki ellik adimi bilen köydürüwetti. Lékin hazir méning jénim séning neziringde eziz bolsun, dédi.

15 Perwerdigarning Perishtisi Iliyasqa: Sen chüshüp uning bilen barghin; uningdin qorqmighin, dédi. U ornidin turup uning bilen chüshüp padishahning qéshigha béríp **16** padishahqa: Perwerdigar söz qilip: «Israilda wehiy sorighili bolidighan Xuda yoqmu, Ekrondiki ilah Baal-Zebubdin yol sorighili elchilerni ewettingghu? Shuning üchün sen chiqqan kariwattin chüshelmeysen; sen choqum öliesen!» deydu, — dédi.

17 Shuning bilen Iliyas dégendek, Perwerdigarning sözi boyiche Ahaziya öldi. Uning oghli bolmighachqa, Yehoram uning ornida padishah boldi. Bu Yehoshafatning oghli, Yehuda padishahi Yehoramning ikkinchi yili idi. □

18 Emdi Ahaziyaning bashqa ishliri, uning qilghan emelliri bolsa, ular «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi? □

2

-
- **1:17** «...Yehoram uning ornida padishah boldi» — bu «Yehoram» belkim Ahaziyaning inisi. U Yehudaning padishahi Yehoram dégen adem emes. «**Bu Yehoshafatning oghli, Yehuda padishahi Yehoramning ikkinchi yili...**» — mushu ayette ikki Yehoram bar; birinchisi Israil, yeni shimaliy padishahliqning padishahi, ikkinchisi Yehudaning padishahi. □ **1:18** «...ular «**Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri**» dégen **kitabta pütülgén emesmidi?» — bu kitab Tewrattiki «Tarix-tezkire» emes, biraq shübhesiszki, Tewrattiki «Tarix-tezkire» bu kitabtin köp uchurlarni alghan.**

Iliyas asman'gha kötürlülidu

¹ Perwerdigar Iliyasni qara quyunda asman'gha kötürmekchi bolghan waqitta Iliyas bilen Élisha Gil-galdin chiqip kétiwatatti.

² Iliyas Élishagha: — Sendin ötünimen, bu yerde qalghin; chünki Perwerdigar méni Beyt-Elge manghuzdi. Élisha: Perwerdigarning hayatı bilen, we séning hayating bilen qesem qilimenki, séningdin hergiz ayrılmaymen! dédi. Shuning bilen ular Beyt-Elge chüshüp keldi. ³ U waqitta Beyt-Eldiki peyghember shagirtliri Élishaning qéshigha kélip uninggha: Bilemsen, Perwerdigar bugün ghojangni sendin élip kétidu? — dédi. Ü: Bilimen; shük turunglar, dédi. □

⁴ Iliyas Élishagha: — Sendin ötünimenki, bu yerde qalghin; chünki Perwerdigar méni Yérixogha manghuzdi. Élisha: Perwerdigarning hayatı bilen, we séning hayating bilen qesem qilimenki, séningdin hergiz ayrılmaymen, dédi. Shuning bilen ular ikkisi Yérixogha bardi.

⁵ U waqitta Yérixodiki peyghember shagirtliri Élishaning qéshigha kélip uninggha: Bilemsen, Perwerdigar bugün ghojangni sendin élip kétidu?

□ **2:3 «peyghember shagirtliri»** — ibraniy tilida «peyghemberning oghulliri». Bular belkim öz yurtini tashlap, melum bir peyghemberge egiship uningdin telim-terbiye alidighan we shundaqla Xudadin peyghemberlik iltipat-qabiliyetni tileydighan ademler idi. **«Perwerdigar bugün ghojangni sendin élip kétidu»** — «sendin» ibraniy tilida «béshingdin» dep ipadilinidu. Démek, kényin Iliyas Élishaning bëshi bolmaydu.

— dédi. U: Bilimen; shük turunglar, dédi. □

6 Iliyas Élishagha: — Sendin ötünimenki, bu yerde qalghin; chünki Perwerdigar méni Iordan deryasigha mangghuzdi, dédi. Élisha: Perwerdigarning hayatı bilen, we séning hayating bilen qesem qilimenki, séningdin hergiz ayrılmaymen, dédi, shuning bilen ular ikkisi méngiwerdi.

7 Emdi peyghember shagirtliridin ellik kishi béríp, ularning udulida yiraqtin qarap turatti. Emma u ikkiylen Iordan deryasining boyida toxtap turdi.

8 Iliyas yépinchisini qatlap, uning bilen suni uriwidi, su ikkige bölünüp turdi; ular ikkisi quruq yoldin ötti. **9** Ötüp bolghandin kényin Iliyas Élishagha: Men sendin ayrılmasta, séning özüng üchün mendin néme tiliking bolsa, dewergin, dédi. Élisha: Séning üstüngde turghan Rohning ikki hesesi üstümge qonsun, — dédi.

10 U: Bu tilikingge érismek qiyindur; men sendin élip kétilgen waqtimda, méni körüp tursang, sanga shundaq bérilidu; bolmisa, bérilmeydu, — dédi.

11 We shundaq boldiki, ular sözliship mangghanda, mana, otluq bir jeng harwisi bilen otluq atlar namayan boldi; ular ikkisini ayriwetti we Iliyas qara quyunda asman'gha kötürülüp ketti.

12 Élisha buni körüp: I atam, i atam, Israilning jeng harwisi we atlıq eskerliri! — dep warqiridi. Andin u uni yene körelmidi. U öz kiyimini tutup, ularni

□ **2:5 «Perwerdigar bugün ghojangni sendin élip kétidu?» —**
«sendin» ibrani tilida «béshingdin» dep ipadilinidu.

yirtip ikki parche qiliwetti. □ ■

13 Andin u Iliyasning uchisidin chüshüp qalghan yépinchisini yerdin élip, Iordan deryasining qirghiqigha qaytip keldi. **14** U Iliyasning üstidin chüshüp qalghan yépinchisi bilen suni urup: «Iliyasning Xudasi Perwerdigar nedidur?», dédi. Élisha suni shundaq urghanda su ikkige bölündi; Élisha sudin ötüp ketti.

15 Yérixodiki peyghember Shagirtliri qarshi qirghaqtta turup uni kördi we: «Iliyasning rohi Élishaning üstididur» dep uning aldigha béríp, bash urup tezim qildi. **16** Ular uninggha: Mana séning kemini liring arisida ellik ezimet bar; ötünimiz, bular ghojangni izdigili barsun. Perwerdigarning Rohi belkim uni kötürüp taghlarning bir yéride yaki jilghilar ning bir teripide tashlap qoydimiki, dédi. Lékin u: Siler héch ademni ewetmenglar, dédi.

17 Emma ularning uni qistawérishi bilen u xijalet bolup: Adem ewetinglar, dédi. Shunga ular ellik kishini ewetti; bular üch kün uni izdidi, lékin héch tapalmidi. **18** Ular Élishaning yénigha qaytip kelgende (u Yérixoda turuwatatti) u ulargha: Men derweqe silerge «Izdep barmanglar!» démidimmu? — dédi.

□ **2:12** «Israilning jeng harwisi we atliq eskerliri!» — belkim Élisha hazır körgen jeng harwisi we atlirini körsitudu. Iliyas peyghember Israil arisida turghan waqtida Xudaning samawiy küchliri uning wasitisi bilen Israilgha yardemde bolatti. Shu nuqtidin peyghemberning özi Israilgha nisbeten «jeng harwisi we atliq eskerliri» bolatti. Lékin u asman'gha kötürlügendifin kényin qandaq bolar? ■ **2:12** 2Pad. 13:14

*Élisha peyghemberning peyghemberlik hoquqi
namayan bolidu*

19 Sheherdiki ademler Élishagha: Ghojam körgendek, sheher özi obdan jaydidur, lékin su nachar we tupraq tughmastur, dédi.

20 U: Yéngi bir koza élip kélép, ichige tuz qoyup, manga béringlar, dédi. Ular uni élip kélép uninggha berdi.

21 U bulaqning béshigha béríp uningha tuzni tökti we: Perwerdigar mundaq deydu: — «Men bu sularni saqayttim; emdi ulardin qayta ölüm bolmaydu we yerning tughmasliqi bolmaydu» — dédi. □

22 Xuddi Élishaning éytqan bu sözidek, u su taki bugün'ge qeder pak bolup keldi.

23 Élisha Yérixdin chiqip Beyt-Elge bardi. U yolda kétip barghanda, bezi balilar sheherdin chiqip uni zangliq qilip: Chiqip ket, i taqir bash! Chiqip ket, i taqir bash! — dep warqirashti.

24 U burulup ulargha qarap Perwerdigarning nami bilen ulargha lenet oqudi; shuning bilen ormanlıqtin ikki chishi éyiq chiqip, balilardin qiriq ikkini yirtiwetti. **25** U u yerdin kétip, Karmel téghigha béríp, u yerdin Samariyege yénip bardi.

3

Moab Israil bilen jeng qilidu

□ **2:21** «Men bu sularni saqayttim» — yaki «Men bu sularni tazilidim».

1 Yehuda padishahi Yehoshafatning seltenitining on sekkizinchı yili, Ahabning oghli Yehoram Samariyede Israilgħa padishah bolup, on ikki yil seltenet qildi. **2** U özi Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilatti, lékin atisi bilen anisi qilghan derijide emes idi. U atisi yasatqan «Baal tüwrüki»ni élip tashlidi. ■ **3** Lékin u Israilni gunahqa putlashturghan Nibatning oghli Yeroboamning gunahlirida ching turup, ulardin héch yanmidi.

4 Moabning padishahi Mésha nahayiti chong qoychi idi; u Israilning padishahigha yüz ming qoza hem yüz ming qochqarning yungini olpan qilatti. □ **5** Emdi shundaq boldiki, Ahab ölüp ketkendin kényin Moabning padishahi Israilning padishahigha yüz örüdi. ■

6 U waqitta Yehoram padishah Samariyedin chiqip hemme Israilni *jeng üchün* éditlidi. **7** U yene adem ewitip Yehudaning padishahi Yehoshafatqa xewer béríp: Moabning padishahi mendin yüz öridi; Moab bilen soqushqili chiqamsen? — dédi. U: Chiqimen; bizde méning-séning deydighan gep yoqtur, méning xelqim séning xelqingdur, méning atlirim séning atliringdur, dédi. □ ■

8 U yene: Qaysi yol bilen chiqayli, dep soridi. Yehoram: Biz Édom chölining yoli bilen chiqayli, dep jawab berdi.

■ **3:2** 1Pad. 16:32 □ **3:4** «**yüz ming qoza hem yüz ming qochqarning yungini olpan qilatti**» — yaki «yüz ming qozining we yüz ming qochqarning yungini olpan ewetetti». ■ **3:5** 2Pad. 1:1 □ **3:7** «**bizde méning-séning deydighan gep yoqtur**» — ibranî tilida «men özüm sanga oxshash bolimen» dégen söz bilen ipadilinidu. ■ **3:7** 1Pad. 22:4

9 Andin Israilning padishahi bilen Yehudaning padishahi Édomning padishahigha qoshulup mangdi. Ular yette kün aylinip yürüsh qilghandin keyin, qoshun we ular élip kelgen at-ulaghlartha su qalmidi. **10** Israilning padishahi: Apla! Perwerdigar biz üch padishahni Moabning qoligha chüshsun dep, bir yerge jem qilghan oxshaydu, dédi.

11 Lékin Yehoshafat: Perwerdigardin yol sorishimiz üçün bu yerde Perwerdigarning bir peyghembiri yoqmu? – dédi. Israilning padishahining chakarliridin biri: Iliyasning qoligha su quyup bergen Shafatning oghli Élisha bu yerde bar, dédi.■

12 Yehoshafat: Perwerdigarning söz-kalami uningda bar, dédi. Shuning bilen Israilning padishahi bilen Yehoshafat we Édomning padishahi uning qéshigha chüshüp bardi.

13 Élisha Israilning padishahigha: – Méning séning bilen néme karim! Öz atangning peyghemberliri bilen anangning peyghemberlirining qéshigha barghin, dédi.

Israilning padishahi: Undaq démigin; chünki Perwerdigar bu üch padishahni Moabning qoligha tapshurush üçün jem qilghan oxshaydu, – dédi.■

14 Élisha: Men xizmitide turuwatqan Perwerdigarning hayatı bilen qesem qilimenki, eger Yehudaning padishahi Yehoshafatning hörmitini qilmaghan bolsam, séni közge ilmighan yaki sanga qarim-

ighan bolattim. □ ■ 15 Lékin emdi béríp bir saz-chini manga élip kélinglar, — dédi.

Sazchi saz chalghanda, Perwerdigarning qoli uning üstige chüshti. □ 16 U: Perwerdigar söz qilip: «Bu wadining hemme yérige ora kolanglar» dédi, — dédi andin yene:

17 — Chünki Perwerdigar mundaq deydu: «Siler ya shamal ya yamghur körmisenglarmu, bu wadi sugha tolup, özünglar bilen at-ulaghiringlar hemmisi su ichisiler». 18 Lékin bu Perwerdigarning neziride kichik ish bolup, u Moabnimu silerning qolliringlarga tapshuridu. 19 Siler barlıq mustehkem sheherlerni we barlıq ésil sheherlerni böşüp ötüp, barlıq yaxshi derexlerni késip tashlap, hemme bulaqlarni tindurup, hemme munbet ékinzarlıqni tashlar bilen qaplap xarab qilisiler» — dédi.

20 We etisi etigenlik qurbanlıq sunulghan waqtida, mana, su Édom zémini tereptin éqip kélép, hemme yerni sugha toshquzdi. 21 Emma Moablarning hemmisi: Padishahlar biz bilen jeng qilghili chiqiptu, dep anglighan bolup, sawut-qalqan kötüreligüdek chong-kichik hemmisi chégrada tizilip septe turdi. 22 Ular etisi seherde qopup qarisa, kün nuri ularning udulidiki su üstige chüşkenidi; künning sholisida su ulargha

□ 3:14 «Men xizmitide turuwatqan» — ibraniy tilida «Men Uning (Xudanining) aldida turuwatqan» dégen söz bilen ipadilinidu. Élisha özini padishahning ordisida daim ghojisining aldida turuwatqan xizmetkargha oxshitidu. ■ 3:14 1Pad. 17:1 □ 3:15 «**Sazchi saz chalghanda, Perwerdigarning qoli uning üstige chüshti**» — yaki «Sazchi chalsa, Perwerdigarning qoli... chüşhetti».

qandek köründi. Ular: —

23 Bu qan iken! Padishahlar urushup bir-birini qirghan oxshaydu. I Moablar! Derhal oljining üstige chüshüp boliishiwalayli! dédi.

24 Lékin ular Israilning leshkerghigha yetkende, Israillar ornidin qopup Moablargha hujum qilishi bilen ular beder qacti. Israillar ularni sürüp-toqay qiliwetti. **25** Ular sheherlerni weyran qilip, herbir adem tash élip, hemme munbet ékinzarliqni tolduruwetküche tash tashlidi. Ular hemme bulaq-quduqlarni tindurup, hemme yaxshi derexlerni késiwetti. Ular Kir-Hareset shehiridiki tashlardin bashqa héch némini qaldurmidi. Shu sheherge bolsa, salgha atquchilar uninggha chörgilep hujum qildi.□

26 Moabning padishahi jengning özige ziyade qat-tiq kelginini körüp özi bilen yette yüz qilichwazni élip Édomning padishahigha hujum qilip böşüp ötüşke atlandi; lékin ular böşüp ötelmedi.

27 Shuning bilen textige warisliq qilghuchi tunji oghlini élip, sépilning töpisode uni köydürme qurbanliq qildi. U waqitta Israil Perwerdigarning qattiq qehrige uchrighanidi. Shuning bilen bu üch padishah Moab padishahtin ayrilip, herqaysisi öz

□ **3:25 «Ular Kir-Hareset shehiridiki tashlardin bashqa héch némini qaldurmidi»** — buning menisi belkim «Ular Kir-Hareset shehirining özini weyran qilmidi» dégendek bolsa kérek.

yurtigha kétishti.□

4

Élisha peyghember tul xotun we uning oghul-lirigha yárdém bérídu

¹ Peyghember shagirtliridin birining tul qalghan xotuni Élishagha peryad qilip: Séning qulung bolghan méning érim ölüptu. Bilisenki, séning qulung Perwerdigardin qorqqan adem idi. Emdi qerz igisi méning ikki oglumni qulluqqa alghili keldi.■

² Élisha uningdin: Séning üchün néme qilay? Dégine, öyüngde némeng bar? – dep soridi. U: Dédingning öyide kichik bir koza maydin bashqa héchnerse yoq, – dédi.□

□ **3:27 «Perwerdigarning qattiq qehri...»** — ibraniy tilida «uning qattiq qehri...». «Perwerdigarning qattiq qehrige uchrighanidi» — Israelning shu chaghda némishqa Perwerdigarning qehrige uchrash sewebi mushu yerde éytilmaydu. Birnechche alim mushu «qehr»ni Perwerdigardin emes, belki Édom teripidin kelgen, dep qarap, tòwendikidek terjime bilen sherh béríp chüshendürudu: «(26) Moabning padishahi ... Édomning padishahiga hujum qilip bösüshke atlandi; lékin ular böslüp ötelmedi. (27) Shuning bilen uning (Édomning) textige warislig qilghuchi tunji oglini élip kélép, sépilning üstide uni köydürme qurbanliq qildi. U waqitta Israil qattiq qehrige uchrighanidi (Édomlar: «Biz Israillar bilen ittipaq-dash bolghachqa, biz ularning kasapitige uchruduq» dep Israilgha qattiq ghezeplen’genidi». Démek, shu alimlar shu «qehr» Édomlar teripidin keldi, dep qaraydu). Biraq bizningche bundaq terjimide ikki muhim nuqtini pereziy terjime qilghan bolghachqa, uningha qayil bolmiduq. Shunga biz yenila ayettiki «qehr»ni Xuda teripidin bolghan, dep qaraymiz. ■ **4:1** Law. 25:39 □ **4:2 «kichik bir koza may»** — bu may belkim zeytun méyi idi.

³ U: Bérip hemme qoshniliringdin chögün-koza, yeni bosh chögün-kozilarni ötne alghin, ular az bolmisun. ⁴ Andin özüng bilen oghulliring öyge kirgin, ishikni yépip hemme chögün-kozilargha may qachilighin. Toshqanlirini bir chetke élip qoyghin, – dédi.

⁵ Shuning bilen u u yerdin ayrılip oghulliri bilen öyge kirip ishikni yaptı. Oghulliri chögün-kozilarni uning aldigha élip kelgende, u may quydi. ⁶ We shundaq boldiki, chögün-kozilarning hemmisi tolghanda u oghligha: Yene bir koza élip kel, dédi. Emma oghli: Emdi koza qalmidi, dédi. U waqitta may toxtap qaldi.

⁷ Emdi u béríp Xudanıg adimige xewer yetküzdi. U: Bérip mayni sétiwet, qerzingni tügetkin; andin qalghan pul bilen özüng we oghulliringning jénini békinqilar, dédi.

Élisha Ölgen balini tirildüridu

⁸ Bir küni Élisha Shunem shehirige bardı. U yerde bir bay ayal bar idi we u uni öz öyide tamaqqa tutup qaldi. Shuningdin kényin herqachan u yerdin ötüp mangsa, u uning öyige kirip ghizalinatti. ⁹ Bir küni u öz érige: Bu yerdin daim ötidighan kishi Xudanıg bir muqeddes adimi ikenlikini bilip yettim. ¹⁰ Biz ögzide uninggha bir kichikrek öy salaylı. Uninggha öyde kariwat, shire, orunduq we chiragħdan teyyarlap béréyli; we shundaq bolsunki, u qachanla yénimizgha kelse shu öyde tursun, – dédi.

¹¹ Emdi peyghember bir küni u yerge kelgende, shu balixanigha kirip yétip qaldi. ¹² U öz

xizmetkari Gehazigha: Sen u Shunemlik ayalni chaqirghin, dédi. U uni chaqirghanda, ayal uning qéshigha keldi.

13 Peyghember xizmetkarigha: Sen uninggha: «Sili bizning ghémimizni yep mushundaq özlirini köp aware qildila; men sili üçün néme qilip béréy? Padishahqa yaki qoshun serdarigha birer teleplirini yetküzeymu?» — dégin, dédi.

Ayal buningha jawab béríp: — Men öz xelqim arisida yashawatimen, boldi! dédi.

14 Emdi Élisha Gehazidin, uninggha néme qilip bérish kérek? — dep soridi. Gehazi: Uning oghul balisi yoq iken, we érimu qéri iken, dédi.

15 U: Uni chaqirghin, dédi. Ayalni chaqiriwidi, ayal ishikke kélip turdi.

16 Peyghember uninggha: Kéler yili texminen mushu waqitta quchaqlirida bir oghulliri bolidu, dédi. U: Yaq, i ghojam! I Xudanинг adimi, dédikingge yalghan éytmighin, dédi. □ ■

17 Emdi Élisha uninggha dégendek u ayal hamildar bolup, ikkinchi yili békitilgen waqitta oghul tughdi.

18 Bala ösüp chong boldi. Bir küni shundaq boldiki, u atisi bar yerge, ormichilarining qéshigha chiqip ketti. **19** U atisigha: Way beshim, way beshim, dep waysidi. U xizmetkarigha, uni anisining qéshigha élip barghin, dédi.

20 U uni kötürüp anisining yénigha apirip qoydi. Bala anisining étikide chüshkiche olturdi, andin ölüp qaldi. **21** Andin anisi chiqip, uni Xudan-

□ **4:16** «mushu waqitta» — yaki «etiyazda». ■ **4:16** Yar. 18:10,

ing adimining öyidiki kariwatqa yatquzup qoyup, ishikni yépip chiqip ketti. ²² U érini chaqirip uninggha: Ghulamlardin birini mangdurghin, u bir éshekni élip kelsun; men uni chapturup, Xudaning adimining qéshigha derhal béríp kéley, dédi.

²³ Éri uninggha: Némishqa uning qéshigha bugün barisen? Bugün ya yéngi ay ya shabat küni bolmisa, dédi. Ayali uninggha, Hemme ish tinchliq – dédi. □

²⁴ U éshekni toqutup ghulamigha: Ittik heydep mang; men démigüche toxtimighin, dédi. □

²⁵ Shuning bilen u Karmel téghigha béríp Xudaning adimi aldigha keldi. We shundaq boldiki, Xudaning adimi uni yiraqtinla körüp öz xizmetkari Gehazigha: Mana Shunemlik ayal kéliwatidu; ²⁶ Sen uning aldigha yükürüp béríp uningdin: Sili tinchliqmu? Erliri tinchliqmu? Baliliri tinchliqmu?» – dep sorighin, dédi.

– Hemme ish tinchliq, dep éytti ayal.

²⁷ Emdi taghqa chiqip Xudaning adimining qéshigha kelgende, u uning putlirini quchaqlidi. Gehazi uning yénigha béríp uni ittiriwetmekchi boldi; lékin Xudaning adimi: – Uni öz ixtiyarigha qoyghin; chünki uning köngli intayin sunuq we Perwerdigar bu ishni manga démey yoshuruptu, dédi.

□ **4:23 «némishqa uning qéshigha bugün barisen?»** — éri belkim ayalining bérish meqsitini chüşhenmidi. Érinin sözige qarighanda «yéngi ay» yaki «shabat küni» peyghemberler bilen körüşhüsh qolaylıq waqt bolatti. «**Hemme ish tinchliq**» — yaki «xatirjem bolghin». □ **4:24 «Ittik heydep mang; men démigüche toxtimighin»** — ghulami belkim éshekning yénida yükürüp, ayalgha hemrah bolsa kérek.

28 Ayal: Men ghojamdin bir oghul tilidimmu? Manga yalghan söz qilmighin, dep sendin ötünmidimmu? — dédi. □ ■

29 Peyghember Gehazigha: — Bélingni ching baghlap, méning hasamni élip mangghin. Birsige uchrisang, uninggha salam qilmighin, birsi sanga salam qilsa, sen uninggha jawab bermigin. Méning hasamni balining yüzige qoyghin, dédi. □ ■

30 Balining anisi: Perwerdigarning hayatı bilen we séning hayating bilen qesem qilimenki, sendin ayrilmaymen, dédi. Élisha ornidin turup uning keynidin egeshti.

31 Gehazi ulardin burun bérip hasisini balining yüzige qoyghanidi. Emma héch awaz yaki tiwish chiqmidi. Shuning bilen u yénip Élishanıgaldığha bérip uninggha: Bala oyghanmidi, dédi.

32 Élisha öyge kélép qarisa, mana, bala uning kariwitida ölük yatatti. **33** U bala bilen özini ayrim qaldurup, ishikni yépiwétip Perwerdigargha dua qildi. ■ **34** Andin u kariwatqa chiqip balining üstige özini qoyup aghzini uning aghzigha, közlirni uning közlirige, qollirini uning qollirigha yéqip yatti. Shuning bilen balining bedini issishqa bashlidi. **35** U chüshüp öyde u yaq-bu yaqqqa méngip andin yene kariwatqa chiqip yene balining üstige

□ **4:28** «**men ghojamdin bir oghul tilidimmu?**» — oqurmenlarning éside barki, bu ayal eslidi Élishadin birer nerse tilimekchi emes idi. U oghul perzent körüşke zor intizar bolsimu, yene oghul tileshtin qorqatti. ■ **4:28** 2Pad. 4:16 □ **4:29** «**birsiye uchrisang, uninggha salam qilmighin, birsi sanga salam qilsa, sen uninggha jawab bermigin**» — ottura sherkte yolda kétiwatqanlar bir-biri bilen salamlashqanda adette uzun waqit kétetti. ■ **4:29** Luqa 10:4 ■ **4:33** Mat. 6:6

égildi. U waqitta bala yette qétim chüshkürdi, andin közlirini achi.■

36 Peyghember Gehazini chaqirip uninggha: Shunemlik ayalni chaqirghin, dédi. U uni chaqirip qoydi. U Élishaning yénigha kelgende. U uninggha: Oghullirini kötüüp alsila, dédi.

37 U öyige kiripla uning ayighi aldigha yiqlip dum yatti, béshi yerge tegküdek tezim qildi. Andin öz oghlini kötüüp chiqip ketti.

Acharchiliqta bolghan möjiziler

38 Élisha Gilgalgha yénip bardi. Shu chaghda yurtta acharchiliq bolghanidi. Peyghemberlerning shagirtliri Élishaning yénida olturghanda u öz xizmetkarigha: Sen chong qazanni ésip peyghemberlarning shagirtlirigha shorpa pishurup bergen, dédi.

39 Ulardin birsi otyash tergili dalagha chiqip yawa qapaq pélikini tépip, uningdin yawa qapaq üzüp étikini toldurup kélép, toghrap qazan'gha saldi; chünki ular bularning ziyanlıq ikenlikini bilmeytti.□

40 Andin ular yenglar dep ademlerge usup berdi. Lékin ular tamaqni yégili bashlighanda: I Xudaning adimi, qazanda ölüm bar, dep warqirashti. Héchkim uningdin yéyelmedi.

41 Élisha: Azraqqine un élip kelinglar, dédi. U shuni qazan'gha tashlap: Xelqqe usup bergen, yésun,

■ **4:35** 1Pad. 17:21; 2Pad. 8:1; Ros. 20:10 □ **4:39 «yawa qapaq»** — biz perizimiz boyiche shundaq terjime qıldıq. Lékin bu ösümlük we méwisining zadi néme ikenliki bizge hazır namelum.

dédi. We mana, qazanda héch zeher qalmidi.■

42 Emdi Baal-Shalishahdin bir adem kélép, Xudaning adimige arpa hosulining tunji méwisidin ash-nan, yeni yigirme arpa nanni we bir xalta kök bashni élip kéliwidi, u: Xelqqe yégili aldigha qoyghin, dédi.

43 Uning xizmetkari: Shuni bir yüz ademning aldida qandaq qoyalaymen? dédi. Élisha: Xelqqe yégili bergin; chünki Perwerdigar mundaq deydu: Ular yeysdu we uningdin éship qalidu, dédi.■

44 Shuning bilen u shuni ularning aldida qoydi; ular yédi we del Perwerdigarning déginidek, uningdin éship qaldi.

5

Suriyening qoshunining serdari Naamanning saqaytilishi

1 Suriye padishahining qoshun serdari Naaman öz ghojisining aldida tolimu qedirlendi we izzetlendi, chünki Perwerdigar uning qoli arqılıq Suriyege nusretler bergenidi. U batur jengchi bolghini bilen, lékin maxaw késilige giriptar bolup qalghanidi.

2 Emdi Suriyler top-top bolup, bulangchiliqqa chiqip Israildin bir kichik qizni tutup kelgenidi; bu qiz Naamanning ayalining xizmitini qilatti. **3** U xanimgha: Kashki, méning ghojam Samariyediki peyghemberning qéshida bolsidi! U uni maxaw késilidin saqaytatti, dédi.

4 Naaman béríp xojisigha: — Israilning yurtidin bolghan kichik qiz mundaq-mundaq éytti, dédi.

5 Suriye padishahi: Yaxshi! Sen barghin, men Israilning padishahigha bir mektup ewetimen, dédi. Naaman on talant kümüsh bilen alte ming shekel altun we hem on kishilik kiyimni élip Israilgha bardi. □

6 U mektupni Israilning padishahigha apirip tapshurup berdi. Mektupta: — «Bu mektup sanga yetkende bilgeysenki, men öz xizmetkarim Naamanni séning qéshinggha mangdurdum. Sen uni maxaw késilidin saqaytqaysen», dep pütülgénidi.

7 Israilning padishahi xetni oqup bolup, öz kiyimlirini yirtip-yirtiwetti we: — Men Xudamu? Kishini öltürüp hem tirildüreleymenmu? Némishqa u kishi: — Bu ademni maxaw késilidin saqaytqin, dep hawale qilidu? Qéni, oylinip körünglar, u derweqe men bilen jeng qilghili bahane izdeydu, dédi. ■

8 We shundaq boldiki, Xudaning adimi Élisha Israilning padishahining öz kiyimlirini yirtqinini anglichanda, padishahqa adem ewitip: Némishqa öz kiyimliringni yirtting? U kishi hazır bu yerge kelsun, andin u Israilda bir peyghember bar iken dep bilidu, dédi.

9 Naaman atliri we jeng harwisi bilen kélip, Élishanıg öyining ishiki aldida toxtidi. **10** Élisha bir xewerchini mangdurup Naaman'gha: — Bérip Iordan deryasida yette qétim yuyunup kelgin; shun-

□ **5:5 «on talant kümüsh»** — bir talant belkim 30.6 kilogram idi, shunga bu 306 kilogram kümüsh idi. «Alte ming shekel altun» — 70 kilogramche bolushi mumkin idi. ■ **5:7** Qan. 32:39; 1Sam. 2:6

daq qilsang etliring eslige kélip pakiz bolisen, dédi.
11 Lékin Naaman achchiqlinip yénip kélip: — Mana, u choqum chiqip, méning bilen körishidu, öre turup Xudasi Perwerdigarning namigha nida qilip, *yara* jayning üstide qolini silkip, maxaw késilini saqaytidu, dep oylap kelgenidim. **12** Demeshqning deryaliri, yeni Abarna bilen Farpar *deryasining suliri* Israilning hemme suliridin yaxshi emesmu? Men ularda yuyunsam pakiz bolmamdim? — dédi. U qattiq ghezeplinip burulup yolgha chiqtı.

13 Lékin uning xizmetkarliri uning qéshigha bérip: — I atam, eger peyghember silige éghir bir ishni tapiligan bolsa, qilmasmidila? Undaq bolghan yerde, u silige sugha chüshüp yuyunup, pakiz bolisila, dégen bolsa shundaq qilmamla? — déyishti.

14 Shunga u chüshüp, Xudaning adimining sözige binaen Iordan deryasida yette qétim chömüldi. Shuning bilen uning éti paklinip, kichik balining étidek bolup saqaydi. ■

15 Shuning bilen u barlıq hemrahliri bilen Xudaning adimining qéshigha qaytip kélip, uning aldida turup: — Mana emdi pütkül yer yüzide Israildin bashqa yerde Xuda yoq iken, dep bilip yettim; emdi hazır, öz keminengdin bir sowghatni qobul qilghin, dédi.

16 Lékin Élisha: Men xizmitide turuwatqan Perwerdigarning hayatı bilen qesem qilimenki, héch némini qobul qilmasmen, dédi. *Naaman* tola ching turuwalsimu, héch qobul qilmidi.

17 Andin Naaman mundaq dédi: — Eger qobul

qilmisang, keminengge topidin ikki qéchir yük bérilsun; chünki kemineng bundin kéyin Perwerdi-gardin bashqa héchqandaq ilahlargha köydürme qurbanliq yaki inaqliq qurbanliqini keltümeydu.

□ 18 Lékin Perwerdigar keminengning shu bir ishini kechürüm qilghay: ghojamning özi Rimmonning butxanisigha sejde qilmaq üchün kirgende, méning qolumgha yölense men Rimmonning butxanisida tiz püksem, mushu amalsiz tiz pükkinim üchün Perwerdigar men keminengni kechürgey, dédi. □

19 Élisha uninggha: — Sen aman-xatirjemlitke ketkin, dédi. U uningdin ayrılip azghine yol mangdi. 20 Lékin Xudaning adimi Élishaning xizmetkari Gehazi könglide: — Mana, u Suriyelik Naaman élip kelgen nersiliridin ghojam héchnémini almay, uni bikar ketküzüwétiptu. Lékin Perwerdigarning hayatı bilen qesem qilimenki, men uning keynidin yükürüp bérrip, uningdin azraq bir nerse alay, dep oylidi. 21 Shuni dep Gehazi Naamanning keynidin bardı. Naaman bir kimning keynidin yükürüp kéliwatqinini körüp, harwisidin chüshüp uning aldigha bérrip: Hemme ish tinchliqmu? — dep soridi.

22 U: — Tinchliq, — dédi, — emma ghojam méni mangdurup: Mana emdi Efraim taghliqidin peyghemberlerning shagirtliridin ikki yigit

□ 5:17 «inaqliq **qurbanliqi**» — yaki peqet «qurbanliq». Adette bu söz «inaqliq qurbanliqi» yaki «teshekkür qurbanliqi»ni bildüridu. Uning topini telep qilishi belkim Israildiki shu topa (qurban'gah süpitide) üstide öz qurbanliqlirini qilmaqchi bolghan bolushi mümkün. □ 5:18 «Rimmon» — Suriyening «boran chiqarghuchi but»ı idi.

qéshimgha keldi. Bulargha bir talant kümüsh bilen ikki kishlik kiyim bersile, dep éytti, — dédi.

²³ Naaman: — Ikki talant kümüshni qobul qilghin, dep uni zorlap ikki talant kümüshni ikki xaltigha chégip, ikki kishilik kiyimni chiqirip berdi. Bularni Naaman ghulamliridin ikki yigitke yüdküzdi; ular Gehazining aldida bularni kötürüp mangdi.

²⁴ U turghan döngge yetkende bularni ularning qolliridin élip öyige tiqip qoydi; andin bu ademlerni ketküzüwetti. ²⁵ Andin u ghojisining aldigha kirip turdi. Élisha uningdin: — I Gehazi, nege bérif kelding? — dep soridi. U jawab bérif: Qulung héchyerge barmidi, — dédi.

²⁶ Élisha uninggha: — Melum bir kishi harwisdin chüshüp, keynige yénip, séning aldinggha kelgende, méning rohim shu chaghda séning bilen birge barghan emesmu? Bu kishiler kümüsh bilen kiyim, zeytun baghliri bilen üzümzarlar, qoy bilen kala, malaylar bilen kénizeklerni qobul qilidihan waqitmu? ²⁷ Lékin hazir Naamanning maxaw késili sanga hem neslingge menggüge chaplishidu, — dédi. Shuning bilen u Élishaning qéshidin chiqqanda qardek aq bolup qaldı. ■

6

Paltining beshini su üstide leylitishi

¹ Peyghemberlerning shagirtliri Élishagha: — Mana bizge séning aldingda turuwatqan yérimiz tar keldi. ² Iordan deryasining boyigha bérif,

herbirimiz birdin yaghach élip, shu yerde turidighan'gha bir turalghu öy yasayli, — dédi.
— Béringlar, dep jawab berdi u.

³ Ularning biri yene: — Iltipat qilip qeminiliring bilen birge barghin, dédi. U: — Bille baray, dédi.

⁴ U ular bilen mangdi. Ular Iordan deryasiga béríp, derex késishke bashlidi. ⁵ Lékin ularning biri derex késiwatqanda paltining béshi sugha chüshüp ketti. U warqirap: — Way ghojam, bu ötne alghan palta idi, dédi.

⁶ Xudaning adimi: Nege chüshti, dep soridi. U chüshken yerni körsitip berdi. U bir shaxni késip, uni sugha tashliwidi, Paltining béshi leylep chiqtı.

⁷ U: Uni qolunggha alghin, déwidi, u kishi qolini uzutup uni tutuwaldi.

Élisha pütün bir qoshunni meghlup qilidu

⁸ Suriyening padishahi Israil bilen jeng qiliwatatti. U öz xizmetkarliri bilen meslihetliship, palanchi-pokunchi yerde bargah tikimen, dep békitetti. □

⁹ Xudaning adimi Israilning padishahigha xewer ewitip: — Sen palanchi-pokunchi yerge bérishtin éhtiyat qilghin, chünki Suriyler u yerge chüshmekchi, dédi.

¹⁰ U waqtlarda Israilning padishahi Xudaning adimi özige körsetken jaygha adem ewetip u

□ **6:8 «...meslihetliship, palanchi-pokunchi yerde bargah tiki-men, dep békitetti»** — yaki «... meslihetliship, ular uninggha: — Palanchi-pokunchi jayda hujum qilgayla, dédi».

yerdiki ademlirige éhtiyat qilishni agahlandurdi. Bundaq ish birqanche qétim boldi.□

11 Buning sewebidin Suriyening padishahi könglide qattiq achchiqlinip, öz xizmetkarlirini chaqirip ulardin: — Arimizdin kimning Israilning padishahi teripide turidighanliqini manga körsitip bermemsiler?! — dep soridi.

12 Lékin xizmetkarlirining biri: — I ghojam padishah undaq emes; belki Israilda turidigan Élisha dégen peyghember sen yatqan hujrangda qilghan sözliringni Israil padishahiga éytip bérifu, — dédi.

13 U: Bérip uning nede ikenlikini paylap kélinglar, men adem mangdurup uni tutup kéley, dédi. Ular: — U Dotan shehiride iken, dep xewer qildi.

14 Shuning bilen u shu yerge atliqlar, jeng harwiliri we zor bir qoshunni mangdurdi. Ular kéchisi yétip kélip sheherni qorshiwaldi.

15 Xudaning adimining maliyi seherde turup chiqsa, mana, bir atliqlar we jeng harwiliri qoshuni sheherni qorshiwalghanidi. Malay uninggha: Apla, i ghojam, qandaq qilarmiz? — dédi.

16 Lékin u: Qorqmighin; mana biz bilen birge bolghanlar ular bilen birge bolghanlardin köptur, dédi. **17** Emdi Élisha dua qilip: I Perwerdigar, malayimning közlirini köreleydighan qilip achqaysen, dédi. U waqitta Perwerdigar yigitning közlirini achi we u eyni ehwalni kördi; mana, pütkül tagh Élishani chöridep turghan yalqunluq at we jeng

□ **6:10 «birqanche qétim»** — ibraniy ilida «bir qétim, ikki qétim emes» dégen sözler bilen ipadilinidu.

harwiliri bilen tolghanidi.

18 Suriyler chüshüp u terepke kelgende, Élisha Perwerdigargha dua qilip: Bu xelqni korluq bilen urghin, dédi. Shuning bilen U Élishaning tiliki boyiche ularni korluq bilen urdi.

19 Élisha ulargha: Bu *siler izdigen* yol emes we *siler izdigen* sheher emes; méning keynimdin egishinglar, silerni siler izdigen ademning qéshigha bashlap baray, dep ularni Samariyege bashlap bardi. **20** We shundaq boldiki, ular Samariyege kirgende Élisha: I Perwerdigar, ularning közlirini köreleydighan qilip achqaysen, dédi. Perwerdigar ularning közlirini achi; we mana, ular Samariyen- ing otturisida turatti.

21 Israilning padishahi ularni körgende Élishadin: I atam, ularni öltürüwéteymu? Ularni öltürüwéteymu? dep soridi.

22 U: — Sen ularni öltürme; hetta özüng qilich we oqyaying bilen esir qilghanliringni öltürmeydighan yerde, bularni öltürüşke bolamti? Eksiche, ularning aldigha nan, su qoyghin; shuning bilen ular yep-ichip öz ghojisigha yénip ketsun, dédi. □

23 Shundaq qilip, u ulargha chong ziyapet berdi; ular yep-ichip bolghandin kényin, andin ularni yolgha saldi. Ular ghojisining yénigha qaytti. Shuningdin kényin Suriyeden bulangchilar shaykiliri Is- railning zéminigha qayta bésip kirmidi.

□ **6:22 «...bularni öltürüşke bolamti?»** — démek, sen özüng mushu Suriyerni esirge tutqan emessen; hetta ularni shundaq tutqan bolsangmu, u chaghda (kona «urush exlaqi» boyiche) ularni öltürüwetmeytting.

Perwerdigar Samariyeni qutquzidu

24 Kéyin shundaq boldiki, Suriyening padishahi Ben-Hadad pütkül qoshunini yighip Samariyeni muhasirige aldi. **25** Shuning bilen Samariyede zor acharchiliq boldi. Ular uni shunche uzun qamal qildiki, bir éshek beshi seksen shekel kümüşke, we kepter mayiqining bir chinisining töttin biri besh shekel kümüşke yaraytti. □ **26** Israilning padishahi sépilning üstidin ötkende, bir ayal uninggha: I ghojam padishah, yardem bergine! dep peryad kötürdi.

27 U: Eger Perwerdigar sanga yardem bermise, men sanga qandaq yardem qilay? Ya xamandin ya üzüm kölchikidin yardem tépilamdu?, – dédi.

28 Padishah emdi uningdin yene: Néme derding bar? dep soridi. U: Mana bu xotun manga: Oghlungni bergen, biz uni bugün yeysi. Ete bolsa méning oghlumni yeymiz, dédi. **29** U waqitta biz méning oghlumni qaynitip pishurup yéduq. Etisi men uninggha: Emdi sen oghlungni bergen, uni yeysi désem, u öz oghlini yoshurup qoydi, – dédi. ■

30 Padishah ayalning sözini anglap kiyimlirini yirtip-yirtiwetti. U sépilda kétiwatqanda, xelq uning kiyimining ichige, yeni étige böz kiygenlikini körüp qaldi.

31 *Padishah:* — Eger Shafatning oghli Élishanining beshi bugün ténde qalsa, Xuda méning beshimni

□ **6:25 «sekzen shekel»** — 900 gram, «besh shekel» 55 gram bolatti. Moshu yerdiki «bir chinining töttin biri»ning hejimi belkim 0.25 litrche idi; «chine» ibraniy tilida «kab» bilen ipadilinidu. ■ **6:29**
Qan. 28:53

alsun we uningdinmu artuq jazalisun! — dédi. □ ■

³² Emma Élisha öz öyide olturatti; aqsaqallarmu uning bilen bille olturghanidi. Padishah uning aldigha bir ademni mangdurghanidi. Lékin u xewerchi u yerge yétip barmayla, Élisha aqsaqlargha: — Mana bu jallatning balisining beshimni alghili adem mangdurghanliqini kördünglarmu? Emди xewerchi kelgende ishikni ching taqap ichidin tiriwélinglar. Mana uning keynidin kelgen ghojisining qedimining awazi angliniwatmamdu? — dédi.

³³ U ular bilen sözlisiwatqanda, mana xewerchi uning qeshigha chüshüp kélép: «Padishah: «Mana bu balayı'apetning özi Perwerdigar teripidin keldi; men zadi néme dep Perwerdigargha yene ümid baghliyalarmen?» deydu, dédi. □

7

¹ Élisha: Perwerdigarning sözini anglanglar! Perwerdigar mundaq deydu: — Ete mushu waqtarda Samariyening derwazisida bir xalta aq un bir

□ **6:31** «Eger Shafatning oghli Élishaning béshi bugün ténde qalsa...» — Israilning padishahi (Yoram, 8-babni körung) némishqa Élishagha shundaq öch? Shübhiszki, u padishahni butperesliki (3:3ni körung) üçhün daim eyibligechke, uningga öch idi; Élisha yene, bu balayı'apetler del butpereslikimizdin beshimizha chüshken, dep agah bergen bolsa kérek. ■ **6:31** 1Pad. 19:2

□ **6:33** «xewerchi uning qeshigha chüshüp kélép: «Padishah: «**Mana bu balayı'apetning özi... yene ümid baghliyalarmen?**» deydu, dédi» — xewerchi, shübhiszki, padishahning öz sözlirini yetküzüwatidu.

shekelge we ikki xalta arpa bir shekelge sétilidu, — dédi. □

² Emma padishah bélíkini tutup mangghan qoshun emeldari bolsa, Xudanıg adimige: Mana, hetta Perwerdigar asman'gha tünglük achsimu, undaq ishning bolushi mumkinmu?! dédi. U: — Sen öz közung bilen körisen, lékin shuningdin yémeysen, dédi.

³ Emdi derwazining tüwide töt maxaw késili bar adem olturatti. Ular bir-birige: Néme üchün mushu yerde ölümni kütüp olturımız? ■

⁴ Sheherge kireyli dések, sheherde acharchiliq bolghachqa, u yerde ölimiz; bu yerde oltursaqmu ölimiz. Qopup Suriylarning leshkergahigha kéteyli. Ular bizni ayisa tirik qalimiz; bizni öltüreyli dése ölimiz, xalas, — déyishti.

⁵ Shuni dep ular kechqurun Suriylarning leshkergahigha barghili qopti. Leshkergahining qéshigha yétip kelgende, mana héch kishi yoq idi. ⁶ Chünki Perwerdigar Suriylarning leshkergahigha jeng harwiliri, atlar we zor chong qoshunning sadasini anglatqanidi. Shuni anglap ular bir-birige: Mana, Israilning padishahi bishek Hittylarning padishahlirini we Misirliqlarning padishahlirini üstimizge hujum qilghili yalliaptu, déyishti; ■ ⁷ kechqurun qozghilip chédirlirini, at bilen ésheklirini tashlap leshkergahni shu péti qoyup, öz janlirini qutquzush üchün beder qachqanidi.

⁸ Maxaw késili bar ademler leshkergahning

□ **7:1** «xalta» — mushu ayette «xalta» (ibraniy tilida «séah») texminen 4 litrche kéliodu. ■ **7:3** Law. 13:46 ■ **7:6** Yesh. 13:4

yénigha kélip, bir chédirgha kirip, yep-ichip uningdin kümüş bilen altunni we kiyimlerni élip yoshurup qoyushti. Andin ular yénip kélip, yene bir chédirgha kirip u yerdiki oljinimu élip yoshurup qoyushti.

⁹ Andin ular bir-birige: Bizning bundaq qilghinimiz durus emes. Bugün qutluq xewer bar kündur, lékin biz tinmay turuwatimiz. Sehergiche qalsaq bu yamanlıq beshimizgha chüshidu. Uning üçün emdi béríp padishahning ordisidiki-lerge bu xewerni yetküzyeli, dédi. ¹⁰ Shuning bilen ular béríp sheherning derwazisidiki pasibanlarni chaqirip ulargha: Biz Suriylarning leshkergahiga chiqsaq, mana héchkim yoq iken, hetta ademning shepesimu yoqtur; belki atlar baghlaqliq, éshekler baghlaqliq bolup, chédirlar eyni péti turidu, dédi.

¹¹ Derwazidiki pasibanlar shu xewerni towlap élan qılıp, padishahning ordisigha xewer yetküzdi.

¹² Padishah kéchisi qopup xizmetkarlirigha: — Men Suriylarning bizge néme qilmaqchi bolghinini silerge dep bérey. Ular bizning acharchiliqta qalghinimizni bilip, leshkergahdin chiqip dalada mökünüwélip: — Israillar sheherdin chiqsa, biz ularni tirik tutup, andin sheherge kireleymiz, déyishken gep, dédi.

¹³ Xizmetkarliridin biri jawab béríp: — Birnechche kishini sheherde qalghan atlardin beshni élip (ularning aqiwiti bu yerde qalghan Israilning barlıq kishiliriningkidin, hetta halak bolghanlarningkidin better bolmaydu!), ularni körüp kélishke eweteyli, dédi.

14 Shuning bilen ular ikki jeng harwisi bilen ulargha qatidighan atlarni teyyar qildi. Padishah ularni Suriylerning qoshunining keynidin ewetip: — Bérip ehwalni körüp kélinglar, dep buyrudi.

15 Bular ularning izidin Iordan deryasighiche qoghlap bardi; we mana, pütkül yol boyi Suriyler aldirap qachqanda tashliwetken kiyim-kéchek we herxil eswab-üsküniler bilen tolghanidi. Elchiler yénip kélip padishahqa shuni xewer qildi.

16 U waqitta xelq chiqip Suriylerning leshkergahidin oljilarни talidi; shuning bilen Perwerdigarning éytqan sözidek, bir xalta aq un bir shekelge, ikki xalta arpa bir shekelge sétildi.

17 Emdi padishah bilikini tutup mangghan héliqi emeldarni derwazini bashqurushqa teyinlep qoyghanidi. Emdi xalayiq derwazidin étılıp *chiqqanda* uni dessep-cheyliwetti we shuning bilen u öldi. Bu ish padishah Xudanинг adimini tutmaqchi bolup, uning aldigha barghanda, del Élisha éytqandek boldi. **18** Shuning bilen Xudanинг adimi padishahqa éytqan shu söz emelge ashuruldi: «Ete mushu waqitlarda Samariyening derwazisida ikki xalta arpa bir shekelge we bir xalta aq un bir shekelge sétilidu».

19 Emma héliqi emeldar Xudan Ning adimige: — «Mana, hetta Perwerdigar asman'gha tünglük achsimu, undaq bir ishning bolushi mumkinmu?!» dégenidi. Ü: — «Sen öz közüng bilen körisen, lékin shuningdin yémeysen», dégenidi.

20 Uninggha hem del shundaq boldi; chünki xelq uni derwazida dessep öltürgenidi.

8

Élisha yene bir qétim Shunemlik ayalgha yar dem bérifu

¹ Élisha özi oghlini tirildürgen ayalgha nesihet qilip: — Sen we öz öydikiliring bilen bérip, qeyerde olturghudek jay tapsang, u yerde turghin; chünki Perwerdigar: — Acharchiliq bolsun, dep békitti. Bu acharchiliq zéminda yette yilghiche tügimeydu, dédi.■

² Shuning bilen u ayal Xudaning adimi éytqandek öz öydikiliri bilen bérip, Filistiylerning yurtida yette yilghiche turdi.

³ We shundaq boldiki, yette yil ötkende, ayal Filistiylerning yurtidin yénip keldi; u padishahtin öyi bilen zéminini özige qayturup bérishni iltimas qilghili bardi. ⁴ Shu waqitta padishah Xudaning adimining xizmetkari Gehazi bilen sözliship uningha: — Élisha qilghan hemme ulugh emellerni manga bayan qilip bergin, dewatatti. ⁵ We shundaq boldiki, u padishahqa Élishaning qandaq qilip bir ölüknı tirildürgenlikini dep bériwatqanda, Élisha oghlini tirildürgen shu ayal padishahtin öz öyi we zéminini qayturup bérishni iltimas qilghili keldi. Gehazi: — I padishah ghojam, mana, bular men éytqan ayal we Élisha ölümdin tirildürgen oghli del shu, dédi.

⁶ Padishah ayaldın soriwidi, u shu weqeni uningha dep berdi. Shuning bilen padishah bir aghwatni belgilep: — Uning hemme teelluqatlırını yandurup bergin we shuningdek öz yurtidin ketken kündin tartip bu waqitqiche yéridin

chiqqan hosulning barliq kirimini uninggha
bergin, dédi.

Élisha Hazael bilen körüşhidi

⁷ Emди Élisha Suriyening padishahi Ben-Hadad késel yatqinida Demeshqqe keldi. Padishahqa: Xudaning adimi bu yerge keldi, dep xewer bérildi. ⁸ Padishah Hazaelge: — Özüng bir sowgha élip, Xudaning adimining aldigha bérüp uning bilen körüşüp, u arqılıq Perwerdigardin méning toghramda: «U bu késeldin saqiyamdu, saqaymaydu» dep sorighin, — dédi.■

⁹ Shuning bilen Hazael uning bilen körüşüşke bardı. Ü özi bilen Demeshqtiki herxil ésil mallardin qiriq töge sowgha élip, uning aldigha bérüp: «Oghlung Suriyening padishahi Ben-Hadad méni ewetip, bu késeldin saqiyimenmu, saqaymaymenmu?» dep soraydu, — dédi.

¹⁰ Élisha uninggha: — Bérip uninggha: — Choqum saqiyisen, dep éytqin. Lékin Perwerdigar manga qandaqla bolmisun u choqum ölidu, dep wehiy qildi, dédi.

¹¹ Xudaning adimi taki Hazael xijil bolup ketküche uninggha tikilip qarap turdi, andin Xudaning adimi yighlashqa bashlıdi.

¹² Hazael: — Ghojam né mishqa yighlayla! dep soridi. U: — Men séning Israillargha qilidighan yaman ishliringni bilimen; chünki sen ularning qorghanlirini köydürüp, yigitirini qilich bilen

öltürüp, ushshaq balilirini chörüp tashlap, hamildar ayallirining qarnini yériwétisen, dédi. ■

13 Hazaél: — Menki ittek bir qulung néme idim, undaq ulugh ishlarni qilalamtim? Élisha: — Perwerdigar manga séning Suriyening padishahi bolidighanliqingni melum qildi, dédi.

14 U Élishaning qéshidin chiqip ghojisining yénigha bardi. Ben-hadad uningdin: — Élisha sanga néme dédi, dep soridi. U: — U manga silining toghrilirida, choqum saqiydu, dep éytti, dédi.

15 Etisi Hazaél bir parche bözni élip, sugha chilap padishahning yüzini etti. Shuning bilen u öldi; we Hazaél uning ornida padishah boldi.

Yehoshafatning oghli Yehoram Yehudaning padishahi bolushi atisi bilen

2Tar. 21:2-20

16 Israilning padishahi, Ahabning oghli Yoramning seltenitining beshinchı yilda, Yehoshafat téxi Yehudaning padishahi waqtida, Yehoshafatning oghli Yehoram Yehudaning padishahi boldi. □ ■

17 U padishah bolghanda ottuz ikki yashta bolup, Yérusalémda sekkiz yil seltenet qildi. **18** U Ahabning jemeti qilghandek Israil padishahlirining yolda yürüdi (chünki uning ayali Ahabning qizi

■ **8:12** 2Pad. 10:32; 12:17; 13:7 □ **8:16** «Yoram» — «Yehoram»ning bashqa bixil shekli. Mushu ayette ikki Yehoram bar; birinchisi Israil, yeni shimaliy padishahliqning padishahi, ikkinchisi Yehudaning padishahi. **«Yehoshafat téxi Yehudaning padishahi waqtida, Yehoshafatning oghli Yehoram Yehudaning padishahi boldi»** — démek, Yehoshafat we oghli Yehoram ikkisi teng seltenet qilidu. ■ **8:16** 2Tar. 21:4, 5

idi); u Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qildi . **19** Lékin Perwerdigar Dawutqa: — Séning bilen oghulliringgħa «menggū öchmeydighan chiragh» bérímen dégen wedisi tüpeylidin u Yehudani xarab qilishni xalimidi. □ ■

20 Uning künliride Édom Yehudaning idare qilishigha isyan kötüürüp, azad bolup öz aldigha bir padishahliq tiklidi. ■ **21** Shuning bilen Yoram hemme jeng harwiliri bilen yolgha chiqip Zair shehirige ötti. U kéchisi ornidin turup, özini we jeng harwilirining serdarlirini qorshiwalghan Édomlargha hujum qilip, ularni meghlup qildi; lékin axirida *Yehuda* leshkerliri öz öylirige qéchip ketti. □ **22** Shuning bilen Édomlar Yehudaning hökümranlıqidin bugün'giche azad boldi. U waqitta Libnahmu isyan kötüürüp azad boldi.

23 Emdi Yoramning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi bolsa «*Yehuda* padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta

□ **8:19** «Dawut ... **bir chiragh...** bérímen» — «1Pad.» 11:36 we izahatni körüng. «Chiragh» – bu köchme menilik söz bolup, Dawutning xandanini körsitudu, elwette; xandanning mewjut bolghanlıqi (1) Dawutning Xudagħha sadiq bolghanlıqığħa guwahlıq bérídighan «chiragh» bolidu; (2) Xudaning Dawutqa: Sen arqliq pütkul dunyani soraydighan Mesih tughulidu, dep bergen wedisse turidighanlıqığħa guwahlıq bérídighan «chiragh» bolidu.

■ **8:19** 2Sam. 7:13; 1Pad. 11:36; 15:4; Zeb. 132:17-18 ■ **8:20** Yar. 27:40; 2Tar. 21:8 □ **8:21** «**Yoram hemme jeng harwiliri bilen...**» — «Yoram» yaki «Yehoram». «Zair shehirige ötti» — yeni Iordan deryasidin ötti. «axirida *Yehuda* leshkerliri öz öylirige qéchip ketti» — eyni tékistte «*Yehuda*» dégen söz yoq. Lékin mushu yerde «leshkerler» (ibraniy tilida «xelq») Yehudiy leshkerlerni körsetse kérek.

pütülgən emesmidi? □ 24 Yoram öz ata-bowliri arisida uxlıdi we «Dawutning shehiri»de ata-bowlirining yénida depne qilindi. Oghli Ahaziya uning ornida padishah boldi.■

Ahaziya seltenet qildi

2Tar. 22:1-6

25 Israilning padishahi, Ahabning oghli Yoramning seltenitining on ikkinchi yili, Yehuda padishahi Yehoramning oghli Ahaziya Yehudagha padishah boldi. ■ 26 Ahaziya padishah bolghanda yigirme ikki yashta bolup, Yérusalémda bir yil seltenet qildi. Uning anisining ismi Ataliya idi; u Israil padishahi Omrining qizi idi. ■ 27 Ahaziya Ahabning jemetining yolida yürüp Ahabning jemeti qilghandek, Xudaning neziride rezil bolghanni qildi; chünki u Ahabning kүy'oghli bolup uningha hemjemet idi. 28 Ahabning oghli Yoram Suriyening padishahi Hazaél bilen Giléadtiki Ramotta soqushqanda Ahaziya uningha hemdemliship soqushqa chiqqanidi. Suriyler Yoramni zeximlendürdi. 29 Yoram padishah Ramahda Suriye padishahi Hazaél bilen soqushqanda Suriylerdin yégen zexmini dawalitish üçhün, Yizreelge yénip keldi. Ahabning oghli Yoram késel bolghachqa, Yehudaning padishahi, Yehoramning oghli Ahaziya uni yoqlighili Yizreelgimu bardi.■

□ 8:23 «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» — bu kitab Tewrattiki «Tarix-tezkire»ning özi emes, biraq shübhisizki, Tewrattiki «Tarix-tezkire» bu kitabtin köp uchurlarni alghan. ■ 8:24 2Tar. 21:19 ■ 8:25 2Tar. 22:1 ■ 8:26 2Tar. 22:2 ■ 8:29 2Pad. 9:15; 22:6, 7

9

Yehu padishah bolidu

¹ Élisha peyghember peyghemberlerning shagirtliridin birini chaqirip, uninggha: — «Bélingni baghlap bu may qachisini qolunggha élip, Giléadtiki Ramotqa barghin. ■ ² U yerge barghanda Nimshining newrisi, Yehoshafatning oghli Yehuni tépip, öyige kirip, uni öz buraderliri arisidin ornidin turghuzup, ichkiriki öye bashlap kir. ³ Andin qachidiki mayni beshigha quyup: Perwerdigar mundaq deydu: — Men séni Israilgha padishah bolushqa mesih qildim, dégin; shuni dep bolupla ishikni échip, qéchip chiqqin, hayal bolma» — dédi. ■

⁴ Shuning bilen shu yash peyghember yigit Giléadtiki Ramotqa bardi. ⁵ U yerge kelgende, mana, qoshunning serdarliri u yerde olturatti. U: — I serdar, sanga bir sözüm bar, dédi.

Yehu: — Qaysimizgha? — dep soridi.

U: — Sanga, i serdar, dédi.

⁶ U qopup öye kirdi. Yigit beshigha mayni quyup uninggha mundaq dédi: Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — Men séni Perwerdigarning xelqige, yeni Israilgha padishah bolushqa mesih qildim. ⁷ Sen öz ghojang Ahabning jemetini yoqitisen; chünki öz qullirim peyghemberlerning qéni üchün we Perwerdigarning hemme qullirining qéni üchün Yizebeldin intiqam alay.

□ ⁸ Ahabning pütkül jemeti yoqilidu; Ahabning jemetidin Israildiki hemme erkeklerni hetta

■ 9:1 1Pad. 19:16 ■ 9:3 2Tar. 22:7 □ 9:7 «Yizebeldin **intiqam alay**» — ibraniy tilida «Yizebelning qolidin intiqam alay».

ajiz yaki méyip bolsun hemmisini halak qilimen.

□ ■ 9 Men Ahabning jemetini Nibatning oghli Yeroboamning jemetidek we Axiyahning oghli Baashanining jemetidek yoq qilimen. ■ 10 Itlar Yizebelni Yizreeldiki shu parche yerde yeysdu. Héchkim uni depne qilmaydu».

Shuni dep bolupla yigit ishikni échip qéchip ketti.

□ ■

11 Yehu öz ghojisining xizmetkarlirining qéshigha yénip chiqqanda, ular uningdin: — Hemme ish tinchliqmu? Bu telwe séni néme ish bilen izdep keptu? — dep soridi.

U ulargha: Siler shu kishi we uning sepsetelirini bilisiler, — dédi. □

12 Ular: Yalghan éytma! Bizge dep bergine! déwidi, u: — U manga mundaq-mundaq dep, Perwerdigar mundaq deydu: — «Séni Israilning üstide padishah bolushqa mesih qildim» dep éytti — dédi.

13 Shuning bilen ularning hemmisi tonlirini sélip, pelempeyde yéyip uningga payandaz qildi. Ular kanay chélip: «Yehu padishah boldi!» dep jakarlashti.

14 Shuning bilen Nimshining newrisi, Yehoshafatning oghli Yehu Yoramni qestlimekchi boldi. U waqitta Yoram bilen barlıq Israillar Giléadtiki Ramotta turup, u jayni Suriyening padishahi Haz-

□ 9:8 «hemme **erkekler**» — ibraniy tilida: «tamgha qarap siyidighan herbiri» dep ipadilinidu. «**ajiz yaki méyip bolsun hemmisini**» — bashqa bixil terjimi: «yaki qul yaki hör bolsun, hemmisini...». ■ 9:8 1Pad. 21:21 ■ 9:9 1Pad. 14:10; 15:29; 16:3,11 □ 9:10 «Yizreeldiki **shu parche yer**» — Ahab padishah Nabottin qestlep taritiwalghan yerni körsitudu. «1Pad.» 21:1-24ni körüng. ■ 9:10 1Pad. 21:23 □ 9:11 «**sepseteliri**» — yaki peqet «gepliri».

aelning hujumidin muhapizet qiliwatatti. ¹⁵ Emdi Yoram padishah Suriyening padishahi Hazaël bilen soqushqanda Suriylerdin yégen zexmidin saqiyish üchün Yizreelge yénip kelgenidi. Yehu bolsa *özige egeshkenlerge*: Silerge layiq körünse, Yizreelge béríp xewer bergüdek héchkimni shepherdin qachurmanglar, dégenidi.■

¹⁶ Yehu bir jeng harwisini heydep Yizreelge bardi, chünki Yoram u yerde késel bilen yatqanidi (Yehudaning padishahi Ahaziya Yoramni yoqlighili chüshüp kelgenidi). ¹⁷ Emdi közetchi Yizreelning munarida turup, Yehu qatarlıq bir top ademlerni kördi. U: «Bir top ademlerni kördum» dédi. Yoram: Bir atlıq kishini ularning aldigha ewetinglar, u ulardin: – Hemme ish tinchliqmu? – dep sorisun, dédi. ¹⁸ Shuning bilen atlıq bir kishi ularning aldigha béríp: – Padishah, hemme ish tinchliqmu, dep soridi, dédi.

Yehu: – Tinchliqmu, emesmu, buning bilen néme karing? Burulup méning keynimdin mang, – dédi. Közetchi *padishahqa* xewer béríp: – Xewer-chi ularning qéshigha bardi, lékin qaytip kelmidi» – dédi.

¹⁹ Shuning bilen u yene bir atlıq kishini mangdurdi. U ularning aldigha béríp: – Padishah, hemme ish tinchliqmu, dep soridi, dédi.

Yehu: – Tinchliqmu, emesmu, buning bilen néme karing? Burulup méning keynimdin mang, dédi.

²⁰ Közetchi *padishahqa* xewer béríp: – Xewer-chi ularning qéshigha bardi, lékin qaytip kelmidi. Emdi ularning harwa heydishi Nimshining oghli Yehuning heydishidek iken, chünki u telwilerche

heydeydu, dédi.

²¹ Yoram: — Harwini qétinglar, dep buyruwidı, uning jeng harwisini qétip teyyarlıdı. Andın Israilning padishahi Yoram bilen Yehudaning padishahi Ahaziya, herbiri öz jeng harwisigha olturnup, Yehuning aldigha bérishqa chiqtı; ular uning bilen Yizreellik Nabotning étizliqida uchrashti. □

²² Yoram Yehuni körgende, «I Yehu, hemme ish tinchliqmu? dep soridi. U: — Anang Yizebelning qilghan buzuqchiliqliri we jadugerlik shunche jiq tursa, qandaqmu tinchliq bolidu?! — dédi. □

²³ Shuning bilen Yoram harwini yandurup Ahaziyagha: «I Ahaziya, asiyliq!» dep warqirap beder qacthi.

²⁴ Yehu oqyasini qoligha élip, oq sélip Yoramning *keyni teripidin* uning ikki mürisining arılıqidin atti. Ya oqi uning yürükidin téship chiqtı we u öz harwisigha yiqlip chüshti. ²⁵ Yehu öz yénidiki emeldari Bidkargha: Uni élip Yizreellik Nabotning étizliqigha tashlighin. Yadingda bolsunki, men bilen sen uning atisi Ahabning keynidin bille mangghanda, Perwerdigar uning toghrisida mundaq bir höküm-wehiyni éytqan: —□

²⁶ «Men tünügün Nabotning qéni bilen uning oghul-lirining qénini kördüm, deydu Perwerdigar: Mana bu *qan qerzini* del bu étizliqta sanga yandurimen,

□ **9:21** «**ular uning bilen Yizreellik Nabotning étizliqida uchrashti**» — «1Pad.» 21:1-24ni körung. □ **9:22** «**buzuqchiliq**» — mushu yerde hem zinaxorluqning özi hem köchme menide butpereslikni körsetse kérek. □ **9:25** «...**mundaq bir höküm-wehiyni éytqan**» —ibraniy tilida «...mundaq bir yükni salghan». Adette «yük» Xudaning hökümi yaki jazasini jakarlaydighan wehiyi idi.

deydu Perwerdigar». Emdi Perwerdigarning shu sözi boyiche, uni élip shu yerge tashlighin, — dédi. ■

²⁷ Yehudaning padishahi Ahaziya buni körgende «Baghdiki rawaq yoli» bilen qachte. Lékin Yehu uning keynidin qoghlap: «Uni étinglar!» dep buyruwidi, ular uni Ibléamning yénida, Gur égizlikige chiqqan yolda atti. U Megiddoghiche qéchip u yerde öldi. □ ■ ²⁸ Shuning bilen uning xizmetkarliri uning jesitini jeng harwisigha sélip, Yérusalémgha élip bérip, «Dawutning shehiri»de atabowilirining yénigha öz qebraside depne qildi ²⁹ (Ahabning oghli Yoramning seltenitining on birinchi yilida Ahaziya Yehudagha padishah bolghanidi).

³⁰ Yehu emdi Yizreelge keldi, Yizebel shuni anglap közlirige sürme sürüp, chachlirini tarap, dérizidin qarap turatti. ³¹ Yehu derwazidin kirgende u uninggha: I Zimri, öz ghojangning qatili, hemme ish tinchliqmu? — dep soridi. □ ■

³² Yehu beshini kötürüp, dérizige qarap turup: — Men terepte turidigan kim bar? dep soriwidni, ikki-üch aghwat dérizidin uninggha qaridi.

³³ U: Shu ayalni töwen'ge tashlanglar, déyishigila, ular uni töwen'ge tashlidi. Shuning bilen uning qéni hem tamgha hem atlargha chéchildi. U uni atlirigha dessitip üstidin ötüp ketti.

³⁴ Andin u öye kirip yep-ichkendin kéyin: Bu leniti ayalning jesitini tekshürüp, uni depne qilinglar.

■ **9:26** 1Pad. 21:19 □ **9:27** ««Baghdiki rawaq yoli» bilen» — yaki «Beyt-Haggan'gha baridigan yol bilen». ■ **9:27** 2Tar. 22:7-9

□ **9:31** «Zimri» — 44 yıl ilgiri Israil padishah Élahdin yüz örüp uni öltürgen. «1Pad.» 16:9-20ni körög. ■ **9:31** 1Pad. 16:18

Chünki né mila bolmisun u padishahning melik-isidur, dédi. ■ ³⁵ Lékin ular uni depne qiliwéteyli dep bériwidi, uning bash söngiki, ayaghłiri we qolining alqinidin bashqa héch yérini tapalmidi.

³⁶ Ular yénip kélip bu xewerni uninggha dégende u: — Bu ish Perwerdigar Öz quli Tishbiliq Iliyas arqılıq éytqan munu sözining emelge ashurulushidur: — «Itlar Yizreeldiki shu parche yerde Yizebelning göshini yeysdu. ■ ³⁷ Yizebelning ölüki sirtta, Yizreeldiki shu parche yerde qighdek yéyilip kétidu we shuning bilen héchkim: «U Yizebel iken» déyelmeydu» — dédi.

10

Yehu Ahabning jemetidikilerni yoqitidu

¹ Emdi Samariyede Ahabning yetmish oghli bar idi. Yehu xetlerni yézip Samariyege, yeni Yizreeldiki emeldar-aqsaqallargha we Ahabning jemetidiki pasibanlargha ewetti. Xetlerde mundaq déyildi: —

² «Siler bilen bille ghojanglarning oghulliri, jeng harwiliri bilen atlar, qorghanlıq sheher we sawut-qorallarmu bardur; shundaq bolghandin kényin bu xet silerge tegkende, ³ öz ghojanglarning oghulliridin eng yaxshisini tallap, öz atisining tex-tige olturghuzup, ghojanglarning jemeti üchün so-qushqa chiqinglar!».

⁴ Lékin ular dekke-dükkige chüshüp intayin qorpushup: Mana ikki padishah uning aldida

put tirep turalmighan yerde, biz qandaqmu put tirep turalaymiz? — déyishti.

5 Shuning bilen orda béshi, sheher bashliqi, aqsaqallar bilen pasibanlar Yehugha xewer yetküzüp: Biz séning qulliringmiz; sen hernéme buyrusang shuni qilimiz; héchkimni padishah qilmaymiz. Sanga néme muwapiq körünse shuni qilghin, dep éytti.

6 Yehu ikkinchi xetni yézip, xette: — «Eger men terepte bolup, méning sözlirimge kirishke razi bolsanglar öz ghojanglarning oghullirining bashlirini élip, ete mushu waqitta Yizreelge, méning qéshimgha ularni keltürünglar. Emdi padishahning oghulliri yetmish kishi bolup, özlirini baqqan sheherning ulughlirining qéshida turatti. □ **7** Xet ulargha tegkende ular shahzadilerni, yetmisheylenning hemmisini öltürüp, bashlirini séwetlerge sélip, Yizreelge Yehugha ewetti. **8** Bir xewerchi kélip Yehugha: Ular shahzadilerning bashlirini élip keldi, dep xewer bergende, u: Ularni ikki döwe qilip, derwazining aldida ete etigen'giche qoyunglar, dédi.

9 Etigende u chiqip, u yerde turup pütkül xalay-iqqa: Siler bigunahsiler; mana, men özüm ghojamgha qest qilip uni öltürdüm; lékin bularning

□ **10:6** «bashlirini élinglar» — Yehuning telipi belkim qesten müjmel déyilgenidi. Ibraniy tilida «bashlirini élish» dégenlik «özlirini élip kélish» yaki «öltürüş» dégen ikki bisliq menide idi. Aqsaqallar we pasibanlar padishahning oghullirini öltürgendin kéyin, Yehu ularni «Ular men bilen teng bu ishlargha mes'ul» dep körsiteleytti.

hemmisini kim chépip öltürdi? □ 10 Emdi shuni bilinglarki, Perwerdigarning héch sözi, yeni Perwerdigar Ahabning jemeti toghrisida éytqinidin héchbir söz yerde qalmaydu. Chünki Perwerdigar Öz quli Iliyas arqliq éytqinigha emel qildi, – dédi. ■

11 Andin kényin Yehu Yizreelde Ahabning jemeticidin qalghanlarning hemmisi, uning teripidiki barliq erbablar, dost-aghiniliri we kahinlirini héch kimni qaldurmay öltürdi. 12 Andin u ornidin turup, Samariyege bardi. Yolda kétiwétip «padichilargha tewe Beyt-Eked»ke yetkende □ 13 Yehu Yehuda padishahi Ahaziyaning qérindashliri bilen uchrashti. U ulardin: Siler kim? – dep soridi.

«Ahaziyaning qérindashliri, padishahning oghulliri we xanishning oghulliridin hal sorighili barimiz, dédi. □ ■

14 U: Ularni tirik tutunglar! dep buyrudi. Andin ademliri ularni tirik tutti, andin hemmisini Beyt-Ekedning quduqining yénida öltürüp, ularning héch birini qoymidi. Ular jemiy qiriq ikki adem idi. 15 U u yerdin kétip barghanda uning aldigha chiqqan Rekabning oghli Yehonadabqa yoluqtı. U uninggha salam qılıp: Méning könglüm sanga saqid bolghandek, séning könglüngmu manga saqidmu? – dédi.

□ 10:9 «Siler bigunahsiler; mana, men özüm ghojamgha qest qılıp uni öltürdüm; lékin bularning hemmisini kim chépip öltürdi?» — Yehu hiyligerlik bilen sheherdiki we Yizreeldiki emeldarlarni men terepte turidu, men bilen teng mushu ishlargha mes'ul, dep xalayiqqa körsetmekchi. ■ 10:10 1Pad. 21:19, 21, 29 □ 10:12 ««padichilargha tewe Beyt-Eked»ke» — yaki «qoy padichilar yighthidighan jay'gha...» □ 10:13 «hal sorighili barimiz» — ibraniy tilida «hal sorighili chüshimiz». ■ 10:13

Sadiq, dédi Yehonadab.

Yehu: — Undaq bolsa qolungni manga bergin, dédi. U qolini bériwidi, Yehu uni jeng harwisigha élip chiqip, öz yénida jay béríp □ 16 uninggha: Men bilen béríp, Perwerdigargha bolghan qizghinliqimni körgin, dédi. Shuning bilen u uni jeng harwisigha olturghuzup heydep mangdi.

¹⁷ U Samariyege kelgende Ahabning jemetidin Samariyede qalghanlarning hemmisini qirip tügetküche öltürdi. Bu ish Perwerdigarning Ilyasqa éytqan sözining emelge ashurulushi idi. ■

Yehuning Baal dégen butning kahin-peyghemberlirini qetl qilishi

¹⁸ Andin Yehu hemme xalayiqni yighdurup, ulargha mundaq dédi: — Ahab Baalning xizmitini az qilghan, lékin Yehu uning xizmitini köp qilidu. ¹⁹ Buning üchün Baalning barlıq peyghemberlirini, uning qulluqida bolghanlarning hemmisi bilen barlıq kahinlirini manga chaqiringlar; héchkim qalmisun, chünki Baalgha chong qurbanlıq sun'ghum bar; herkim hazir bolmisa jénidin mehrum bolidu, dédi. Lékin Yehu bu ishni baalpereslerni yoqitish üchün hiyligerlik bilen qildi.

²⁰ Shuning bilen Yehu: Baalgha xas bir héyt békitinglar, déwidi, ular shundaq élan qildi.

□ **10:15** «*sanga sadiq*» — ibraniy tilida «könglüngge sadiq» dep ipadilinidu. «*sanga sadiq bolghandek*» — yaki «*sanga durus bolghandek*». «*manga sadiqmu*» — yaki «*manga durusmu*». Bu ayet-tiki «Rekabning oghli Yehonadab» «Yer.» 35:1-16de tilgha élin'ghan «Rekabning oghli Yehonadab (Yonadab)»qa oxshash adem bolushi mumkin. ■ **10:17** 2Tar. 22:8

21 Yehu pütkül Israilgha teklip ewetkende, barliq baalperesler keldi; ulardin héchbiri kem qalmay keldi. Ular Baalning butxanisigha kirdi; shuning bilen Baalning butxanisi bu beshidin yene bir beshighiche liq toldi. **22** U *murasim* kiyimi bégige: Hemme Baalpereslerge *ibadet* kiyimlirini echiqip ber, déwidi, u kiyimlerni ulargha echiqip berdi.

23 Yehu bilen Rekabning oghli Yehonadab Baalning butxanisigha kirip baalpereslerge: Tekshürüp békinqilar, bu yerde Perwerdigarning bendiliridin héchbiri bolmisun, belki peqet baalperesler bolsun, dédi.

24 Ular teshekkür qurbanliqliri bilen köydürme qurbanliqlarni ötküzungili kirdi. Yehu seksen adimini téshida qoyup ulargha: Men silerning ilkinglarga tapshurghan bu ademlerdin birsi qolunglardin qéchip ketse, jénining ornida jan bérisiler, dédi.□

25 Ular köydürme qurbanliqni ötküzüp bolushighila, Yehu orda pasibanliri we serdarlargha: Kirip ularni qetl qilip, héchkimni chiqqili qoymanglar, dep buyrudi. Shuning bilen orda pasibanliri bilen serdarlar ularni qilich bisi bilen qetl qilip, ölüklerni shu yerge tashliwetti. Andin Baalning butxanisining ichkirige kirip **26** but tüwrükterni Baalning butxanisidin élip chiqip köydürüwetti. **27** Ular yene Baalning tüwrük-heykilini chéqip, Baalning butxanisini yiqtitip uni bugün'ge qeder hajetxanigha aylandurdi. **28** Yehu shu yol bilen Baalni Israil ichidin yoq qildi.

□ **10:24 «teshekkür qurbanliqliri»** — yaki peqet «qurbanliqlar».

Yehuning seltenitining xulasisi

²⁹ Yehu Nibatning oghli Yeroboamning Israilni gunahqa putlashturghan gunahliridin, yeni Beyt-El bilen Dandiki altun mozay butliridin özini yigh-midi. ■ ³⁰ Perwerdigar Yehugha: Sen obdan qilding; Méning nezirimge muwapiq körün'ginini ada qilip, Ahabning jemetige könglümdiki hemme niyetni beja qilip pütküzgining üchün, séning oghul-liring tötinchi nesligiche Israilning textide ol-turidu, dédi.■

³¹ Lékin Yehu pütün qelbidin Israilning Xudasi Perwerdigarning muqeddes qanunida méngishqa köngül bölmidi; u Israilni gunahqa putlashturghan Yeroboamning gunahliridin néri turmidi.

³²⁻³³ Shu künlerde Perwerdigar Israilning zéminini késip-késip azaytishqa bashlidi. Chünki Hazael Iordan deryasining meshriq teripidin bashlap Israilning chégraliridin bösüp ötüp ulargha hujum qildi; u barliq Giléad yurtini, Arnon jilghisining yénidiki Aroerdin tartip Giléadtin ötüp Bashan'ghiche, Gad, Ruben we Manassehning barliq yurtlirini ishghal qildi.

³⁴ Emdi Yehuning bashqa emelliri hem qilghan-lirining hemmisi, jümlidin seltenitining hemme qudriti «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi?

³⁵ Yehu öz ata-bowlirli arisida uxlidi we Samariyede depne qilindi. Andin oghli Yehoahaz uning ornida padishah boldi. ■ ³⁶ Yehuning Israilning üstide Samariyede seltenet qilghan waqtı yigirme sekkiz yil idi.

11

*Xanish Ataliyaning öltürülüşi
2 Tar. 22:10-12; 23:1-21*

¹ Emdi Ahaziyaning anisi Ataliya oghlining ölginini körgende, barlıq shah neslini öltürüşke qozghaldi. ■

² Lékin Yoram padishahning qizi, yeni Ahaziyaning singlisi Yehoshéba öltürülüşh aldida turghan padishahning oghullirining arisidin Ahaziyaning oghli Yoashni oghrılıqche élip chiqip, uni we inik anisini yastuq-kirlik ambirigha yoshurup qoydi. Yoash shu yol bilen Ataliyadin yoshurup qélinip öltürülmidi. ³ Andin keyin *inik anisi* bilen Perwerdigarning öyide alte yilghiche yoshurunup turdi. Shu waqtarda Ataliya zéminda selenet qildi.

⁴ Yettinchi yili Yehoyada adem ewetip Kariylar hem orda pasibanlirining yüzbéshilirini Perwerdigarning öyige chaqirtip kélép, ular bilen ehde qilishti. U ulargha Perwerdigarning öyide qesem ichküzüp, padishahning oghlini körsetti. □ ■

⁵ Andin ulargha buyrup: Mana siler qilishinglar kérek bolghan ish shuki: — Shabat künide pasibanlıq nöwiti kelgen üchtin biri padishahning ordisida pasibanlıq köziti qilsun. ⁶ Üchtin biri Sür dégen derwazida tursun we üchtin biri orda pasibanlar hoylisining keynidiki derwazida tursun; shundaq qilip siler orda üçhün pasibanlıq

■ **11:1** 2Tar. 22:10 □ **11:4** «Kariylar» — belkim bir türküm chetellik leshkerlerni körsitudu. Bashqa birnechche xil terjimiliri uchrishi mumkin. ■ **11:4** 2Tar. 23:1

qilisiler. □ 7 Shabat künide pasibanliq nöwitini qilip bolghan üchtin ikki qismi Perwerdigarning öyide padishahning qéshida pasibanliq qilsun.

8 Siler padishahning etrapida turup, herbiringlar qolunglarga öz qoralinglarni élip, kimdekim sépinglardin ötkili urunsa uni öltürünglar; padishah chiqip-kirse uning bilen bille yürüngler, dédi.

9 Yüzbéshilar kahin Yehoyada barliq tapi-lighanlirini beja keltürüshti; herbir yüzbéshi öz ademlirini, hem shabat künide pasibanliq nöwitige kelgenlerni hem pasibanliq nöwitidin yan'ghanlarni qaldurup qaldi; andin Yehoyada kahinning qéshigha keldi. ■ 10 Kahin bolsa Dawut padishahning Perwerdigarning öyide saqlaqliq neyze we qalqanlirini yüzbéshilargha tarqitip berdi.

11 Orda pasibanliri tizilip, herbiri öz qolida qoralini tutup, ibadetxanining ong teripidin tartip sol teripigiche qurban'gah bilen ibadetxanini boylap padishahning etrapida turdi. 12 Yehoyada shahzadini otturigha chiqirip uning beshigha tajni kiygüzüp, uningga guwahnamilerni bérip, padishah bolushqa *xushbuy may bilen* mesih qildi. Hemmeylen chawak chélip: — «Padishah yashisun!» dep towlashti.

13 Ataliya orda pasibanliri bilen xelqning towlashlirini anglighanda, Perwerdigarning öyige kirip, köpchilikning arisigha keldi. 14 U qariwidi, mana padishah qaide-resim boyiche tüwrükning yénida turatti. Padishahning yénida

□ 11:6 «Sür dégen derwazi» — yaki «Ul derwazisi». ■ 11:9

emeldarlar bilen kanaychilar tizilghanidi; barliq yurt xelqi shadlinip, kanay chélishatti. Buni körgen Ataliya kiyimlirini yirtip: — Asiyliq, asiyliq! — dep warqirdi.

15 Emma Yehoyada kahin qoshun'gha mes'ul bolghan yüzbéshilargha: Uni sepliringlar otturisidin sirtqa chiqiriwétinglar; kimdekim uninggha egeshse qilichlansun, dep buyrudi. Chünki kahin: — U Perwerdigarning öyide öltürülmisun, dep éytqanidi.

16 Shuning bilen ular uninggha yol boshitip berdi; we u padishah ordisigha kiridighan at yoligha yétip kelgende, ular u yerde uni öltürdi. □

17 Yehoyada: — «Perwerdigarning xelqi bolayli» dep Perwerdigarning we padishah bilen xelqning otturisida bir ehde toxtatti; padishah bilen xelqning otturisida hem bir ehde baghlandi.

■ **18** Andin barliq zémindiki xelq Baalning butxanisigha béríp uni buzup tashlıdi; uning qurban'gahliri bilen mebudlirini chéqip pare-pare qilip, Baalning kahini Mattanni qurban'gahlarning aldida öltürdi. Andin keyin Yehoyada kahin Perwerdigarning öyige pasibanlarni teyinlidi. **19** Andin u yüzbéshilar, Kariylar, orda pasibanliri we yurtning hemme xelqini özi bilen élip kélép, padishahni Perwerdigarning öyidin bashlap chüshüp, ordidiki «Pasibanlarning derwazisi»din padishahning ordisigha kirgüzdi; Yoash padishahliq textige

□ **11:16** «ular uninggha yol boshitip ... at yoligha yétip kelgende, ular u yerde uni öltürdi» — yaki «ular uni tutup padishah ordisigha kiridighan at yoligha yétip kelgende, shu yerde uni öltürdi». ■ **11:17** 2Tar. 23:16

olturdi.

20 Yurtning barliq xelqi shadlinatti; ular Ataliyani padishahning ordisining yénida qilichlap öltürgendin kényin, sheher tinch bolup qaldi.

Yehoash Yehudagha padishah bolidu

2Tar. 24:1-27

21 Yehoash yette yashqa kirgende padishah boldi.

12

1 Yehuning seltenitining yettinchi yilida Yehoash padishah boldi; u qiriq yil Yérusalémda seltenet qildi. Uning anisi Beer-Shébalıq Zibiyah idi.

2 Yehoash Yehoyada kahin uninggha nesihet qilip turghan barliq künlerde, Perwerdigarning neziride durus bolghanni qildi. **3** Peqet «yuqiri jaylar»la yoqitilmidi; xelq yenila «yuqiri jaylar»ga

12:1 «Yehoash» — «Yoash»ning bashqa shekli. **12:2** «**Yehoash Yehoyada kahin uninggha nesihet qilip turghan barliq künlerde, ... durus bolghanni qildi.**» — bu sözge qarighanda Yoash Yehoyada ölgendin kényin Perwerdigarning yolidin chiqip ketti; we derweqe shundaq boldi («2Tar.» 24:17-27ni körüng).

chiqip qurbanliq qilip xushbuy yaqattı. □

4 Yehoash kahinlargha: — Perwerdigarning öyige Xudagha atalghan hemme pul, jümlidin royxettin ötküzülgen her kishining baj puli, qesem ichkenlerning puli we herkim ixtiyari bilen Perwerdigarning öyige bégishlap ekelgen hemme pulni □ ■

5 kahinlar xezinichilerdin tapshuruwélip Perwerdigarning öyining qaysi yéri buzulghan bolsa, shu pulni ishlitip shularni ongshisun, dédi. □

6 Lékin Yehoash padishahning seltenitining yigirme üchinchi yilighiche, kahinlar ibadetxanining buzulghan yerlirini téxiche onglimaghanidi.

7 Andin Yehoash padishah Yehoyada kahin we bashqa kahinlarni chaqirip ulargha: — Némishqa ibadetxanining buzulghan yerlirini ongshimid-

□ **12:3 «yuqiri jaylar»** — Tewrattiki «Kan.» 12:5-14de we bashqa munasiwitlik yerlerde, Xuda Israillargha: Birsi Manga atap qurbanliq qilsa, peqet «Özüm tallighan jay»da qurbanliq qilsun, dep tapilaydu. Israilning tarixida Xuda mushundaq qurbanliq qilidighan birnechche jayni békitkenidi (bir waqitta peqet birla jayni békitti). Biraq Israillar belkim öz qolaylıqını közlep (we belkim butpereslerning ish-heriketlirini dorap) Xudanıng emrinı neziridin saqit qilip tagh choqqiliri qatarlıq yuqiri jaylarda Xudagha ibadet qilip qurbanliq qilatti. Buning shundaq bir xetiri bar idiki, ular etrapidiki butpereslerning tesirini qobul qilip, shu yerde herxil butlorghimu choqunup, hetta butpereslerge egişip «insan qurbanliq»arnımı qılışı mumkin we derweqe köp waqtılarda shundaq qilatti (mesilen, «Ez.» 16:21, 20:26ni körün).

□ **12:4 «royxettin ötküzülgen her kishining baj puli, qesem ichkenlerning puli»** — «Mis.» 30:11-16, «Law.» 27-babni körün.

■ **12:4** 2Pad. 22:3-21 □ **12:5 «kahinlar xezinichilerdin...»** — yaki «kahinlar öz tonushliridin...». «Kahinlar» — ibraniy tilida «Herbir kahin...» déyildi — démek, herbir kahinning bu ishqə bolghan ayrim mes'uliyiti barlıqı sel tekitlinidu.

inglar? Mundin kényin xezinichilerdin pul almanglar we özünglar ibadetxanining buzulghan yerlirini onglatmanglar, dédi.□

⁸ Shuning bilen kahinlar maqul bolushup: Biz buningdin kényin xelqtin pul almaymiz hem özimiz ibadetxanining buzulghan yerlirimimu ongshimaymiz, dédi.

⁹ Emdi Yehoyada kahin bir sanduqni élip chiqip, yapquchidin bir töshük téship uni qurban'gahning yénigha qoydi; kishiler Perwerdigarning öyige kirgende, u ong terepte turatti. Derwazigha qaraydighan kahinlar Perwerdigarning öyige keltürülgen barliq pulni uninggha salatti.

¹⁰ We shundaq bolattiki, ular sanduqta köp pul chüshkenlikini körse, padishahning katipi bilen bash kahin ibadetxanigha chiqip, Perwerdigarning öyidiki pulni xaltigha chigip, sanap qoyatti. ¹¹ Andin ular Perwerdigarning öyini ongshaydighan ish bashlirigha ölcéphésablap béretti. Ular bolsa uni Perwerdigarning öyini ongshaydighan yaghachchi bilen tamchilar, ¹² tashchilar bilen tashtirashlarqha béretti. Ular mushu pulni Perwerdigarning öyining buzulghan yerlirini ongshashqa lazim bolghan yaghach bilen oyulghan tashlarni sétiwélishqa,

□ **12:7 «...Mundin kényin xezinichilerdin pul almanglar we özünglar ibadetxanining buzulghan yerlirini onglatmanglar»** — bu sözge qarighanda kahinlar héch bolmighanda ibadetxanini ongshitish xizmitide mes'uliyetsizlik qilghan bolsa kérek. Bu sözlerdin ular mushu pullarni xiyanet qilghanlıqi natayin. Bashqa birxil terjimisi: «Muningdin bashlap ibadetxanining buzulghan yerlirini onglitish meqsitide bashqa xezinichilerdin pul almanglar». 8-ayet bizning terjimimizge masraq kélédi.

shuningdek ibadetxanini ongshashqa we hemme bashqa chiqimgha ishlitetti. □

13 Lékin Perwerdigarning öyige keltürülgen pul ibadetxanigha atilidighan kümüş qachaquchilar, pichaqlar, piyaliler, kanaylar, ya altundin yaki kümüshtin yasalghan bashqa herqandaq nersilerni yasitishqa ishlitilmeytti.

14 Ular belki shu pulni ish beshilirigha béríp, Perwerdigarning öyini ongshitatti. **15** Ular pulni ish bějrgüchilerning ishlemchilerge teqsim qilip bérishi üchün tapshuratti; lékin uning hésawatini qilmaytti; chünki bular insap bilen ish qilatti. **16** Lékin itaetsizlik qurbanlıqi puli bilen gunah qurbanlıqigha munasiwetlik pullar Perwerdigarning öyige élip kelinmeytti; u kahinlargha tewe idi.

17 U waqitta Suriye padishahi Hazael Gat shehirige hujum qilip, uni ishghal qildi. Andin Hazael Yérusalémgha hujum qilishqa yüzlendi. ■

18 Shuning bilen Yehudaning padishahi Yehoash öz ata-bowliri bolghan Yehuda padishahliri Yehoshafat, Yoram we Ahaziya Perwerdigargha teqdim qilghan hemme muqeddes buyumlarni, we özi teqdim qilghanlirini Perwerdigarning öyi hem padishahning ordisining xeziniliridin izdep tapqan barlıq altun'gha qoshup, hemmisini Suriyening padishahi Hazaelge ewetti; andin Hazael Yérusalémdin chékindi. ■

19 Yoashning bashqa emelliri hem qilghanlirining hemmisi «Yehuda padishahlirining tarix-

□ **12:12** «tashtirashlar» — yeni tash neqishchiler idi. ■ **12:17**

2Pad. 8:12; 13:25; 2Tar. 24:23 ■ **12:18** 2Pad. 18:15

tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi? □

20 Emdi *Yehoashning* xizmetkarliri uningha qest qilip Silla dawini teripidiki Millo qel'eside uni öltürdi. ■ **21** Uning xizmetkarliridin Shiméatning oghli Yozaqar we Shomerning oghli Yehozabad uni zeximlendürdi, shuning bilen u öldi. U öz atabowilirining arisida «Dawutning shehiri»de depne qilindi. Oghli Amaziya uning ornida padishah boldi.

13

Yehoahaz Israil üstdidin höküüm süridi

1 Ahaziyaning oghli, Yehudaning padishahi Yoashning seltenitining yigirme üchinchi yili, Yehuning oghli Yehoahaz Samariyede Israilgha padishah bolup, Samariyede on yette yil seltenet qildi. **2** U Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip, Israilni gunahqa putlashturghan Nibatning oghli Yeroboamning gunahlirigha egiship mangdi; u ulardin héch chiqmidi.

3 Buning üchün Perwerdigarning ghezipi Israilgha qozghaldi; u ularni Suriyening padishahi Hazaelnинг we Hazaelnинг oghli Ben-Hadadning qoligha tapshurup berdi.

4 Yehoahaz Perwerdigardin rehim tilidi; we Perwerdigar Israilning qisilip qalghanlıqını körüp duasigha qulaq saldi. Chünki Suriyening padishahi

□ **12:19** «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» — bu kitab Tewrattiki «Tarix-tezkire» emes, biraq shübhesisizki, Tewrattiki «Tarix-tezkire» uningdin köp uchurlar alghanidi. ■ **12:20** 2Pad.

ulargha zulum qiliwatatti. ⁵ Perwerdigar Israilgha bir qutquzghuchi teyinlidi; shuning bilen ular Suriylerning qolidin azad bolup qutuldi. Kéyin Israil yene burunkidek öz öy-chédirliride makanlashti. ⁶ Lékin ular Israilni gunahqa putlashturghan Yeroboam jemetining gunahliridin chiqmidi; ular yenila shu yolda mangatti. Hetta Samariyede bir «Asherah» butmu qalghanidi. □

⁷ *Suriyening padishahi* Yehoahazgha peqet ellik atliq leshkerni, on jeng harwisi bilen on ming piyade eskirinila qaldurghanidi. Chünki u Yehoahazning *qoshunini* yoqitip xamandiki topachangdek qiliwetkenidi.

⁸ Emdi Yehoahazning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi, jümlidin seltenitining hemme qudriti «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi? ⁹ Yehoahaz atabowilirining arisida uxliди we Samariyede depne qilindi. Andin oghli Yoash ornida padishah boldi.

Yoash Samariye üstdin höküm süridu ...
«Yoash»ning bashqa shekli «Yehoash»

¹⁰ Yehudaning padishahi Yoashning seltenitining ottuz yettinchi yilda Yehoahazning oghli Yehoash Samariyede Israilgha padishah bolup, on alte yil seltenet qildi. □ ¹¹ U Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qildi; u Israilni gunahqa putlashturghan, Nibatning oghli Yeroboamning gu-

□ **13:6** ««Asherah» butlar» — belkim butpereslikke bégishlan'ghan derexlerdur. Derexler belkim ayal but sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin. □ **13:10**
 «Yehoash» — «Yoash»ning bashqa shekli.

nahlirining héchqaysisini tashlimidi; u shu yolda mangatti.

12 Emdi Yoashning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi, jümlidin uning Yehudaning padishahi Amaziya bilen jeng qilip körsetken qudriti «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi?

13 Yoash ata-bowilirining arisida uxliди we Yeroboam uning textige olturdi. Yoash Samariyede Israilning padishahliri arisida depne qilindi.

Élishaning axirqi béshariti

14 Élisha öz ejilini yetküzidighan késel bilen yatti. Israilning padishahi Yoash uning qéshigha kélip uning yüzige éngiship yighlap: I atam, i atam, Israilning jeng harwisi hem atliq eskerliri!» dep peryad kötürdi. □ ■

15 Élisha uninggha: Bir ya bilen ya oqlirini keltürjin, dédi. U ya bilen ya oqlirini keltürgende

16 Élisha Israilning padishahigha: Qolungi yagha sélip tutqin, dédi. U qolini qoyghanda Élishamu qollirini padishahning qollirining üstige qoyup, uninggha: **17** — Meshriq tereptiki dérizini achqin, dédi. U uni achqanda Élisha: Atqin, dédi. U étiwidi, Élisha uninggha: Mana bu

□ **13:14** «Israilning jeng harwisi» — yaki «Israilning jeng harwiliri». «Israilning jeng harwisi hem atliq eskerliri!» — dégen ibare belkim padishahning Élisha peyghemberge bolghan hörmitini bildüretti — Élisha peyghember (Iliyas peyghemberdek) Israilgha hem bashpanah hem özi «bir kishilik qoshun»dekk bolup kelgenidi.

■ **13:14** 2Pad. 2:12

Perwerdigarning nusret ya oqi, yeni Suriyening üstidin nusret qaznidighan ya oqidur. Sen Suriylerni yoqatquche Afeqte ular bilen jeng qilisen, dédi.■

¹⁸ Andin u: — Ya oqlirini qolunggha alghin, dédi. Ularni alghanda, Élisha Israilning padishahigha: Ular bilen yerge urghin, dédi. U üch qétim urup toxtidi. ¹⁹ Xudaning adimi uninggha achchiqlinip: Sen besh-alte qétim urushunggha toghra kéletti. Shundaq qilghan bolsang, sen Suriylerni urup yoqitip üzül-késil meghlup qilatting; lékin emdi Suriylerni urup, peqet üch qétimla meghlup qilalaysen, dédi.

²⁰ Élisha ölüp depne qilindi.

Emdi her yili, yil beshida Moablardin top-top bulangchilar yurtqa parakendichilik salatti. ²¹ Bir kuni shundaq boldiki, xelq bir ölgen ademni yerkigine qoyuwatqanda, mana, ular bir top bulangchilarни körüp qaldı, ular jesetni Élishanining görige tashlidi. Jeset Élishanining ustixinigha tegkende, u tirilip, qopup tik turdi.

²² Emma Suriyening padishahi Hazael bolsa Yehoahazning hemme künliride Israilgha zalimliq qilatti. ²³ Lékin Perwerdigar ulargha méhriban bolup ich aghritatti; Ibrahim bilen Ishaq we Yaqupqa baghlighan ehdisi tüpeylidin U ulargha iltipat qilip, ularni bugün'ge qeder halak qilmay, Öz huzuridin chiqiriwétishni xalimighanidi.

²⁴ Suriyening padishahi Hazael öldi we oghli Ben-Hadad uning ornida padishah boldi.

²⁵ Andin kényin Yehoahazning oghli Yehoash

Hazaelning oghli Ben-Hadadning qolidin Hazael öz atisi Yehoahazdin jengde tartiwalghan sheherlerni yanduruwaldi. Yehoash uni urup, üch qétim meghlup qilip, shuning bilen Israilning sheherlirini yandurwaldi.

14

Amaziyaning Yehudagha bolghan selteniti

2Tar. 25:1-28

¹ Israilning padishahi Yehoahazning oghli Yoashning seltenitining ikkinchi yilida *Yehudadiki* Yoashning oghli Amaziya Yehudagha padishah boldi. ² Padishah bolghanda u yigirme besh yashqa kirgenidi; u Yérusalémda yigirme toqquz yil seltenet qildi. Uning anisi Yérusalémliq Yehoaddan idi.■

³ Amaziya Perwerdigarning neziride durus bolghanni qilatti, lékin ejdadi Dawut qilghandek emes, belki atisi Yoashning barliq qilghanliri boyiche ish köretti. □ ⁴ Peqet «yuqiri jaylar»la yoqitilmidi; xelq yenila «yuqiri jaylar»gha chiqip qurbanliq qilip xushbuy yaqatti.

⁵ We shundaq boldiki, selteniti uning qolida muqim bolghanda, u padishah atisini öltürgen xizmetkarlirini tutup öltürdi. ⁶ Lékin Musagha chüshürülgen qanun kitabida Perwerdigarning: «Atilarni oghulliri üçün ölümge mehkum qilishqa bolmaydu ya oghullirini atiliri üçün ölümge mehkum qilishqa bolmaydu, belki herbiri

■ **14:2** 2Tar. 25:1 □ **14:3 «ejdadi Dawut»** — ibraniy tilida «atisi Dawut».

öz gunahi üchün ölümge mehkum qilinsun» dep pütülgən emri boyiche, u öltürgüçilerning balilirini ölümge mehkum qilmidi.■

7 U «Shor wadisi»da Édomiylardin on ming es-kerni öltürdi we jeng qılıp Séiani ishghal qılıp uni Yoqteel dep atidi; bugün'giche u shundaq atılıp kelmekte. **8** Andin kényin Amaziya Israilning padishahi Yehuning newrisi, Yehoahazning ogħli Yehoashning aldigha elchilerni mangdurup: «Qeni, jeng meydanida yüz turane körüşeyli» dédi.

9 Israilning padishahi Yehoash Yehudaning padishahi Amaziyagha elchi ewetip mundaq sözlerni yetküzdi: — «Liwandiki tiken Liwandiki kédir derixige söz ewetip: Öz qizingni oghlumgha xotunluqqa bergen, dédi. Lékin Liwandiki bir yawayi haywan ötüp kétiwétip, tikenni dessiwetti.

10 Sen derweqe Édomning üstdidin ghelibe qilding; könglüngde öz-özüngdin meghrurlinip ketting. Emdi yayrap pexirlen, biraq öyde qalghin; némishqa beshingħha külpet keltürüp, özüngni we özüng bilen Yehudani balagħa yiqtisen?».□

11 Emma Amaziya qulaq salmidi. Israilning padishahi Yehoash jengge chiqtı; shuning bilen u Yehudaning padishahi Amaziya bilen Yehudadiki Beyt-Shemeshte uchriship soqushti.

■ **14:6** Qan. 24:16; Ez. 18:20 □ **14:10** «Némishqa beshingħha külpet keltürüp, özüngni we özüng bilen Yehudani balagħa yiqtisen?» — Yehoash éytqan temsilning omumi menisi: «Sen peqet bir tikendursen, özüm kédirdek ulugh ademmen, özüngge unchi-wala ishinip ketme. Séning ulugh pilaning hertürlük tasadiqiylaqtin meghlup bolushi mumkin» dégendek. Gerche Yehoash padishahni «butperes kapir» dep hésablıgħili bolsimu, mushu yerde uning nesi-heti toghra idi.

12 Yehudaning ademliri Israilning ademliri teripidin tiripiren qilinip, herbiri öz öyige qéchip ketti. **13** We Israilning padishahi Yehoash Beyt-Shemeshte Ahaziyaning newrisi, Yehoashning oghli, Yehudaning padishahi Amaziyani esir qilip, Yérusalémgha élip bardi; u Yérusalémning sépilining Efraim derwazisidin tartip burjek derwazisighiche bolghan töt yüz gezlik bir bölikini örüwetti. □

14 U Perwerdigarning öyidin hemde padishahning ordidisidiki xezinidin tépilghan barliq altun-kümüşh, hemme qacha-quchilarni buliwaldi we képillik süpitide birnechche tutqunni élip Samariyege yénip ketti. **15** Emma Yehoashning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi, jümlidin uning Yehudaning padishahi Amaziya bilen jeng qilip körsetken qudriti «Israil padishahlirining Tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgэн emesmidi?

16 Yehoash öz ata-bowlilirining arisida uxlidi we Samariyede Israilning padishahlirining arisida depne qilindi. Oghli Yeroboam uning ornigha padishah boldi. **17** Israilning padishahi Yehoashning oghli Yehudaning padishahi Amaziya on besh yil ömür kördi. **18** Emdi Amaziyaning bashqa emelliri hem qilghanlirining hemmisi «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgэн emesmidi? **19** U Yérusalémda beziler uni uestleshke kirishkenidi, Laqish shehirige qéchip ketti; lékin uestligüchiler keynidin Laqishqa adem

□ **14:13 «töt yüz gezlik...»** — Tewratta «gez» (yaki «jeynek») qolning jeynektin barmaqning uchighiche bolghan uzunluqi, yeni 0.454 métr uzunluq idi.

ewetip u yerde uni öltürdi. ■ 20 Andin ular uni atlargha artip Yérusalémgha élip bardı. U Yérusalémda ata-bowilirining arisida «Dawutning shehiri»de depne qilindi. 21 Yehudaning barlıq xelqi uning on alte yashqa kirgen oghli Azariyani tiklep, uni atisi Amaziyaning ornida padishah qildi ■ 22 (padishah atisi ata-bowilirining arisida uxlighandin kényin, Élat shehirini qaytidin yasap, Yehudagha yene tewe qilghuchi del Azariya idi).□

Yeroboam II-ning Israil üstige padishah bolushi

23 Yehudaning padishahi Yoashning oghli Amaziyaning seltenitining on beshinchı yılıda, Israilning padishahi Yehoashning oghli Yeroboam höküm sürüshke bashlap, Samariyede qiriq bir yıl seltenet qildi. 24 U Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qildi; u Israilni gunahqa putlashturghan Nibatning oghli Yeroboamning gunahlirining héchbirini tashlimidi.

25 Israilning Xudasi Perwerdigarning öz quli Gat-Heferlik Amittayning oghli Yunus *peyghember* arqılıq éytqan sözi emelge ashurulup, u *shimalda* Xamat rayonigha kirish éghizidin tartip *jenubta* «Arabah déngizi»ghiche Israilning chégralirini kénégeytip eslige keltürdi. □ ■

■ 14:19 2Tar. 25:27 ■ 14:21 2Tar. 26:1 □ 14:22 «padishah ...Élat shehirini qaytidin yasap, Yehudagha yene tewe qilghuchi del Azariya idı» — yaki «padishah atisi öz ata-bowilirining arisida uxlighandin kényin, Azariya Élat shehirini qaytidin yasap uni Yehudagha yene tewe qildi» □ 14:25 «Xamat rayonigha kirish éghizidin tartip...» — yaki «Libo-Xamattin tartip...». «Arabah déngizi» — «Ölük déngiz»dur. ■ 14:25 Yun. 1:1; Mat. 12:39, 40

26 Chünki Perwerdigar Israilning tartqan azabliining intayin qattiq ikenlikini kördi; ajizlar hem méyiplardin bashqa héchkim qalmidi, Israilgha medetkar yoq idi. □ **27** Perwerdigar: «Israilning namini asmanning astidin yoqitimen» dégen emes idi; shunga U Yehoashning oghli Yeroboamning qoli bilen ularni qutquzdi.

28 Emdi Yeroboamning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi, jümlidin uning seltenitining qudriti we qandaq jeng qilip, esli Yehudagha tewe bolghan Demeshq bilen Xamatni yanduruwalghanliqi «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgən emesmidi?

29 Yeroboam ata-bowiliri, yeni Israilning padishahlirining arisida uxli we oghli Zekeriya uning ornida padishah boldi.

15

Azariya – yeni Uzziya – Yehudagha seltenet qilidu

2Tar. 26:1-23

1 Israilning padishahi Yeroboamning seltenitining yigirme yettinchi yilda Amaziyaning oghli Azariya Yehudaning padishahi boldi. □ ■ **2** On alte yashqa kirgende padishah bolup Yérusalémda

□ **14:26** «ajizlar hem méyiplardin **bashqa héchkim qalmidi, Israilgha medetkar yoq idi» — bashqa birxil terjimisi: «meyli qul bolsun, hör bolsun, Israilgha medetkar yoq idi». □ **15:1** «Azariya» — «Azariya»ning bashqa shekli «Uzziya». ■ **15:1** 2Pad. 14:21; 2Tar. 26:1**

ellik ikki yil seltenet qildi. Uning anisining ismi Yekoliya bolup, u Yérusalémliq idi. ■ ³ U atisi Amaziyaning barliq qilghanliridek Perwerdigarning neziride durus bolghanni qilatti. ⁴ Peqet «yuqiri jaylar»la yoqitilmidi; xelq yenila «yuqiri jaylar»gha chiqip qurbanliq qilip xushbuy yaqattti.

⁵ Emma Perwerdigar padishahni urup, uning ölümigiche uni maxaw késilige muptila qilghach, u ayrim öyde turatti we padishahning oghli Yotam ordini bashqurup yurtning xelqining üstige höküm süretti.□

⁶ Azariyaning bashqa emelliri hem qilghanlirining hemmisi «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi?

⁷ Azariya ata-bowilirining arisida uxlidi; kishiler uni «Dawutning shehiri»de ata-bowilirining arisida depne qildi. Oghli Yotam uning ornida padishah boldi.

Israel üstige yene birnechche padishah qisqa waqit seltenet qılıdu

⁸ Yehuda padishahi Azariyaning seltenitining ottuz sekkizinchı yilda, Yeroboamning oghli Zekeriya Samariyede Israilgha padishah bolup, alte ay seltenet qildi. ⁹ U ata-bowiliri qilghandek Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilatti; u Israilni gunahqa putlashturghan Nibatning oghli Yeroboamning gunahliridin chiqmidi.

■ **15:2** 2Tar. 26:1, 3; 2Tar. 27:3 □ **15:5** «Perwerdigar padishahni urup, uning ölümigiche uni maxaw késilige muptila qilghach, u ayrim öyde turatti» — bu weqe togruluq «2Tar.» 26:16-21ni körüng.

10 Yabeshning oghli Shallum uninggha qest qilip, uni xelqning aldida urup öltürdi we uning ornida padishah boldi. **11** Zekeriyaning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi? **12** *Uning öltürülüshi* Perwerdigarning Yehugha: — Séning oghulliring tötinchi nesligiche Israilning textile olturidi, dégen sözini emelge ashurdi. Derweqe shundaq boldi.■

13 Yabeshning oghli Shallum Yehuda padishahi Azariyaning seltenitining ottuz toqquzinchi yilda padishah bolup, Samariyede toluq bir ay seltenet qildi. **14** Gadining oghli Menahem Tirzahdin chiqip, Samariyege kélip, Yabeshning oghli Shallumni shu yerde urup öltürdi we uning ornida padishah boldi.

15 Shallumning bashqa ishliri, jümlidin uning qest qilishliri, mana «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgendur.

16 Shu chaghda Menahem Tipsah shehirige hujum qilip, u yerde turuwatqanlarning hemmisini öltürdi; u yene Tirzahdin tartip uninggha tewe barliq zéminlirini weyran qildi. Ular ten bérip derwazini achmighini üchün sheherge shundaq hujum qildiki, hetta uningdiki jimi hamilidar ayalarning qarnini yirtip öltürdi.

Menahemning Israil üstige bolghan selteniti

17 Yehuda padishahi Azariya seltenitining ottuz toqquzinchi yilda, Gadining oghli Menahem

Israilgha padishah bolup, Samariyede on yil seltenet qildi. ¹⁸ U Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip, pütün ömride Israilni gunahqa putlashturghan Nibatning oghli Yeroboamning gunahliridin chiqmidi. ¹⁹ Asuriyening padishahi Pul Israil zéminigha tajawuz qildi; u waqitta Menahem: «Padishahliqimning mustehkemlikü üchün manga yarden qilgayla» dep uninggha ming talant kümüş berdi. □ ■ ²⁰ Menahem Asuriyening padishahiga bérídigan shu pulni Israilning hemme bay ademlirige baj sélish bilen aldi; u herbiridin ellik shekel kümüş aldi. Shuning bilen Asuriyening padishahi qaytip ketti we bu zéminda turup qalmidi. □

²¹ Menahemning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgan emesmidi? ²² Menahem ata-bowilirining arisida uxliди we oghli Pekahiya ornida padishah boldi.

Pekahiyaning Israil üstige bolghan selteniti

²³ Yehuda padishahi Azariyaning seltenitining ellikinchi yilda, Menahemning oghli Pekahiya Samariyede Israilgha padishah bolup, ikki yil seltenet qildi. ²⁴ U Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip, Israilni gunahqa putlashturghan Nibatning oghli Yeroboamning gunahliridin chiqmidi.

□ **15:19** «ming talant kümüş» — bir talant belkim 30.6 kilogram idi, shunga bu 30.6 tonna kümüş idi. ■ **15:19** 1Tar. 5:26
 □ **15:20** «ellik shekel» — belkim 570 gram kümüş bolatti.

25 We uning serdari Remaliyaning oghli Pikah uninggha qest qilip uni Samariyede, padishah ordisidiki qel'ede öltürdi; shu ishta Argob bilen Ariye we ellik Giléadliq kishi Pikah terepte turdi; u Pekahiyani öltürüp uning ornida padishah boldi.
26 Pekahiyaning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi bolsa, mana «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgendur.

Pikahning Israil üstige bolghan selteniti

27 Yehudaning padishahi Azariyaning seltenitining ellik ikkinchi yilida, Remaliyaning oghli Pikah Samariyede Israilgha padishah bolup, yigirme yil seltenet qildi. **28** U Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip Israilni gunahqa putlashturghan Nibatning oghli Yeroboamning gunahliridin chiqmidi.

29 Israilning padishahi Pikahning künliride Asuriyening padishahi Tiglat-Pileser kélip Iyon, Abel-Beyt-Maakah, Yanoah, Kedesh, Hazor, Giléad, Galiliye, jümlidin Naftalining pütkül zéminini ishghal qilip, shu yerdiki xelqni tutqun qilip, Asuriyege élip bardi. ■

30 Elahning oghli Hoshiya Remaliyaning oghli Pikahgha qest qilip uni öltürdi. Uzziyaning oghli Yotamning seltenitining yigirminchı yilda, u Pikahning ornida padishah boldi. □

31 Pikahning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi bolsa, mana «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgendur.

■ **15:29** Yesh. 8:23 □ **15:30** «Uzziya» — «Azariya»ning ikkinchi sheklidur.

*Yotamning Yehuda üstige bolghan selteniti**2Tar. 27:1-9*

32 Israilning padishahi Remaliyaning oghli Pikahning seltenitining ikkinchi yilida, Uzziyaning oghli Yotam Yehudagha padishah boldi. **33** U padishah bolghanda yigirme besh yashqa kirgen bolup, Yérusalémda on alte yil seltenet qildi. Uning anisining ismi Yerusha idi; u Zadokning qizi idi.■

34 Yotam atisi Uzziyaning barliq qilghanliridek Perwerdigarning neziride durus bolghanni qilatti. **35** Peqet «yuqiri jaylar»la yoqitilmidi; xelq yenila «yuqiri jaylar»gha chiqip qurbanliq qilip xushbuy yaqatti.

Perwerdigarning öyining «Yuqiriqi derwaza»sini yasighuchi shu idi.

36 Yotamning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi «Israil padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi?

37 Shu chagharda Perwerdigar Suriyening padishahi Rezin bilen Remaliyaning oghli Pikahni Yehudagha hujum qilishqa qozghidi.■

38 Yotam ata-bowiliri arisida uxlidi we ata-bowilirining arisida atisi Dawutning shehiride depne qilindi. Oghli Ahaz ornida padishah boldi.

16*Ahazning Yehuda üstige bolghan selteniti**2Tar. 28:1-27*■ **15:33** 2Tar. 27:1-9■ **15:37** 2Pad. 16:5; Yesh. 7:1

¹ Remaliyaning oghli Pikahning on yettinchi yilda, Yotamning oghli Ahaz Yehudagha padishah boldi. ■ ² Ahaz padishah bolghanda yigirme yashqa kirgen bolup, Yérusalémda on alte yil seltenet qilghanidi. U atisi Dawut qilghandek emes, eksiche Perwerdigarning neziride durus bolghanni qilmidi. ³ U Israilning padishahlirining yolda mangatti, hetta Perwerdigar Israilning aldidin heydep chiqarghan ellerning yirginchlik gunahlirigha egiship, öz oghlini ottin ötküzüp köydürdi. ■ ⁴ U «yuqiri jaylar»da, dönglerde we herbir kök derexlerning astida qurbanliq qilip, küje köyüretti.

⁵ Shu waqitta Suriyening padishahi Rezin bilen Israilning padishahi, Remaliyaning oghli Pikah Yérusalémgha hujum qilip, *padishah* Ahazni muhasirige élip qorshiwalghini bilen, lékin uni meghlup qilalmidi. ■ ⁶ Ashu waqitta Suriyening padishahi Rezin Élat shehirini Suriyege qayturuwaldi we shu yerde turuwatqan Yehudalarni heydiwetti. Andin Suriyler kélip u yerde olturaqlashti; ular bugün'giche shu yerde turmaqta.

⁷ Ahaz Asuriyening padishahi Tiglat-Pileserge elchilerni ewetip: Men silining qulliri, silining oghulliri bolimen; manga hujum qiliwatqan Suriyening padishahining qolidin we Israilning padishahining qolidin qutquzushqa chiqqayla, dédi. ⁸ Shuni éytip Ahaz Perwerdigarning öyi we padishahning ordisidiki xezinilerdiki kümüş bilen altunni sowgha qilip, Asuriyening

■ **16:1** 2Tar. 28:1 ■ **16:3** Law. 18:21; 20:2, 3; 2Pad. 17:31

■ **16:5** Yesh. 7:1

padishahigha ewetti.■

⁹ Asuriyening padishahi uning telipige qoshuldi; shuning bilen Asuriyening padishahi Demeshqqe hujum qilip uni ishghal qildi; uningdiki ahalini tutqun qilip Kir shehirige élip bardi we Rezinni öltürdi. ¹⁰ Ahaz padishah emdi Asuriyening padishahi Tiglat-Pileser bilen körüşkili Demeshqqe bardi we shundaqla Demeshqtiki qurban'gahni kördi. Andin Ahaz padishah shu qurban'gahning resimini, uning barliq yasilish tepsilatlinining layihisini sizip, uni Uriya kahin'gha yetküzdi. ¹¹ Shuning bilen Uriya kahin Ahaz padishah Demeshqtin ewetken barliq tepsilatlar boyiche bir qurban'gah yasidi. Ahaz padishah Demeshqtin yénip kelmeste, Uriya kahin uni shundaq teyyar qilghanidi. ¹² Padishah Demeshqtin yénip kélip, qurban'gahni körüp, qurban'gahqa bérip, uning üstige qurbanliq sundi; ¹³ u qurban'gahning üstige köydürme qurbanliq we ashliq hediyesini köydürüp, «sharab hediye»sini töküp, «inaqliq qurbanliqi»ning qénini chachte.

¹⁴ Shundaq qilip u Perwerdigarning huzurining aldidiki mis qurban'gahni élip uni Perwerdigarning öyi bilen özining qurban'gahining otturisidin ötküzüp, öz qurban'gahining shimal teripige qodurdydi. □ ¹⁵ Ahaz padishah Uriya kahin'gha buyruq qilip: Moshu chong qurban'gah üstige etigenlik köydürme qurbanliq bilen kechlik ashliq hediyesini, padishahning köydürme qurbanliqi bilen ashliq hediyesini, hemme yurtning pütün

■ **16:8** 2Tar. 28:21 □ **16:14** «Perwerdigarning öyi» — mushu yerde ibadetxanidiki «muqeddes jay»ni körsitidu.

xelqining köydürme qurbanliqi, ashliq hediye we sharab hediyelirini köydürüp sunisen. Köydürme qurbanliqlarning barliq qanliri we bashqa qurbanliqlarning barliq qanlirini ushbu qurbanliqning üstige tökisen. Mis qurban'gah bolsa méning yol sorishim üçün bolsun, dédi.□

16 Shuning bilen Uriya kahin Ahaz padishah buyrughanning hemmisini ada qildi.

17 Ahaz padishah das tegliklirige béktilgen taxtaylarni késip ajritip, daslarni teglikliridin éliwetti; u mis «déngiz»ni tégidiki mis uylarning üstidin kötürüp élip, uni tash taxtayliq bir meydan'gha qoymurdi. ■ **18** U Asuriye padishahini razi qilish üçün Perwerdigarning öyige tutishidighan «Shabat künidiki aywanliq yol» bilen padishah tashqiridin kiridighan yolni étiwetti.

19 Ahazning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi?

20 Ahaz öz ata-bowlirili arisida uxlidi; u atabowlirining arisida «Dawutning shehiri»de depne qilindi; oghli Hezekiya ornida padishah boldi.

17

Hoshiya Israil üstige höküm sürüdu

□ **16:15** «**mis qurban'gah bolsa méning yol sorishim üçün bolsun**» — padishahning sözining menisi belkim «bu qurban'gahning wasitisi bilen Perwerdigardin yol soraymen». Qiziq yéri shuki, Ahazdek bir insan butpereslikke bérilip ketkendin kényin, yenila Perwerdigardin yol sorimaqchi bolidu. ■ **16:17** 1Pad. 7:23-51

¹ Yehudaning padishahi Ahazning seltenitining on ikkinchi yilida, Élahning oghli Hoshiya Samariyede Israilgha padishah bolup, toqquz yil seltenet qildi. ² U Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilatti; lékin uningdin ilgiri ötken Israilning padishahliridek undaq rezillik qilmaytti.

³ Asuriyening padishahi Shalmanezer uninggha hujum qilghili chiqqanda, Hoshiya uninggha békqinip sowgha-salam berdi. ⁴ Emma Asuriyening padishahi Hoshiyaning asiyliq qilmaqchi bolghinini bayqidi; chünki Hoshiya burunqidek Asuriyening padishahigha yilliq sowgha-salam yollimay, belki Misirning padishahi sogha elchilerni mangdurghanidi. Uning üchün Asuriyening padishahi uni tutup, baghlap zindan'gha soliwetti. ⁵ Andin Asuriyening padishahi chiqip pütkül *Israel* zéminini talantaraj qilip, Samariyeni üch yilghiche qamal qildi. ■ ⁶ Hoshiyaning seltenitining toqquzinchi yilida, Asuriyening padishahi Samariyeni ishghal qilip, Israillarni Asuriyege sürgün qilip, ularni Xalah shehiri, Gozandiki Xabor deryasining boyliri we Médialarning sheherlirige orunlashturdi. ■

*Israel, yeni shimaliy padishahliqning gunahliri
we jazalinishi – xulase*

⁷ Mana, shundaq ishlar boldi; chünki Israillar özdirini Misirning padishahi Pirewnning qolidin qutquzup, Misir zéminidin chiqarghan Perwerdigar Xudasigha gunah qilip bashqa

ilahlardin qorqup **8** Perwerdigar Israillarning aldidin heydiwetken yat elliklerning qaide-belgilimiliride, shundaqla Israilning padishahliri özliri chiqarghan qaide-belgilimiliride mangghanidi. ■ **9** We Israillar öz Perwerdigar Xudasigha qarshi chiqip, yoshurunlarche toghra bolmaghan ishlarni qildi; ular barliq sheherliride közet munardin mustehkem qorghan'ghiche «yuqiri jaylar»ni yasidi. □

10 Ular hemme égiz dönglerde we hemme kök derexlerning astida «but tüwrük» we «Asherah» buti turghuzdi. □ **11** Perwerdigar ularning aldidin heydep chiqarghan *yat* ellikler qilghandek, ular hemme «yuqiri jaylar»da xushbuy yaqatti we Perwerdigarning ghezipini keltürigidihan herxil rezil ishlarni qilatti. **12** Gerche Perwerdigar ulargha: — «Bu ishni qilmanglar!» dégen bolsimu, ular butlarning qulluqigha bérilip ketkenidi. ■

13 Perwerdigar hemme peyghemberler bilen hemme aldin körgüchilerning wasitisi bilen hem Israilni hem Yehudani agahlandurup: Rezil yolliringlardin yénip, ata-bowliringlargha tapilan'ghan we qullirim bolghan peyghemberler arqliq silerge testiqlighan pütün qanun'gha boysunup, Méning emrlirim we Méning

■ **17:8** Law. 18:3 □ **17:9** «közet munardin mustehkem qorghan'ghiche» — menisi belkim sépidiki munardin sheherning eng ichkirisidiki qorghan'ghiche — bashqiche éytqanda, «sirttin ichkirigiche». □ **17:10** ««Asherah» butlar» — belkim butpereslikke béghishlan'ghan derexlerdur. Derexler belkim «ayal mebud» sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin idi. ■ **17:12** Mis. 20:3, 4, 5; Qan. 5:7, 8, 9

belgilimilirimni tutunglar, dégenidi. □ ■ 14 Lékin ular qulaq salmay, Perwerdigar Xudasigha ishenmigen ata-bowiliri qilghandek, boyunlirini qattiq qildi. ■ 15 Ular Uning belgilimilirini, shundaqla U ularning ata-bowiliri bilen tüzgen ehdini we ulargha tapshurghan agah-guwahlarni chetke qaqqan; ular erzimes nersilerge egiship, özliri erzimes bolup chiqtı; Perwerdigar ulargha: — Etrapinglardiki elliklerning qilghinidek qilmanglar, dégen del shu ellerge egiship, rezillik qilatti. □ 16 Ular Xudasi bolghan Perwerdigarning barliq emrlirini tashlap, özliri üchün quyma mebudlarni, yeni ikki mozayni quydurdi, bir «Asherah but» qildurdi, asmandiki nurghunlighan ay-yultuzlarga bash urdi we Baalning qulluqigha kirdi. □ ■

17 Ular öz oghulliri bilen qizlirini ottin ötküdzi, palchiliq we jadugerlik ishletti, shundaqla Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilish üchün, özlirini sétip Uning ghezipini qozghidi. □ ■ 18 Shuning üchün Perwerdigar Israilgha intayin achchiqlinip, ularni Öz neziridin néri

-
- 17:13 «testiqlighan» — yaki «ewetken». ■ 17:13 Yer. 18:11; 25:5; 35:15 ■ 17:14 Qan. 31:27; Mal. 3:7 □ 17:15 «erzimes nersiler» — mushu yerde butlarni körsitidu. □ 17:16 «asmandiki nurghunlighan ay-yultuzlar» — ibraniy tilida «asmandiki qoshun» dégen söz bilen ipadilinidu. Tewrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning perishtiler we bezi ehwalda asmandiki yaman küchler bilenmu munasiwiti bar («Zeb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Weh.» 12:4ni körüng). ■ 17:16 Mis. 32:8; 1Pad. 12:28 □ 17:17 «oghul-qizlirini ottin ötküzüsh» — belkim ularni «insan qurbanliqi» qilishtin ibaret bolushi mumkin idi. ■ 17:17 Law. 20:3, 4; Qan. 18:10; 2Pad. 16:3

qildi; Yehudaning qebilisidin bashqa héchqaysisi öz zéminida qaldurulmidi.■

19 Lékin Yehudamu öz Xudasi Perwerdigarning emrlirini tutmidi, belki Israil chiqarghan qaidebelgilimiler ichide mangdi. ■ **20** Uning üchün Perwerdigar Israilning barliq neslini chetke qaqtı; ularni Öz neziridin tashlighan künigiche zéminida xarliqqa qaldurup, bulangchilarining qoligha tapshurup berdi. □ **21** U Israilni Dawutning jemetidin tartiwalghanidi. Ular Nibatning oghli Yeroboamni padishah qildi we Yeroboam bolsa Israilni Perwerdigarning yolidin yandurup, ularni éghir bir gunahqa patquzup azdurdı. □ ■ **22** Israillar Yeroboamning qilghan hemme gunahlirida yürüp, ulardin chiqmidi.

23 Axir bérip Perwerdigar Öz qulliri bolghan peyghemberlerning wasitisi bïlen éytqandek, Israilni Öz neziridin néri qildi; Israillar öz yurtidin Asuriyege élip kétilip, u yerde bugün'ge qeder turup keldi.□

24 Emma Asuriyening padishahi Babil, Kuttah,

■ **17:18** Hosh. 1:6 ■ **17:19** Law. 18:3 □ **17:20** «Perwerdigar.... **ularni Öz neziridin tashlighan kuni**» — buningda közde tutulghini Xudaning Israillarni Öz zéminidin sürgün qildurush künidin ibarettur (23-ayetnimu körüng). Israil xelqining «Xudaning neziridin tashlinishi», yeni sürgün bolushi ulargha nisbeten Xudaning eng dehshetlik jazasi, elwette. □ **17:21** «**U Israilni Dawutning jemetidin tartiwalghanidi**» — ibraniy tilida «U Israilni Dawutning jemetidin yirtiwalghanidi». «1Pad.» 11:11, 11:31, 14:8ni körüng. ■ **17:21** 1Pad. 12:16, 17, 26 □ **17:23** «**U yerde, yeni Asuriyede** bugün'ge qeder turup keldi» — mushu sözler «Tariix-tezkire»ning Yehudadikiler Babil impériyesidin qaytip kélish (miladiyedin ilgiriki 539-yili)tin ilgiri xatirilen'genlikini ayan qılıdu.

Awwa, Xamat we Sefarwaimdin xelqni yötkep Israilning ornigha Samariyening sheherlirige makanlashturdi. Ular shuning bilen Samariyege igidarchiliq qilip sheherlerde olturdi. ²⁵ We shundaq boldiki, ular u yerde deslepte olturghinida Perwerdigardin qorqmighanidi; Perwerdigar ularni qiyma-jiyma qilidighan birnechche shirlarni ularning arisigha ewetti. ²⁶ Shuning bilen Asuriyening padishahigha xewer yetküzülüp: — Sili yötkep Samariyening sheherliride makanlashturghan xelqler shu yurtning ilahining qaide-yosunlirini bilmeydu; shunga Ülarning arisigha shirlarni ewetti; mana bular ularni öltürmekte, chünki xelq yurtning ilahining qaide-yosunlirini bilmeydu, déyildi.

²⁷ Shuning bilen Asuriyening padishahi emr qilip: — Siler u yerdin élip kelgen kahinlarning birini yene u yerge apiringlar; u u yerde turup, ulargha u yurtning ilahining qaide-yosunlirini ögetsun, — dédi.

²⁸ Uning buyruqi bilen ular Samariyeden yötkigen kahinlarning biri kélép, Beyt-Elde turup Perwerdigarning qorqunchini ulargha ögetti. ²⁹ Lékin shu xelqlerning herbiri öz ilahlirining butlirini yasap, Samariyelikler salghan «yuqiri jaylar»diki ibadetgahlar ichige turghuzdi; herbir xelq özı turghan sheherde shundaq qildi. ³⁰ Babildin kelgenler Sukkot-Binot dégen mebudni yasidi, Kuttin kelgenler Nergal butni, Xamattin kelgenler Ashima butni, ³¹ Awwiylar Nibhaz bilen Tartak butlarni yasidi; Sefarwiylar Sefarwaimdiki butliri bolghan Adrammelek bilen Anammelekke öz balilirini atap otta köydürdi.

32 Ular emdi mushundaq halette Perwerdigardin qorqup, öz arisidiki her türlü ademlerni özüriň üçhün «yuqiri jaylar»diki butxanılarda qurbanlıqlarnı sunidighan kahin qılıp békitken.

■ **33** Ular Perwerdigardin qorqattı we shuning bilen teng qaysı eldin kelgen bolsa, shu elning qaide-yosunlırıda öz ilahlirining qulluqidimu bolatti. ■

34 Bugün'ge qeder ular ilgiriki adetler boyiche méngip kelmekte; ular Perwerdigardin qorqmay, Perwerdigar Israil dep atıghan Yaqupning ewladlirığa tapılıghan belgilimiler we hökümler, qanun we emrlerge muwapiq ish körmeydu.

□ ■ **35** Perwerdigar ular bilen bir ehde qiliship ulargha buyrup: — «Bashqa ilahlardin qorqmay, ulargha sejde qilmay yaki ulargha bash urmay we ulargha qurbanlıq qilmanglar — ■ **36** peqet zor qudret we uzatqan biliki bilen silerni Misir zéminidin chiqarghan Perwerdigardinla qorqungalar, uningha sejde qilinglar we uningha qurbanlıq sunungalar. **37** U siler üçhün pütküzgen belgilimiler, hökümler, qanun we emrni bolsa, ularni ebedgiche köngül bölüp

■ **17:32** 1Pad. 12:31 ■ **17:33** Zef. 1:5 □ **17:34** «Ular Perwerdigardin qorqmay, Perwerdigar Israil dep atıghan Yaqupning ewladlirığa tapılıghan belgilimiler we hökümler, qanun we emrlerge muwapiq ish körmeydu» — yaki «Ular Perwerdigardin qorqmay, özürinin belgilimilişi we hökümlirige muwapiq ish körmeydu we Perwerdigar Israil dep atıghan Yaqupning ewladlirığa tapılıghan qanun we emrlerge muwapiq ish körmeydu». Bu terjime toghra bolsa, «özürinin belgilimilişi we hökümlirili» dégen bu söz ularning öz ilahlirining belgilimilişi we hökümlirini körsitudu. ■ **17:34** Yar. 32:27; 35:10; 1Pad. 18:31

■ **17:35** Hak. 6:10

tutunglar; bashqa ilahlardin qorqmanglar. ³⁸ Men siler bilen qilghan ehdini untumanglar ya bashqa ilahlardin qorqmanglar, ³⁹ belki Xudayinglar Perwerdigardin qorqunglar; we U silerni hemme düshmenliringlarning qolidin qutquzidu» – dégenidi.

⁴⁰ Lékin ular qulaq salmay, ilgiriki qaide-yosunlarni yürgüzetti.

⁴¹ Mushu eller shu teriqide Perwerdigardin qorqatti hem oyma mebudlarning qulluqida bolatti; ularning baliliri bilen balilirining balilirimu shundaq qilatti; öz ata-bowlirli qandaq qilghan bolsa, ularmu bugünkü kün'giche shundaq qilip keldi.

18

*Hezekiya Yehudaning üstide höküm süridu
2 Tar. 29:1-2; 31:1*

¹ Élahning oghli, Israilning padishahi Hoshiyaning seltenitining üchinchi yilida, Yehudaning *sabiq* padishahi Ahazning oghli Hezekiya Yehudagha padishah boldi. ■ ² U padishah bolghanda yigirme besh yashta bolup, Yérusalémda yigirme toqquz yil seltenet qildi. Uning anisining ismi Abi idi; u Zekerianing qizi idi.

³ Hezekiya bolsa atisi Dawutning barliq qilghinidek, Perwerdigarning neziride durus bolghanni qilatti. ⁴ U «yuqiri jaylar»ni yoqitip, «but tüwrükler»ni chéqip «Asherah»larni késip tashlap,

Musa yasatqan mis yilanni chéqip pare-pare qilip (chünki u chaghqiche Israillar uningha xushbuy yaqatti), uningha «Nehushtan!» dep isim qoydi. □ ■ 5 Hezekiya Israilning Xudasi Perwerdigargha tayandi. Bu jehette ne uningdin keyin kelgen ne uningdin ilgiri ötken Yehuda padishahlirining arisidiki héchbiri uningha yetmeytti. □ 6 U Perwerdigargha ching baghlinip uningha egishishtin chiqmay, belki Perwerdigar Musagha buyrughan emrlerni tutatti.

7 Perwerdigar uning bilen bille idi; u qaysila ishqa chiqsa shuningda rawajliq bolatti. U Asuriye padishahining hakimiyitige qarshi chiqip uningha bégindi bolushtin yandi. 8 U Filistiylerge hujum qilip ularni Gaza shehiri we uning etrapidiki zéminlirighiche, közet munaridin mustehkem qorghan'ghiche bésip meghlup qildi. □ ■

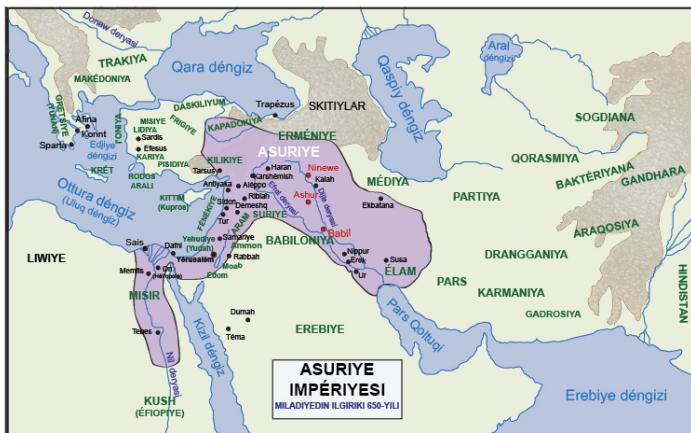
9 We shundaq boldiki, Hezekiya padishahning seltenitining tötinchi yilida, yeni Israilning *sabiq* padishahi Élahning oghli Hoshiyaning seltenitining yettinchi yilida, Asuriyening padishahi Shalmanezer Samariyege hujum qilip uni qamal qildi. ■ 10 Üch yildin keyin ular sheherni aldi; Hezekiyaning seltenitining toqquzinchı yili,

□ 18:4 «Nehushtan!» — «bir parche mis, xalas!» dégen menide. Bu yilan togruluq «Chöl.» 21:4-9ni körung. ■ 18:4 2Tar.

31:1 □ 18:5 «bu **jehette**» — démek, Xudagha tayinish jehette, iman-ishenchni ipadilesh terepte. □ 18:8 «közet **munaridin mustehkem qorghan'ghiche**» — menisi belkim sépildiki munardin sheherning eng ichkirisidiki qorghan'ghiche – bashqiche éytqanda, «sirttin ichkirigiche». ■ 18:8 Yesh. 14:29, 30 ■ 18:9 2Pad. 17:3

yeni Israil padishahi Hoshiyaning seltenitining toqquzinchi yilida, Samariye ishghal qilindi.

■ 11 Andin Asuriyening padishahi Israillarni Asuriyege élip kétip, ularni Xalahda, Gozandiki Xabor deryasining boylirida we Médialarning sheherliride makanlashturdi. 12 Chünki ular öz Xudasi Perwerdigarning awazigha itaet qilmidi, belki Uning ehdisige, yeni Perwerdigarning quli Musa buyrughanning hemmisige xilapliq qildi; ular yaki qulaq salmidi, yaki emel qilmidi.



Asuriye impériyesi - miladiyedrin ilgiri 650-yili

*Sennaxéríb Yehudagha tajawuz qilidu
2 Tar. 32:1-9; Yesh. 36:1-22*

13 Hezekiya padishahning seltenitining on tötinchi yili, Asuriyening padishahi Sennaxéríb Yehudaning barliq qorghanliq sheherlirige

■ 18:10 2Pad. 17:6

hujum qilip chiqip, ularni ishghal qildi.
 ■ ¹⁴ U waqitta Yehudaning padishahi Hezekiya Laqishqa adem ewetip, Asuriyening padishahigha: Men gunahkar! Mendin chékin'geyla, üstümge hernéme chüshürsile shuni töleymen, — dédi.

Asuriyening padishahi Hezekiyagha üch yüz talant kümüşh bilen ottuz talant altun toxtitip qoydi. □ ¹⁵ Hezekiya Perwerdigarning öyidiki we padishahning ordisining xezinisidiki barliq kümüşhni élip berdi. ¹⁶ Shuning bilen bir waqitta Yehudaning padishahi Hezekiya Perwerdigarning öyining ishikliridin we özi eslide qaplatqan ishik késhekliridin altunni ajritip élip, Asuriyening padishahigha berdi. □

¹⁷ Shu chaghda Asuriye padishahi Sennaxérib Tartan, Rab-Saris we Rab-Shakehlirini chong qoshun bilen Laqish shehiridin Yérusalémgha, Hezekiyaning yénigha ewetti. Ular Yérusalémgha chiqip keldi. Chiqqanda, ular kir yughuchilar ning étizining boyidiki yolda, yuqiri kölchekning

■ **18:13** 2Tar. 32:1; Yesh. 36:1 □ **18:14** «**yüz talant kümüşh bilen ottuz talant altun**» — bir talant belkim 30.6 kilogram idi, shunga bu 9.06 tonna kümüşh we 0.906 tonna altun idi. □ **18:16** «**Hezekiya Perwerdigarning öyining ishikliridin ... altunni ajritip élip...**» — bu tékistte «altun» dégen sözning özi yoq. Lékin ibadetxana ichidiki barliq yaghachlargha chaplan'ghan métal altun bolushi kérek idi («1Pad.» 6:32-35ni körüng).

norining béshigha kélip turdi. □ 18 Ular padishahnı chaqirghanda, Hilqiyaning oghlı, ordini bashquridighan Éliakim, ordining diwanbégi Shebna we Asafning oghlı, orda mirzibégi Yoahlar ularning yénigha keldi. 19 We Rab-Shakeh ulargha mundaq dédi: —

«Siler Hezekiyagha: — «Ulugh padishah, yeni Asuriye padishahi sanga mundaq dédi, denglar: — Séning mushu ishen'gen tayanching zadi némidi? 20 Sen: «Urush qilishqa tedbir-meslihetimiz hem küchimiz bar, deysen — bu peqet bir quruq gep, xalas! — Sen zadi kimge tayinip manga qarshi ökte qopisen? □ 21 Mana emdi sen yériqi bar ashu qomush hasa, yeni Misirgha tayinisen. Birsi uninggha yölense, uning qoligha sanjip kiridu; Misir padishahi Pirewn'ge tayan'ghanlarning hemmisi shundaq bolidu!■

22 Eger siler manga: «Biz Xudayimiz bolghan Perwerdigargha tayinimiz» — désenglar, Hezekiya özi Yehudadikilerge we Yérusalémdikilerge: «Siler peqet Yérusalémdiki mushu ibadetgah aldidila

□ 18:17 «Tartan» — Asuriye qoshunlirining bash serdarining, «Rab-Saris» bash aghwatning, «Rab-Shakeh» padishahning mesli-hetchisining unwani bolushi mumkin idi. «Ular **kir yughuchilarning étizining boyidiki yolda, yuqiri kölchekning norining béshigha kélip turdi**» — mushu yer del Yeshaya peyghember Ahaz padishah bilen körüşüp, Asuriyening tajawuzi toghruluq agahlandurghan yer («Yesh.» 7-babni köرүнг). □ 18:20 «urush qilish tedbir-meslihitimiz hem küchimiz bar... sen zadi kimge tayinip manga qarshi ökte qopisen?» — mushu gépige qarighanda, Asuriyedikilerning Yeshayaning «Peqet Perwerdigargha tayinishimiz kérek» dégen bésharetliridin xewiri bar oxshaydu. ■ 18:21 Yesh. 36:6; Ez. 29:6, 7

ibadet qilishinglar kérek» dep, uninggha atalghan «yuqiri jaylar»ni hem qurban'gahlarni yoq qiliwettighu? Ular ashu Perwerdigarning yuqiri jayliri emesmidi? □

23 Emdi hazir xojayinim Asuriye padishahi bilen bir toxtamgha kélinglar: — «Eger silerde ulargha mineligüdek eskerliringlar bolsa, men silerge ikki ming atni bikargha bérey!» □

24 Silerde undaqlar bolmisa, xojayinimning emeldarlırinining eng kichiki bolghan bir leshker beshini qandaqmu chékindüreleysiler?! Gerche siler jeng harwiliri we atlarni élish üchün Misirgha tayinisiler! **25** Men mushu yerni halak qilish üchün Perwerdigarsiz keldimmu? Chünki Perwerdigar manga: «Mushu zéminni halak qilishqa chiqqin» — dédi!».

26 Éliakim, Shebna we Yoah Rab-Shakehge: — Péqirlirigha aramiy tilida sözlisile; biz buni chüshinimiz. Bizge ibraniy tilida sözlimisile, gepliri séilda turghanlarning quliqigha kirmisun! —

□ **18:22 «... Ular ashu Perwerdigarning yuqiri jayliri emesmidi?»** — Musa peyghemberge wehiy qilin'ghan qanun'gha asasen, Israillar peqet Yérusalémdiki ibadetxanidiki qurban'gahtila qurbanlıq qilishqa bolatti. Eslide Hezekiya mushu perman'gha asasen butpereslik qılıdighan qurban'gahlarni hem xata yol bilen qurulghan, «Perwerdigargha atap» ibadet qılıdighan «yuqiri jaylar»ni yoqatqan. Rab-Shakeh shu gep bilen uni anglighuchi Israillarni qaymuqturmaqchi idi, elwette. □ **18:23 «Eger silerde ulargha mineligüdek eskerliringlar bolsa, men silerge ikki ming atni bikargha bérey!»** — bu kinayilik, hejwiy gep, elwette. Adettiki chagharda Yehudada atlar nahayiti az idi. Urush waqtida téximu azlap kétetti. Atliq eskerler emes, hetta addiy eskerlermu nahayiti az idi.

dédi. □

²⁷ Biraq Rab-Shakeh: —

Xojayinim méni mushu gepni xojayininglarga
we silergila éytishqa ewetkenmu? Mushu gepni
siler bilen birlikte sépilda olturghanlarga
déyishke ewetken emesmu? Chünki ular öz poqini
yégüchi hem öz süydükini ichküchi bolidu!» —
déli. □ ²⁸ Andin Rab-Shakeh ibraniy tilida
yuqiri awaz bilen: «Ulugh padishah, yeni Asuriye
padishahining sözlirini anglap qoyunlar!» — dep
warqiridi.

²⁹ — «Padishah mundaq deydu: — Hezekiya
silerni aldap qoymisun! Chünki u silerni
padishahning qolidin qutquzalmaydu. ³⁰ Uning
silerni: — «Perwerdigar bizni jezmen qutquizidu;
mushu sheher Asuriye padishahining qoligha
chüshüp ketmeydu» dep Perwerdigargha tayan-
durushigha yol qoymanglar! ³¹ Hezekiyagha
qulaq salmanglar; chünki Asuriye padishahi
mundaq deydu: — Men bilen sülhiliship, men
terepke ötünglar; shundaq qilsanglar herbiringlar
özünglarning üzüm baringidin hem özünglarning
enjür derixidin méwe yeysiler, herbiringlar öz
su kölchikinglardin su ichisiler; ³² ta men kélip
silerni bughdayliq hem sharabliq bir zémin'gha,
néni, üzümzarliri we zeytun derexliri bar, hesel
chiqiridighan bir zémin'gha, yeni zémininglarga

□ **18:26 «aramiy tili»** — Suriyening kona ismi «Aram» idi. Kona
zamanda «suriye tili» «aramiy tili» déyiletti. Asuriyemu aramiy tilini
ishletken. □ **18:27 «... Ular öz poqini yégüchi hem öz süydükini
ichküchi bolidu!»** — sheher muhasirige chüshüp, uningda ash we
su qalmighan halette xelqler mushundaq qilishqa mejbur bolidu.

oxshash bir zémin'gha apirip qoyghuche yep-ichiwéringlar! Shuning bilen siler tirik qélip, ölmeyssiler! Hezekiya silerge: — «Perwerdigar bizni qutquzidu» dése uningha qulaq salmanglar! □

³³ El-yurtlarning ilah-butlirining biri öz zéminini Asuriye padishahining qolidin qutquzghanmu?

³⁴ Xamat we Arpad dégen yurtlarning ilah-butliri qéni? Sefarwaim, Xéna we Iwwah sheherlirining ilah-butliri qéni? Ular Samariyeni méning qolumdin qutquzghanmu?! ³⁵ Mushu el-yurtlarning ilah-butliridin öz zéminini qutquzghan zadi kim bar? Shundaq iken, Perwerdigar Yérusalémni méning qolumdin qutquzalamdu?» — dédi.

³⁶ Emma xelq süküt qilip uningha jawaben héchqandaq bir söz qilmidi; chünki padishahning buyruqi shuki: —

«Uningha jawab bermenglar».

³⁷ Andin Hilqiyaning oghli, ordini bashquridighan Éliakim, orda diwanbégi Shebna we Asafning oghli, orda mirzibégi Yoahlar kiyim-kécheklirini yirtiship, Hezekiyaning yénigha kélip, Rab-Shakehning geplirini uningha uqturdi.

19

□ **18:32** «...men kélip silerni ... zémininglarga **oxshash bir zémin'gha apirip qoyghuche yep-ichiwéringlar!**» — mushu gepler chirayliq bolghini bilen menisi éniqli: — «Méning esirlirim, qullirim bolisiler!» dégenlik. Yuqirida éytqinimizdek, Asuriye padishahi uchigha chiqqan hiyliger aldamchi idi.

Hezekiya Xudadin yol soraydu

2 Tar. 32:20-21; Yesh. 37:1-38

¹ Shundaq boldiki, Hezekiya buni anglighanda, kiyim-kécheklirini yirtip, özini böz bilen qaplap Perwerdigarning ibadetxanisigha kirdi. ² U Hilqiyaning oghli, ordini bashquridighan Éliakim, orda diwanbégi Shebna we kahinlarning aqsaqallirini böz qaplan'ghan péti Amozning oghli Yeshaya peyghemberge ewetti.■

³ Ular uningha: —

Hezekiya mundaq deydu: —

«Balilar tughulay dep qalghanda anining tughqudek hali qalmighandek, mushu kün awarichilik, reswa qilnidighan, mazaq qilnidighan bir künidur. ⁴ Öz xojayini bolghan Asuriye padishahi tirik Xudani mazaq qilishqa ewetken Rab-Shakehning mushu barliq geplirini Perwerdigar Xudaying nezirige élip tingshisa, bularni anglighan Perwerdigar Xudaying shu gepler üchün uning dekkisini bérermikin? Shunga qélib qalghan qaldisi üchün awazingni kötürüp, bir duayingni berseng» — dédi.

⁵ Shu gepler bilen Hezekiyaning xizmetkarliri Yeshayaning aldigha keldi. ⁶ Yeshaya ulargha: —

«Xojayininglarga: — Perwerdigar mundaq dédi: — «Asuriye padishahining chaparmenlirining sen anglighan ashu Manga kupurluq qilghuchi gepliridin qorqma; ⁷ Mana, Men uninggha bir rohni kirgüzimen; shuning bilen u bir ighwani anglap, öz yurtigha qaytidu. Men uni öz zéminida turghuzup qilich bilen öltürgüzimen» — denglar»

— dédi. □

8 Rab-Shakeh özi kelgen yoli bilen qaytip mangghanda, Asuriye padishahining Laqish shehiridin chékin'genlikini anglap, Libnah shehirige qarshi jeng qiliwatqan padishahning yénigha keldi. **9** Chünki padishah: «Mana, Éfioyiye padishahi Tirhakah sizge qarshi jeng qilmaqchi bolup yolgha chiqtı» dégen xewerni anglighanidi. Lékin u yene Hezekiyagħa elchilerni mundaq xet bilen ewetti: —□

10 «Siler Yehuda padishahi Hezekiyagħa mundaq dengarisaldilar: —

«Sen tayinidighan Xudayingning sanga: «Yérusalém Asuriye padishahining qoligha tapshurulmaydu» déginige aldanma; **11** mana, sen Asuriye padishahlirining hemme el-yurtlarni néme qilghanlirini, ularni öz ilah-butlirigha atap halak qilghanliqini anglighansen; emdi özüng

□ **19:7** «... Men uningħha bir roħni kirgüzimen; shuning bilen u bir iħwani anglap, öz yurtiġha qaytidu. Men uni öz zéminida turghuzup qilich bilen öltürgüzimen» — Yeshayaning mushu wehiyini diqqet bilen oqusingiz, u Hezekiyaning (6-ayettiki) telipi boyiche dua qilmay, belki biwasite xewerchilerge jawab berdi. Chünki u alliburun Asuriye togruluq nurghun besharetlerni qilghan. Xuda mushu peyt-ehwal togruluq Israilħa uqturghan (mesilen, «Yesh.» 10:5-21, 14:24-25ni körün). Biraq Hezekiya we ordisidikiler mushularni we uningdin bashqa körġen karamet möjizilerni («Yesh.» 38-babnimu körün) pütünley untup qalghan oxshaydu. □ **19:9** «Éfioyiye padishahi Tirhakah sizge qarshi jeng qilmaqchi bolup yolgha chiqtı» — bu ish emeliyet emes, hemde shu chaghda mumkin bolmighanidi. Biraq Xuda Özi ewetküzgen «aldamchi roh»ning tesiri bilen uni ishendürgen.

qutquzulamsen? □ 12 Ata-bowilirim halak qilghan ellerning öz ilah-butliri ularni qutquzghanmu? Gozan, Haran, Rezef shehiridikilernichu, Télassarda turghan Édenlernichu? 13 Xamat padishahi, Arpad padishahi, Sefarwaim, Xéna hem Iwwah sheherlirining padishahliri qéni?»». □ 14 Shuning bilen Hezekiya xetni ekelgüchilerning qolidin élip oqup chiqtı. Andin u Perwerdigarning öyige kirip, Perwerdigarning aldigha xetni yéyip qoydi. 15 We Hezekiya Perwerdigargha dua qilip mundaq dédi: —

«I kérublar otturisida turghan Perwerdigar, Israilling Xudasi: —

Sen Özüngdursen, jahandiki barlıq el-yurtlarning üstidiki Xuda peqet Özüngdursen; asman-zéminni Yaratquchisen. □ 16 I Perwerdigar, quliqingni töwen qilip anglighaysen; közüngni achqaysen,

□ 19:11 «öz ilah-butlirigha atap halak qilish» — bu dégenlik ibraniy tilida peqet bir söz bilenla, yeni ««haram» qilish» yaki ««herem» qilish» bilenla ipadilinidu. □ 19:13 «Xamat, Arpad, Sefarwaim, Xéna we Iwwah» — mushu sheherlerning bezilirining nede ikenlikini xeritidin körgili bolidu, beziliri bizge bugün'ge qeder namelum. □ 19:15 «kérublar otturisida turghan» — muqeddes ibadetxanidiki eng ichkiri öy, yeni «eng muqeddes jay» dégen öyde, Xudaning «rehim körsigidighan orun-texti» («kafaret texti») («rehimgah») bar idi. Musaning dewriddin tartip Xudaning parlaq shan-sheripi sirqliq halda shu textning üstide, yeni «kérublar otturisida» turghanidi. Kérublar bolsa intayın küchlük birxil perishtiler bolup, Xudaning chiqarghan höküm-jazalirini békiridu. «Kérublar otturisida turghan» dégini, sen bizge yéqinlashqan hem bizge rehim körsetmekchi bolghan Xudasen» dégenlikтур.

i Perwerdigar, körgeysen; Sennaxéribning adem ewetip menggü hayat Xudani haqaretlep éytqan geplirini anglighaysen! ¹⁷ I Perwerdigar, Asuriye padishahliri heqiqeten hemme yurtlarni, shulargha békindi bolghan yurtlarnimu xarabe qilip, □ ¹⁸ ularning ilah-butlirini otqa tashliwetken; chünki ularning ilahliri ilah emes, belki insan qoli bilen yasalghanliri, yaghach we tash, xalas; shunga asuriylar ularni halak qildi. ¹⁹ Emdi, i Perwerdigar Xudayimiz, jahandiki barliq el-yurtlarga Séning, peqet Séningla Perwerdigar ikenlikingni bildürüşh üçhün, bizni uning qolidin qutquzghaysen!».

²⁰ Shuning bilen Amozning oghli Yeshaya Hezekiyagha söz ewetip mundaq dédi: —

— Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu:

— «Séning Manga Sennaxérib toghruluq qilghan duayingni anglidim. ²¹ Perwerdigarning uningga qarita dégen sözi shudurki: —

«Pak qiz, yeni Zionning qizi séni kemsitudu,
Séni mazaq qilip külüldi;

Yérusalémning qizi keyningge qarap béshini chayqaydu;

²² sen kimni mazaq qilip kupurluq qilding?

Sen kimge qarshi awazingni kötürüp,

Neziringni üstün qilding?

Israildiki Muqeddes Bolghuchigha qarshi! □

□ **19:17 «shulargha békindi bolghan yurtlar»** — mushu ibarini sözmuşuz terjime qilghanda «békindi» dégen söz yoq. Biz shershlesh üçhün uni qoshtuq. □ **19:22 «kupurluq»** — kim özini Xudanı ornida qoyup, «hemme ishni qilalaymen» dése, kupurluq qilghan bolidu, shundaqla haman bir küni yiqtılıdu.

23 Elchiliring arqiliq sen Rebni mazaq qilip; —
 «Men nurghunlighan jeng harwilirim bilen tagh
 choqqisigha,
 Liwan tagh baghrilirigha yétip keldimki,
 Uning égiz kédir derexlirini, ésil qarighaylirini
 késiwétimen;
 Men uning eng chet turalghusigha,
 Uning eng bük-baraqsan ormanzarliqigha kirip
 yétimen.□

24 Özüm quduq kolap yaqa yurtning süyini ichtim;
 Putumning uchidila men Misirning barliq derya-
 östenglirini qurutiwettim — déding.□

25 — Sen shuni anglap baqmighanmiding?
 Uzundin buyan Men shuni békitkenmenki,
 Qedimdin tartip shekillendürgenmenki,
 Hazir uni emelge ashurdumki,

□ **19:23 «Uning eng bük-baraqsan ormanzarliqi»** — bu ayettiki «bük-baraqsan» dégen söz ibraniy tilida «karmel» dégen söz bilen ipadilinidu. Karmel bolsa Israilning eng munbet we chirayliq jayı idi. Shuning bilen padishahning «uning «Karmel» ormanzarliqigha kirmen» dégini «uning (Liwanning) eng chirayliq jayığa (héch tosalghusiz) barimen» dégendek po atidigan menimi ipadileytti. Liwanda «Karmel» dégen jay yoq. □ **19:24 «... Putumning uchidila men Misirning barliq derya-östenglirini qurutiwettim»** — yuqiriqi 22-ayette padishah özining tes ishlarni qilalaydighanlıqını, mesilen Liwan rayonidiki eng yuqiri tagh-largha chiqalaydighanlıqını (köchme menisi, belkim aliyjanap, küchlük padishahlardın üstünlükke érishidighanlıqını körsitudu), eng ésil nersilerge érishidighanlıqını teswirleydu. Mushu 24-ayettiki «putum... qurutiwettim» dégini, déhqanning puti bilenla topini it-tirip ériqni tosup, suni qurutiwetkinidek, «Men xalisamla nahayiti asanla herqandaq ishni qilaymen, hetta Nil deryasinimu qurutiwételeymen» dégen menmenlikni bildürmekchi.

Mana, sen qel'e-qorghanliq sheherlerni xarabilerge aylandurdung;

26 Shuning bilen u yerde turuwatqanlar küchsizlinip,

Yerge qaritip qoyuldi, shermende qilindi;

Ular ösiwatqan ot-chöptek,

Yumran kök chöplerdek,

Ögzidiki ot-chöpler ösmey qurup ketkendek boldi.□

27 Biraq séning olturghiningni, ornungdin turghiningni, chiqip-kirginingni we Manga qarshi ghaljirliship ketkininingni bilimen;

28 Séning Manga qarshi ghaljirliship ketkenlikingning, hakawurliship ketkenlikingning quqliqimgha yetkenlikи tüpeylidin,

Men qarmiqimni burningdin ötküzimen,

Yüginimni aghzinggħha salimen,

We özüng kelgen yol bilen séni qayturimen.□

29 I *Hezekiya*, shu ish sanga alamet besharet boliduki,

Mushu yili özlükidin ösken,

Ikkinchi yili shulardin chiqqanlarmu silerning rizqinglar bolidu;

Üchinchi yili bolsa tériysiler, orisiler, üzüm köchelirini tikisiler;

□ **19:26 «ögzidiki ot-chöpler...»** — bu dégenlikning bashqa xil terjimirini uchrithish mumkin. □ **19:28 «Men qarmiqimni burningdin ötküzimen, yüginimni aghzinggħha salimen...»** — Asuriye padishahliri mushundaq rehimsiz yol bilen esirlerni yalap mangatti.

Ulardin chiqqan méwilerni yeysiler.□

30 Yehuda jemetining qéchip qutulghan qaldisi bolsa yene töwen'ge qarap yiltiz tartidu,

Yuqirigha qarap méwe bérifu;

31 Chünki Yérusalémdin bir qaldisi,

Zion téghidin qéchip qutulghanlar chiqidu;

Samawi qoshunlarning Serdari bolghan Perwerdigarning otluq muhebbiti mushuni ada qilidu.

32 Shunga, Perwerdigar Asuriye padishahi toghruluq mundaq deydu: —

U ne mushu sheherge yétip kelmeydu,

Ne uningga bir tal oqmu atmaydu;

Ne qalqanni kötürüp aldigha kelmeydu,

Ne uningga qarita qashalarnimu yasimaydu.

33 U qaysi yol bilen kelgen bolsa,

U yol bilen qaytidu we mushu sheherge kelmeydu — deydu Perwerdigar,

34 — Chünki Özüm üchün we Méning qulum Dawut

□ **19:29 «Mushu yili özlükidin ösken, ikkinchi yili shulardin chiqqanlarmu silerning rizqinglar bolidu; üchinchi yili bolsa tériysiler, orisiler, üzüm köchetlirini tikisiler; ulardin chiqqan méwilerni yeysiler»** — mushu möjize ishench-étiqadni kücheytish üchün hem xeljni qutquzush üchün bérilgen. Urush waqtida tériqchiliq qılısh mumkin emes; Asuriye qoshuni ketkendin kényki yilidimu, qoshunidin qélip qalghanliri parakendichilik qılıshi mumkin idi. Shunga möjize üchinchi yilghiche sozulidu. «Üzüm köchetlirini tikisiler... méwisini yeysiler» dégen wede, tinchliq mezgilning uzun bolidighanlıqını körsitudu (üzüm tallirini östürüşke uzun waqit kétidu, elwette). Kishilerning Asuriye qoshunlirining tuyuqsız chékinishini «tasadipyliqtin» démeslikü üchün, bu ikkinchi möjize bérildi. Shundagtimu, mezkur «Padishahlar» dégen kitabqa qarighanda, xelqler yenila ikki möjizini tézla untuydu, Xudagha wapasizliq qiliwéridu.

üchün uni etrapidiki sépildek qoghdap qutquzimmen». ■

³⁵ Shu kéche shundaq boldiki, Perwerdigarning Perishtisi chiqip, Asuriyeliklerning bargahida bir yüz seksen besh ming eskerni urdi; mana, kishiler etigende ornidin turghanda, ularning hemmisining ölgenlikini kördi! □ ■

³⁶ Shunga Asuriye padishahi Sennaxérib chékinip, yolgha chiqip, Nineve shehirige qaytip turdi.

³⁷ We shundaq boldiki, u öz buti Nisroqning butxanisida uninggha choqunuwatqanda, oghulliri Adrammelek hem Sharézer uni qilichlap öltürüwetti; andin ular bolsa Ararat dégen yurtqa qéchip ketti. Uning oghli Ésarhaddon uning ornida padishah boldi. □ ■

20

Hezekiya éghir késel bolidu, dua qilidu

2Tar. 32:24; Yesh. 38:1-22

¹ Shu künlerde Hezekiya ejel keltürgüchi bir késelge muptila boldi. Amozning oghli Yeshaya peyghember uning qéshigha bérip, uninggha: —

«Perwerdigar mundaq deydu: —

■ **19:34** 2Pad. 20:6 □ **19:35** «**Perwerdigarning Perishtisi**» — Tewrat dewride intayin alahide shexs idi. Bezi ishlarda u Xudaning ornida körünneti (mesilen, Tewrattiki «Yar.» 18-babni körüng). «Tebirler»nimu körüng. ■ **19:35** Yesh. 37:36 □ **19:37** «**U öz buti Nisroqning butxanisida uninggha choqunuwatqanda, oghulliri Adrammelek hem Sharézer uni qilichlap öltürüwetti**» — mushu weqe Sennaxérib Israildin chékinishtin 20 yıl keyin (mildadiyedir ilgiriki 681-yili) boldi. ■ **19:37** 2Tar. 32:21; Yesh. 37:38

— Öyüng toghruluq wesiyet qilghin; chünki ejel keldi, yashimaysen» — dédi. ■

² Hezekiya bolsa yüzini tam terepke qilip Perwerdigargha dua qilip: —

³ I Perwerdigar, Séning aldingda méning heqiqet we pak dil bilen méngip yürgenlikimni, neziring aldingda durus bolghan ishlarni qilghanlıqimni eslep qoyghaysen, — dédi.

We Hezekiya yighlap éqip ketti.

⁴ Yeshaya chiqip ordidiki ottura hoyligha yetmeste, Perwerdigarning sözi uninggha yétip mundaq déyildi: —

⁵ Yénip béríp xelqimning bashlamchisi Hezekiyagha mundaq dégin: —

«Perwerdigar, atang Dawutning Xudasi mundaq deydu: —

«Duayingni anglidim, köz yashliringni kördüm; mana, Men séni saqaytimen. Üchinchi künide Perwerdigarning öyige chiqisen. □ ⁶ Künliringge Men yene on besh yıl qoshimen; shuning bilen Men séni we bu sheherni Asuriye padishahining qolidin qutquzimen; Özüm üchün we qulum Dawut üchün Men bu sheherni etrapidiki sépildek qoghdøymen.

⁷ (Yeshaya bolsa: — «Enjür poshkili teyyarlanglar, dédi. Ular uni élip kélip, yarisigha chapliwidi, u saqaydi. ⁸ Hezekiya Yeshayadin: Perwerdigar méni saqaytip, üchinchi künü uning öyige chiqidaghanlıqimni ispatlaydighan'gha qandaq bészaretlik alamet bolidu? — dep sorighanidi.

■ **20:1** 2Tar. 32:24; Yesh. 38:1 □ **20:5** «atang **Dawut**» — Hezekiya Dawut peyghemberning on üchinchi ewladi idi.

⁹ Yeshaya: — Perwerdigarning Özi éytqan ishini jezmen qilidighanliqini sanga ispatlash üçün Perwerdigardin shundaq besharetlik alamet boliduki, sen quyashning pelempey üstige chüshken sayisining on basquch aldigha méngishi yaki on basquch keynige yénishini xalamsen? — dédi.

¹⁰ Hezekiya: Quyash sayisining on basquch aldigha méngishi asan; saye on bashquch keynige yansun, dégenidi. ¹¹ Shuning bilen Yeshaya peyghember Perwerdigargha nida qildi we U quyashning Ahaz padishah qurghan pelempey basquchiliri üstige chüshken sayisini yandurup, on basquch keynige mangdurdı).

Babil padishahidin kelgen elchiler Chong bir xataliq

2 Tar. 32:31-33; Yesh. 39:1-8

¹² Shu peytte Baladanning oghli Babil padishahi Mérodaq-Baladan, Hezekiyani késel bolup yétip qaptu, dep anglap, xetler hediye bilen ewetti. □ ¹³ Hezekiya bolsa elchilerning gépini tingshap, ulargha barliq xezine-ambarlirini, kümüşjni, altunni, dora-dermanlarni, serxil maylarni, sawut-qorallar ambiridiki hemmini

□ **20:12** «Mérodaq-Baladan» — yaki «Bérodaq-Baladan». «**Babil padishahi Mérodaq-Baladan... xetler hediye bilen ewetti**» — Mérodaq-Baladan Asuriye padishahi Sennaxérib teripidin miladiyedin ilgiriki 702-yili ghulitildi. Mushu ishmu shu yilda bolghan bolushi kérek. Démek, bu ish, yeni 20-babta we «Yesh.» 38-39-babta teswirlen'gen ishlar «2pad.» 18:17-37 we 19-babtiki ishlardin **ilgiri** yüz bergen. Emdi némisqqa ulardin kényin xatirilen'gen? Mushu ish toghruluq «Yesh.» 39:1diki izahatni körüng.

we bayliqlirining barliqini körsetti; ordisi we pütkül padishahliqi ichidiki nersilerdin Hezekiya ulargha körsetmigen birimu qalmidi.

14 Andin Yeshaya peyghember Hezekiyaning aldigha béríp, uningdin: —

«Mushu kishiler néme dédi? Ular séni yoqlashqa nedin kelgen?» — dep soridi.

Hezekiya: — «Ular yiraq bir yurttin, yeni Babildin kelgen» dédi.

15 Yeshaya yene: — «Ular ordangda némini kördi?» dep soridi.

Hezekiya: — «Ordamda bar nersilerni ular kördi; bayliqlirimning arisidin men ulargha körsetmigen birimu qalmidi» — dédi.

16 Yeshaya Hezekiyagha: Perwerdigarning sözini anglap qoyghin: —

17 — Mana shundaq künler kéliduki, ordangda bar nersiler we bugün'ge qeder ata-bowliring tolap, saqlap qoyghan hemme Babilgha élip kétildi; héchnerse qalmaydu — deydu Perwerdigar.

18 — Hemde Babilliqlar oghulliringni, yeni özüngdin bolghan ewladliringni élip kétidu; shuning bilen ular Babil padishahining ordisida

aghwat bolidu.□

19 Hezekiya emdi öz-özige «Öz künlimerde bolsa aman-tinchliq, Xudaning heqiqet-wapaliqi bolmamdu?», dep Yeshayagha: — «Siz éytqan Perwerdigarning mushu sözi yaxshi iken» — dédi.□

20 Hezekiyaning bashqa emelliri, jümlidin uning seltenitining qudriti, uning qandaq qilip sheherge su teminlesh üchün köl, shundaqla su apiridighan nor yasighanliqi «Yehuda padishahlirining tarix-

□ **20:18 «Babilliqlar oghulliringni, yeni özüngdin bolghan ewladliringni élip kétidu ... ular Babil padishahining ordisida aghwat bolidu»** — körünüşte addiy körün'gen mushu weqe üchün némishqa mushu qattiq jazaliq söz chiqidu? Pikrimizche, üch sewebi bar: — (1) Hezekiya Xudagha: «Qedemlirimni sanap mangimen» dégen wedini bergenidi, lékin bu qétim Xudadin héch sorimay shundaq qilghan; (2) Elchilerning kelgenlikidin u belkim: «hazir men «jahan'gha dangqi chiqqan ademmen», «kichik dölitimizning jahanda orni bar» dep tekebburliship ketken bolushi mumkin. (3) Mushulardin sirt, bilishimizche Mérodaq-Baladan Asuriye impériyesige qarshi bir ittipaqni berpa qilmaqchi. U «tekellup körsitudighan» mushu pursettin paydilinip, Hezekiyani ittipaqqa qatnishishqa teklip qilghan. Özini ölümdin qutquzghanliqini, quyashning nurining «keynige yan'ghanliqi»deq intayin karamet möjizini körgen, Xudaning «Men silerni Asuriyeden qutquzimen» dégen wedisini anglighan Hezekiya qandaqmu xudasiz bir el-yurt bilen ittipaqlashmaqchi bolghandu? «Aghwat» — pichiwétilgen adem, «Yesh.» 56:4-ayettiki izahatni körüng.

□ **20:19 «Öz künlimerde bolsa aman-tinchliq, Xudaning heqiqet-wapaliqi bolmamdu?»** — Hezekiya mushu sözlerni yene ochuq éytishi mumkin. «Siz éytqan Perwerdigarning mushu sözi yaxshi iken» — mushu ayette, Hezekiyaning öz-özige dégenliri bashqilarilha, hetta öz jemetige bolghan birxil bighem, köyümsiz pozitsiyisini bildürudu. Yeshaya dégen bersharet emeliyyette yüz yildin kéyin emelge ashurulghan; waqitning sozulushi bolsa belkim Yehudaning kéyinki bir padishahi (Yosiya)ning qattiq towa qiliishi tüpeylidin boldi.

tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi? ■
21 Hezekiya ata-bowilirining arisida uxlidi; oghli Manasseh ornida padishah boldi.

21

Manassehning Yehudaning üstidiki selteniti
2Tar. 33:1-9, 20

1 Manasseh padishah bolghanda on ikki yashta bolup, Yérusalémda ellik besh yil seltenet qildi. Uning anisining ismi Hefzibah idi. ■ **2** U Perwerdigar Israillarning aldidin heydep chiqiriwetken yat elliklerning yirginchlik adetlirige oxshash ishlar bilen Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qildi. **3** U atisi Hezekiya buzup yoqatqan «yuqiri jaylar»ni qaytidin yasatti; u Baalgha atap qurban'gahlarni saldurup, Israilning padishahi Ahab qilghandek bir Asherah mebud yasidi; u asmandiki nurghunlighan ay-yultuzlarga bash urdi we ularning qulluqigha kirdi. □ ■ **4** U Perwerdigarning öyidimu qurban'gahlarni yasatti. Shu ibade-txana toghruluq Perwerdigar: Men Yérusalémda Méning namimni qoyimen, dégenidi. ■ **5** U Perwerdigarning öyining ikki hoylisida «asmandi qoshuni»gha qurban'gahlarni atap yasatti.

■ **20:20** 2Tar. 32:30 ■ **21:1** 2Tar. 33:1 □ **21:3** «asmandiki nurghunlighan ay-yultuzlar» — «asmandi qoshuni» dégen söz bilen ipadilinidu. Tewrattin bilimizki, asmandiki yultuzlarning perishtiler we bezi ehwalda asmandiki yaman küchler, yeni jin-sheytanlar bilenmu munasiwiti bar («Zeb.» 147:4, «Ayup» 38:4-7, «Weh.» 12:4ni körüng). ■ **21:3** 2Pad. 18:4 ■ **21:4** Qan. 12:5, 11; 2Sam. 7:13; 1Pad. 8:29; 9:3; 2Tar. 7:12; Zeb. 132:13, 14; Yer. 32:34

□ 6 Öz oghlini ottin ötküzdi; jadugerchilik bilen palchiliq ishletti, özige jinkeshler bilen epsunchilarни békitti; u Perwerdigarning neziride sansanaqsiz rezillikni qilip uning ghezipini qozghidi.

7 U yasatqan «Asherah» oyma mebudni *Xudaning* öyige qoydi. Shu öy toghruluq Perwerdigar Dawutqa we uning oghli Sulayman'gha: — «Bu öxde, shundaqla Israilning hemme qebililirining zéminliri arisidin Men tallighan Yérusalémda Öz namimni ebedgiche qaldurimen; ■ 8 eger Israil peqet Men ulargha tapilighan barliq emrlerge, yeni Öz qulum Musa ulargha buyrughan barliq qanun'gha muwapiq emel qilishqa köngül qoysila, Men ularning putlirini ata-bowilirigha teqsim qilghan bu zémindin qaytidin néri qilmaymen», dégenidi. 9 Lékin ular qulaq salmaytti; shunglashqimu, Manasseh ularni shundaq azdurdiki, ular Perwerdigar Israillarning aldidin halak qilghan yat elliklerdin ashurup rezillik qilatti.

10 Shunga Perwerdigar Öz qulliri bolghan peyghemberlerning wasitisi arqliq mundaq dédi: —

11 Yehudaning padishahi Manasseh bu yirginchlik ishlarni qilip, hetta uningdin ilgiri ötken Amoriylar qilghan barliq rezilliktin ziyade rezillik qilip, uning butliri bilen Yehudanimu gunahqa azdurghini üçhün ■ 12 Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: —

«Mana, Yérusalém bilen Yehudaning üstige shundaq

□ 21:5 «asmanning qoshuni» — mushu yerde quyash, ay we yultuzlarni körsitudi. ■ 21:7 2Sam. 7:10; 1Pad. 8:16, 29; 9:3; 2Pad. 23:27 ■ 21:11 Yer. 15:4

balayi'apet keltürimenki, kimki uni anglisila qulaqliri zingildap kétidu. ¹³ Men Samariyeni ölcħigen tana we Ahabning jemetini tekshürgen tik ölcħigħuch yip bilen Yérusalémni tekshürtimen; kishi qachini chayqap sürtkendin kéyin düm kömtürüp qoqħandek, Yérusalémni chayqap örūymen. □

¹⁴ Men mirasimning qalghanliridinmu waz kéchip, düshmenlirining qoligha tapshurimen; ularni hemme düshmenlirige bulang-talang obyékti we olja qilip bérímen; □ ¹⁵ Chünki ular Méning nezirimde rezil bolghanni qilip, ularning ata-bowiliri Misirdin chiqqan kündin tartip bügħiġ-għadha għejja qoqħaq keldi».

¹⁶ Manasseh emdi pütkül Yérusalémni bir chétidin yene bir chétigħe qan'għa toldurup, köp naheq qan tökküzdi we oxhashla özi qiliwatqan gu-nahi bilen Yehudalarni azdurup, ularning Perw-erdigarning neziridiki rezillikni qilishīha seweb boldi.

¹⁷ Manassehning bashqa ishliri hem qilghanlirin-ning hemmisi, jümlidin u sadir qilghan gunah «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütulgħen emesmedi?

-
- **21:13 «Samariyeni ölcħigen tana»** — shübhisizki, Xudanıng Samariyening üstige chüshürgen jaza hökümini körsitud; «Ahabning jemetini tekshürgen tik ölcħigħuch yip» — Xudanıng Ahabning jemetining üstige chüshürgen jaza hökümini körsitud. «Am.» 7:7-8ni körung. «**kishi qachini chayqap sürtkendin kéyin düm kömtürüp qoqħandek, Yérusalémni chayqap örūymen**» — bu söz, belkım, Xudanıng Yérusalémdin barliq ahalisini yiraq qilip, uni astin-üsttin qiliwétidighanlıqini körsitud. 14-ayetni körung. □ **21:14 «mirasim»** — Israildiki on ikki qebile; «mirasimning qalghanliri» — Israildin yalghuz qalghan qebile, yeni Yehudani körsitudi.

18 Manasseh ata-bowilirining arisida uxlidi we öz öyining béghida, yeni Uzzahning béghida depne qilindi. Andin oghli Amon uning ornida padishah boldi. ■

Amonning Yehudaning üstidiki selteniti
2Tar. 33:21-25

19 Amon padishah bolghanda yigirme ikki yashta bolup, Yérusalémda ikki yil seltenet qildi. Uning anisining ismi Meshullemet idi; u Yotbahliq Haruzning qizi idi. **20** Amon atisi Manasseh qilghandek Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilatti. **21** U atisi mangghan barliq yollarda mangatti; u atisi qulluqida bolghan butlarning qulluqida bolup, ulargha sejde qilip, **22** Perwerdigarning yolda yürmey, öz atabowilirining Xudasi Perwerdigarni terk qildi. **23** Emdi Amonning xizmetkarliri padishahni uestlep, uni öz ordisida öltürdi. **24** Lékin yurt xelqi Amon padishahni uestligenlerning hemmisini öltürdi; andin yurt xelqi uning ornida oghli Yosiyani padishah qildi.

25 Amonning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi?

26 U Uzzahning béghida öz qebriside depne qilindi. Andin oghli Yosiya uning ornida padishah boldi. ■

Yosiyaning Yehudaning üstidiki selteniti

2Tar. 34:1-28

¹ Yosiya padishah bolghanda sekkiz yashta bolup, Yérusalémda ottuz bir yıl seltenet qildi. Uning anisining ismi Yedidah idi; u Bozkatlıq Adayanıng qizi idi. ■ ² Yosiya Perwerdigarning neziride durus bolghanni qılıp, her ishta atisi Dawutning barlıq yolda yürüp, ne ongħha ne solgha chetnep ketmidi.

³ Padishah Yosiya seltenitining on sekkizinchi yilda, padishah Meshullamning newrisi, Azaliyanıng oghli katip Shafanni Perwerdigarning öyige ewetip: ⁴ «Bash kahin Hilqiyaning qéshiga chiqıp shuni buyrughinki, u Perwerdigarning öyige élip kelin'gen, derwaziwenler xelqtin yighthaqan pulni sanisun. ⁵⁻⁶ Andin ular Perwerdigarning öyini ongshaydighan ishlarni nazaret qilghuchi ishchilargha tapshurup bersun. Bular hem Perwerdigarning öyidiki buzulghan yerlerni ongshashqa öyde ishligüchilerge, yeni yaghachchilar, tamchilar we tashtirashlarga bersun. Ular mushu pul bilen öyini ongshashqa lazim bolghan yaghach bilen oyulghan tashlarni sétiwalsun, dégin» — dédi.

⁷ Lékin ularning qolığha tapshurulghan pulning hésabi qilinmidi. Chünki ular insap bilen ish qillatti.

⁸ Bash kahin Hilqiya katip Shafan'gha: — Men Perwerdigarning öyide bir Tewrat kitabını taptım, dédi. Shuni éytip Hilqiya kitabını Shafan'gha berdi. U uni oqdu. ⁹ Andin keyin katip Shafan padishahning qéshiga bérüp padishahqa xewer bérüp: — Xizmetkarlırı ibadetxanidiki pulni yighip Perw-

erdigarning öyini ongshaydighan ish beshilirining qollirigha tapshurup berdi, dédi. ¹⁰ Andin katip Shafan padishahqa: Hilqiya manga bir kitabni berdi, dédi. Andin Shafan padishahqa uni oqup berdi. ¹¹ We shundaq boldiki, padishah Tewrat kitabining sözlirini anglighanda, öz kiyimlirini yirtti. □

¹² Padishah Hilqiya kahin bilen Shafanning oghli Ahikamgha, Mikayaning oghli Akbor bilen Shafan katipqa we padishahning xizmetkari Asayagha buyrup: — ¹³ Bérip men üchün we xelq üchün, yeni pütkül Yehudadikiler üçhün bu tépilghan kitabning sözliri toghrisida Perwerdigardin yol soranglar. Chünki ata-bowilirimiz bu kitabning sözlirige, uningdiki bizlerge pütülgénlirige emel qilishqa qulaq salmighanlıqi tüpeylidin Perwerdigarning bizge qozghalghan ghezipi intayin dehshetlik, dédi.

¹⁴ Shuning bilen Hilqiya kahin, Ahikam, Akbor, Shafan we Asayalar Xarxasning newrisi, Tikwahning oghli kiyim-kéchek bégi Shallumning ayal ayal peyghember Huldahning qéshigha bérip, uning bilen sözleshti. U Yérusalém shehirining ikkinchi mehelliside olturatti.

¹⁵ U ulargha mundaq dédi: — Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: — «Silerni ewetken kishige mundaq denglar: —

¹⁶ Perwerdigar mundaq deydu: — Mana Men Yehudaning padishahi oqughan kitabning

□ **22:11 «padishah Tewrat kitabning sözlirini anglighanda...»**

— tépiwélin'ghan kitab Tewratning qaysi qismi bolushi kérek? Padishahning inkasi, yeni kényinki heriketlirige, bolupmu «yuqiri jaylar»ni yoqitishigha qarighanda, «tépiwélin'ghan kitab» choqum bu ishni tekitleydighan «Qanun sherhi»ni öz ichige alghan.

hemme sözlirini emelge ashurup, bu jaygha we bu yerde turghuchilargha balayi'apet chüshürimen.

17 Chünki ular Méni tashlap, bashqa ilahlargha xushbuy yéqip, qollirining hemme ishliri bilen Méning achchiqimni keltürdi. Uning üchün Méning qehrim bu yerge qarap yandi hem öchürülmeydu.

18 Lékin silerni Perwerdigardin yol sorighili ewetken Yehudaning padishahigha bolsa shundaq denglar: Sen anglighan sözler toghrisida Israilning Xudasi Perwerdigar shundaq deydu: —

19 Chünki könglüng yumshaq bolup, mushu jay we uningda turghuchilarining weyrane we lenetke aylandurulidighanliqi toghrisida ularni eyiblep éytqan sözlirimni anglighiningda, Perwerdigarning aldida özüngni töwen qilip, kiyimliringni yirtip, Méning aldimda yighighining üchün, Menmu duayingni anglidim, deydu Perwerdigar.

20 Buning üchün séni ata-bowiliring bilen yighilishqa, öz qebrengge aman-xatirjemlik ichide bérishqa nésip qilimen; séning közliring Men bu jay üstige chüshüridighan barliq külpetlerni körmeyeđu».

Ular yénip bériп, bu xewerni padishahqa yetküzdi.

23

Yosiya padishah islahat qilidu

2 Tar. 34:29-30; 35:1-27

1 Padishah ademlerni ewetip, Yehuda bilen Yérusalémning hemme aqsaqallirini öz qéshiga chaqirtip keldi. ■ **2** Padishah Perwerdigarning

öyige chiqti; barliq Yehudadiki er kishiler we Yérusalémda turuwatqanlarning hemmisi, kahinlar bilen peyghemberler, yeni barliq xelq, eng kichikidin tartip chongighiche hemmisi uning bilen bille chiqti. Andin u Perwerdigarning öyide tépilghan ehde kitabining hemme sözlirini ulargha oqup berdi. □

³ Padishah tüwrükning yénida turup Perwerdigarning aldida: — Perwerdigargha egiship pütün qel-bim we pütkül jénim bilen Uning emrlirini, hökümguwahliqliri we belgilimilirini tutup, ushbu kitabta pütülgén ehdiye emel qilimen dep ehdiye özini baghlidi. Shuning bilen xelqning hemmisimu ehde aldida turup uningha özini baghlidi. □

⁴ Andin kényin padishah bash kahin Hilqiya bilen orun basar kahinlargha we hem derwaziwenlerge: — Baalgha, Asherah butigha we asmanning barliq qoshunigha atap yasalghan barliq eswab-üskünilerni Perwerdigarning öyidin chiqiriwétinglar, dep emr qildi; u bularni Yérusalémning sirtida, Kidron étizliqidä köydürdi we küllirini Beyt-Elge élip bardı. ⁵ U Yehuda padishahlirining Yehuda sheherliridiki «yuqiri jaylar»da hemde Yérusalémning etrapliridiki «yuqiri jaylar»da xushbuy yandurushqa tikligen but kahinlirini, shuningdek Baalgha, quyashqa, aygha, yultuz türkümlirige hemde asmanning barliq qoshunigha xushbuy yaqquchiları

□ **23:2 «Hemme sözlirini ulargha oqup berdi»** — iibraniy tilida: «hemme sözlirini ularning qulaqliriga oqup berdi». □ **23:3 «tüwrükning yénida»** — yaki «peshtaq üstide». **«kitabta pütülgén ehdiye...»** — iibraniy tilida «kitabta pütülgén ehde sözlirige...».

ishtin heydiwetti. □ 6 U Perwerdigarning öyidin Asherah butni élip chiqip Yérusalémning sirtigha élip bérif, Kidron jilghisigha apirip shu yerde köydürüp kukum-talqan qılıp ézip, topisini addiy puqlararning qebriliri üstige chéchiwetti. 7 Andin u Perwerdigarning öyige jaylashqan bechchiwazlarning turalghulirini chéqip ghulatti; bu öylerde yene ayallar Asherah butqa chédir toquytti.

8 U Yehuda sheherliridin barliq kahinlarni chaqirtip, özige yighdi. Andin u Gebadin tartip Beer-Shébaghiche kahinlar xushbuy yaqidighan «yuqiri jaylar»ni buzup bulghiwetti; u «derwazillardiki yuqiri jaylar»ni chéqip buzdi; bular «Sheher bashliqi Yesuaning quwiqi»ning yénida, yeni sheher quwiqigha kirish yolinig sol teripide idi □ 9 (emdi «yuqiri jaylar»diki kahinlarning Yérusalémda Perwerdigarning qurban'gahiga chiqishi cheklen'genidi; lékin ular dawamliq öz qérindashliri bilen birge pitir nanlardin yéyishige tuyesser idi).

10 Yosiya héchkim öz ogli yaki qizini Molekke atap ottin ötküzmisun dep, Hinnomning oghlining

□ 23:5 «...ishtin **heydiwetti**» — yaki «... halak qildi». □ 23:8 «**Gébadin Beer-Shébaghiche**» — «Géba» Yehudanıg shimaliy chétide, «Beer-Shéba» uning jenubiy chétide idi. «U ... **barliq kahinlarni chaqirtip, ... andin u ... kahinlar xushbuy yaqidighan yuqiri jaylar**»ni **buzup bulghiwetti**» — Yosiya mushu yerni bulghash bilen butpereslarning keyin u yerni «bulghan'ghan, haram» dep qarap, qaytidin shundaq yolda ishlitishini mumkin emes qilish üçhün idi. «**derwazillardiki yuqiri jaylar**» — yaki «tawap-gahlarni».

jilghisidiki Tofetnimu buzup bulghiwetti. □

11 Perwerdigarning öyige kiridighan yolning éghizida Yehuda padishahliri quyashqa teqdim qilip qoyghan atlarni shu yerdin yötkep, «quyash harwiliri»ni otta köydürdi (ular *ibadetxanining* hoylilirigha jaylashqan, Natan-Melek dégen aghwatning öyining yénida turatti).

□ **12** Padishah yene Yehuda padishahliri Ahazning balixanisining ögzi side saldurghan qurban'gahlarni we Manasseh Perwerdigarning öyining ikki hoylisigha yasatqan qurban'gahlarni chéqip kukum-talqan qiliwetti; u ularning topisini u yerdin élip, Kidron jilghisigha chéchiwetti. **13** Israilning padishahi Sulayman Yérusalémning meshriq teripige we «Halak téghi»ning jenubigha Zidoniylarning yirginchlik buti Ashtarot, Moabiylarning yirginchlik buti Kémosh we Ammonlarning yirginchlik buti Milkomgha atap yasatqan «yuqiri jaylar»nimu padishah buzup bulghiwetti. □ **14** U but tüwrüklni parchilap, Asherah butlirini késip yiqtip, ular turghan

-
- **23:10 «öz oghli yaki qızını... ottın ötküzüş»** — insaniy qurbanıqlarnı körsitishi mümkün. «Hinnomning oghlining jilghisi» — bu yer yene «Hinnomning jilghisi», yeni «Gé-Hinnom» dep atilatti (erebche «jehennem»). □ **23:11 «quyashqa teqdim qilip qoyghan atlar»** — bu atlar tirik atlar yaki at heykili bolushi mümkün idi. «Natan-Melek dégen aghwatning öyi» — belkим muqeddes ibadetxanining birer hoylisida bolushi mümkün idi. □ **23:13 «Halak téghi»** — mushu yerde «Zeytun téghi»ni körsitudu. Butperesliktin bulghinip ketkini tüpeylidin uningha shundaq hejwiy, kinayilik isim qoyulghan.

yerlerni adem söngekliri bilen toldurdi. □ ■

15 U yene Israelni gunahqa putlashturghan, Ni-batning oghli Yeroboam Beyt-Elde saldurghan qurban'gah bilen «yuqiri jay»ni, ularni buzup chaqtı, andin keyin «yuqiri jay»ni köydürüp kukum-talqan qiliwetti, Asherah butinimu köydürüwetti.

■ **16** Yosiya burulup qarap, taghdiki qebrilerni körüp, adem ewetip qebrilerdiki söngeklerni kolap chiqirip, qurban'gah üstide köydürdi, shu yol bilen uni bulghiwetti. Bu ishlar Perwerdigarning kalamini yetküüp, del ularni aldin'ala besharet qilip jakarlıghan Xudanıng adimining sözining emelge ashurulushi idi. □ ■ **17** Andin Yosiya: Köz aldimdiki bu qebre téshi kimning? — dep soridi. Sheherdikiler uningha: Bu Yehudadın kelgen, silining Beyt-Eldiki qurban'gahni buzghan mushu ishlirini besharet qilghan Xudanıng adimining qebrisı iken, dédi.

18 Yosiya: — Uni qoyunglar, héchkim uning söngeklirini midirlatmisun, dep buyrudi. Shuning bilen ular uning söngekliri bilen Samariyedin kelgen peyghemberning söngeklirige héchkimni

□ **23:14 «U but tüwrükterni parchilap,... ular turghan yerlerni adem söngekliri bilen toldurdi»** — Yosiyaning mushu yerlerni «ademlerning söngekliri» bilen toldurushi butpereslarning keyin u yerlerni «bulghan'ghan, haram» dep qarap, qaytidin shundaq yolda ularni ishlitishini mumkin emes qilish üçhün idi. ■ **23:14** Mis. 23:24; 34:13; Chöl. 33:52; Qan. 7:5, 25; 12:3 ■ **23:15** 1Pad. 12:32, 33 □ **23:16 «Yosiya ... taghdiki qebrilerni körüp, adem ewetip qebrilerdiki söngeklerni kolap chiqirip, qurban'gah üstide köydürdi»** — yuqiriqi izahatni körüng. «Perwerdigarning kalamini yetküüp, del ularni aldin'ala besharet qilip jakarlıghan Xudanıng adimining sözi» — «1Pad.» 13:30-32ni körüng. ■ **23:16** 1Pad. 13:2

tegküzmidi.

19 Andin Yosiya Israilning padishahliri Perwerdigarning ghezipini qozghighan, Samariyening sheherliride yasatqan «yuqiri jaylar»diki barliq öylerni chaqtı; u ularni Beyt-Elde qilghandek qilip, yoqatti. ■ **20** U u yerlerdiki «yuqiri jaylar»gha xas bolghan hemme kahinlarni qurban'gahning üstide öltürüp, qurbanlıq qildi, andin ularning üstige adem söngeklirini köydürdi; u axirda Yérusalémha yénip bardi.

Yosiya padishah «ötüp kétish héyti»ni ötküzedi

2Tar. 35:1-19

21 Padishah barliq xelqqe yarliq chüşhürüp:
— Bu ehde kitabida pütülgendek, Xudayinglar Perwerdigargha «ötüp kétish héyti»ni ötküzüngrar, dep buyrudi. ■ **22** «Batur hakimlar» Israilning üstdin höküm sürgen künlerdin tartip, ne Israil padishahlirining waqitlirida ne Yehuda padishahlirining waqitlirida undaq bir «ötüp kétish héyti» ötküzülüp baqmighanidi; **23** Yosiya padishahning seltenitining on sekkizinchi yılıda, Perwerdigargha atap bu «ötüp kétish héyti» Yérusalémda ötküzüldi.

24 Shuningdek Yosiya Yehuda yurtida we Yérusalémda peyda bolghan jinkeshler we palchilarни, terafim mebudliri, herqandaq butlar we barliq bashqa lenetlik nersilerni zémindin yoqatti. Uning shundaq qilishining meqsiti, Hilqiya kahin Perwerdigarning öyidin tapqan

■ **23:19** 2Tar. 34:6 ■ **23:21** Mis. 12:3; Qan. 16:2; 2Tar. 35:1

kitabta xatirilen'gen Tewrattiki sözlerge emel qilishtin ibaret idi. □ ■

25 Uningdek Musagha chüshürülgen qanun'gha intilip pütün qelbi, pütün jéni we pütün küchi bilen Perwerdigargha qaytip, özini bégishlighan bir padishah uningdin ilgiri bolmaghanidi we uningdin kényinmu uningha oxshash birsi bolup baqmidi. □ **26** Lékin Perwerdigarning achchiqi Manassehning Özini renjitken barlıq rezillikliri tüpeylidin Yehudagha tutashqandin kényin, Özining shiddetlik ghezipidin yanmidi. **27** Perwerdigar: — Israilni tashlighandek Yehudanimu Öz közümdin néri qilimen we Özüm tallighan bu sheher Yérusalémni we Men: — «Méning namim shu yerde bolidu» dégen shu ibadetxanini terk qilimen, dédi. □ ■

28 Yosiyaning bashqa emelliri hem qilghanlirining hemmisi «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgene emesmidi?

29 Uning künliride Misirning padishahi Pirewn-Neko Asuriyening padishahigha hujum qilghili Efrat deryasigha bardi. U chaghda Yosiya padishah Pirewn bilen soqushushqa chiqtı; lékin Pirewn uni körüp Megiddoda uni öltürdi.

□ **23:24** «terafim mebudliri» — kichik, élip yürgüdek «qolayliq butlar» idi. ■ **23:24** Law. 19:31; 20:27; Qan. 18:11; Yesh. 8:19 □ **23:25** «uningdek ... qanun'gha intilip pütün qelbi, pütün jéni we pütün küchi bilen Perwerdigargha qaytip, özini bégishlighan bir padishah ... bolup baqmidi» — bu sözler uning Perwerdigargha qaytip qattiq towa qilishi we heqqaniyliqqa bolghan intilishliri jehette éytildi. □ **23:27** «shu ibadetxanini...» — ibraniy tiliда «shu öyü...». ■ **23:27** 2Pad. 17:18, 20; 24:3

30 Xizmetkarliri uning ölükini jeng harwisigha sélip Megiddodin Yérusalémgha élip kélip, uni öz qebriside depne qildi. Yurt xelqi Yosiyaning oghli Yehoahazni mesih qilip, atisining ornida padishah qildi. ■

*Yehoahazning Yehudaning üstidiki selteniti
2Tar. 36:1-4*

31 Yehoahaz padishah bolghanda yigirme üch yashta bolup, üch ay Yérusalémda seltenet qildi. Uning anisining ismi Hamutal idi; u Libnahliq Yeremiyaning qizi idi. **32** Yehoahaz bowiliri barliq qilghanliridek, Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qildi.

33 Emdi Pirewn-Neko uning Yérusalémda seltenet qilmaslıçı üçhün, uni Xamat yurtidiki Riblahda sołap qoydi we *Yehuda* zéminigha yüz talant kümüş bilen bir talant altun séliq chüshürdi. □ **34** Andin Pirewn-Neko Yosiyaning oghli Éliakimni atisining ornida padishah qilip, ismini Yehoakimgha özgertti. U Yehoahazni özi bilen Misirgha élip ketti; Yehoahaz Misirgha kélip shu yerde öldi. □ ■

35 Yehoakim kümüş bilen altunni Pirewn'ge berdi; lékin Pirewnning shu buyruqını ijra qilip pulni tapshurush üçhün yurtqa herbir ademning chamigha qarap baj-alwan qoyghanidi; altun

■ **23:30** 2Tar. 36:1 □ **23:33** «yüz talant kümüş» — bir talant belkim 30.6 kilogram idi. □ **23:34** «Éliakim» — bu isimning menisi «Xuda (Elohim) turghuzidu»; «Yehoakim» dégenning menisi «Perwerdigar (Yahweh) turghuzidu». Pirewnning undaq qilishtiki meqsiti belkim bixil hejwiy-kinayilik qilish yaki Xudagha bolghan kupurluq bolsa kérek. ■ **23:34** Mat. 1:11

we kümüshni u yurtning xelqidin, herbirige salghan ölchem boyiche Pirewn-Nekogha bérishke yighqanidi. ■

³⁶ Yehoakim padishah bolghanda yigirme besh yashta bolup, on bir yil Yérusalémda seltenet qildi. Uning anisining ismi Zibidah idi; u Rumahliq Pedayaning qizi idi. ³⁷ Yehoakim bowiliri barliq qilghanliridek Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilatti.

24

Yehoakim Yehuda üstige seltenet qilidu

¹ Uning künliride Babilning padishahi Néboqadnesar *Yehudagha* hujum qilishqa chiqtı; Yehoakim uningga üch yilghiche béqindi boldi, andin uningdin ténip uning hökümränliqiga qarshi chiqtı. ■ ² Shu waqitlarda Perwerdigar uningga hujum qilishqa Kaldiyler bulangchilar shaykisi, Suriyler bulangchilar shaykisi, Moabiylar bulangchilar shaykisi, we Ammoniylar bulangchilar shaykilirini qozghidi; u ularni Yehudani halak qilish üchün qozghidi. Bu ishlar Perwerdigar Öz qulliri bolghan peyghemberler arqiliq agah qilghan söz-kalamining emelge ashurulushi idi. ■ ³ Derweqe Perwerdigarning éytqinidek, Manassehning gunahliri tüpeylidin Yehudani Öz közliridin néri qilish üchün, bu ishlar ularning beshigha chüshti. ⁴ Chünki *Manassehning* naheq qan töküp, Yérusalémni naheq qanlar bilen

■ **23:35** 2Tar. 36:5-8 ■ **24:1** 2Tar. 36:6 ■ **24:2** 2Pad. 20:17;
23:27

toldurghini tüpeylidin, Perwerdigar *Yehudalarni* epu qilishqa köngli unimaytti.

⁵ Yehoakimning bashqa ishliri hem qilghanlirining hemmisi «Yehuda padishahlirining tarix-tezkiriliri» dégen kitabta pütülgén emesmidi?

⁶ Yehoakin ata-bowilirining arisida uxildi; oghli Yehoakin uning ornida padishah boldi.

⁷ Misirning padishahi bolsa öz yurtidin ikkinchi chiqmidi. Chünki Babilning padishahi «Misir éqini»din tartip Efrat deryasighiche bolghan Misir padishahiga tewe zéminni tartiwalghanidi. □

Yeho'akin seltenet qilidu

2 Tar. 36:9-10

⁸ Yehoakin padishah bolghanda on sekiz yashta bolup, üch ay Yérusalémda seltenet qildi. Uning anisining ismi Nehushta idi; u Yérusalémliq El-natanning qizi idi. ⁹ Yehoakin atisining barliq qilghanliridek Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qildi.

¹⁰ Babilning padishahi Néboqadnesarning serdarliri Yérusalémgha jeng qilghili chiqip, sheherni qamal qildi. □ ■ ¹¹ Uning serdarliri sheherni qamal qilip turghanda Néboqadnesar özimu sheherning sirtigha chiqtı.

¹² Andin Yehudaning padishahi Yehoakin bilen anisi, barliq xizmetkarliri, emeldarliri we aghwatliri Babil padishahining aldigha chiqip uningha ten berdi. Shundaq qilip Babilning

□ **24:7** «Misir éqini» — Nil deryasi emes, belki Sinay chölining sherq teripidiki kichik deryadur. □ **24:10** «serdarliri» — ibraniy tilida «xizmetkarliri». ■ **24:10** Dan. 1:1

padishahi öz seltenitining sekkizinchı yilida uni esir qilip tutti. □ 13 Néboqadnesar Perwerdigarning öyidiki barliq xeziniler bilen padishahning ordisisidiki xezinilerni élip ketti; Perwerdigar agah bergenidek, u Israilning padishahi Sulayman Perwerdigarning ibadetxanisi üçhün yasatqan hemme altun qacha-eswablarni késip sökti. ■

14 Yérusalémning barliq ahalisini, jümlidin hemme emeldarlar, hemme batur palwanlar, jemiy bolup on ming esirni we barliq hünerwenler we tömürchilernimu élip ketti; yurttiki xelqtin eng namratlardin bashqa héchkim qalmidi. 15 U Yehoakinni Babilgha élip ketti we shuningdek padishahning anisini, padishahning ayallirini, uning aghwatliri we yurttiki mötiwerlerni esir qilip Yérusalémdin Babilgha élip bardi. ■ 16 U batur-palwanlarning hemmisini (yette ming idi), hünerwen we tömürchilerni (jemiy bir ming idi) – bularning hemmisi jenggiwar ademler bolup, Babilning padishahi ularni esir qilip, Babilgha élip ketti. ■

17 Andin Babilning padishahi Yehoakinning taghisi Mattaniyani uning ornida padishah qilip, uning ismini Zedekiyagha özgertti. ■

Zedekiya Yehuda üstide seltenet qilidu

2Tar. 36:11-21; Yer. 52:1-30

18 Zedekiya padishah bolghanda yigirme bir yashta bolup, on bir yil Yérusalémda seltenet qildi.

□ 24:12 «aghwatliri» — yaki «ordidiki ghojidarliri». ■ 24:13
2Tar. 20:17; Yesh. 39:6 ■ 24:15 2Tar. 36:10; Est. 2:6 ■ 24:16
Yer. 52:28 ■ 24:17 Yer. 37:1; 52:1

Uning anisi Libnahliq Yeremiyaning qizi bolup, ismi Hamutal idi. ¹⁹ Zedekiya Yehoakimning barliq qilghinidek, Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilatti. ²⁰ Perwerdigarning Yérusalémgha hem Yehudagha qaratqan ghezipi tüpeylidin, Perwerdigar ularni Öz huzuridin heydiwetküche bolghan ariliqta, töwendiki ishlar yüz berdi: – awwal, Zedekiya Babil padishahigha isyan kötürdi.

25

Néboqednesar Yérusalém shehirige bösüp kirip, uni ishghal qilidu

¹ Andin shundaq boldiki, uning seltenitining toqquzinchı yili, oninchi ayning oninchi künide Babil padishahi Néboqednesar pütkül qoshunigha ýetekchilik qılıp Yérusalémgha hujum qılıshqa keldi; hemde uni qorshiwélip bargah qurup, uning etrapida qasha-poteylerni qurushti.

□ ■ ² Shuning bilen sheher Zedekiyaning on birinchi yilighiche muhasiride turdi. ³ Shu yili tötinchi ayning toqquzinchı künü sheherde éghir qehetchilik hemmini basqan we zémindikiler

□ **25:1** «*Néboqednesarning* seltenitining toqquzinchı yili, oninchi ayning oninchi künü» – miladiyedin ilgiri 588-yili, 15-Yanwar idi.

■ **25:1** 2Tar. 36:17 Yer. 32:2; 39:1; 52:4

üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi. □ ■

⁴ Sheher sépili böslüdi; barliq jenggiwar leshkerler qachmaqchi bolup, tün kéchide beder tikiwétishti. Ular padishahning baghchisigha yéqin «ikki sépil» ariliqidiki derwazidin kétishti (kaldiyler bolsa sheherning heryénida turatti). Ular *Jordan jilghisidiki* «Arabah tüzlenglik»ni boylap qéchishti. ⁵ Lékin kaldiylerning qoshuni padishahni qoghlap Yérixo tüzlenglikide Zedekiyagha yétishti; uning pütün qoshuni uningdin tarqilip ketkenidi. ⁶ We ular padishahni tutup, Riblah shehirige, Babil padishahining aldigha apardi; ular shu yerde uning üstige höküm chiqardi. ⁷ *Babil padishahi* Zedekiyaning oghullirini uning köz aldida qetl qildi; andin Zedekiyaning közlirini oyuwetti; u uni mis kishenler bilen baghlap, Babilgha élip bardi.

Muqeddes ibadetxanining xarab qilinishi

⁸ We beshinchı ayning yettinchi künide (bu Babil padishahi Néboqednesarning on toqquzinchi yili idi) Babil padishahining xizmetkari, pasiban bégi Nébozar-Adan Yérusalémgha yétip keldi. □ ⁹ U Perwerdigarning öyini, padishahning ordisini we sheherdiki barlıq öylerni köydüriwetti; barlıq behaywet imaretlerge u ot qoyup köydüriwetti. ¹⁰ We

□ **25:3 «zémindikiler üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi»**

— bashqa birxil terjimişi «etrapidiki zémindikiler üchünmu héch ash-ozuq qalmighanidi». Bu terjime toghra bolsa, «etrapidiki zémindikiler» sheher etrapidiki zémindin qéchip panah izdep sheherge kirgenlerni körsitudu. ■ **25:3** Yer. 52:6 □ **25:8 «beshinchı ayning yettinchi künü... Babil padishahi Néboqednesarning on toqquzinchi yili...»** — miladiyeden ilgiri 586-yili, 14-Awghust idi. «Yer.» 52:12nimu körüng.

pasiban bégi yétekchilikidiki kaldiylerning pütkül qoshuni Yérusalémning etrapidiki pütkül sépilini örütwetti.

11 Pasiban bégi Nébozar-Adan sheherde qalghan bashqa kishilerni, Babil padishahi terepke qéchip teslim bolghanlarni we qalghan hünerwenlerni esir qilip ularni élip ketti. □ **12** Lékin pasiban bégi zémindiki eng namratlarning bir qismini üzümzarlıqlarni perwish qilishqa we tériqchiliq qilishqa qaldurdi.

13 Kaldiyler Perwerdigarning öyidiki mistin yasalghan ikki tüwrükni, das tegliklirini we Perwerdigarning öyidiki mistin yasalghan «déngiz»ni chéqp, barliq mislirini Babilgha élip ketti. □ ■ **14** Ular yene *ibadette ishlitilidighan* idishlar, gürjek-belgürjekler, laxshigirlar, piyale-texsiler hem mistin yasalghan barliq eswablarni élip ketti; **15** xushbuydanlar we qachilarni bolsa, altundin yasalghan bolsimu, kümüshtin yasalghan bolsimu, ularning hemmisini pasiban bégi élip ketti. □ **16** We Sulayman *padishah* Perwerdigarning öyi üçhün mistin yasatqan ikki tüwrük we «déngiz»ni, shundaqla das tegliklirini

- **25:11** «**qalghan hünerwenler**» — yaki «top-top ademler».
- **25:13** «**das teglikliri**» — bular bolsa «déngiz»din kichik bolghan daslarni kötüridihan tegliklerni körsitudu. Bu ayetlerde tilgha élin'ghan jabduq-bisatlarni köprek chüshinish üçhün «1Pad.» 7:8-51-ayetni körüng. ■ **25:13** 2Pad. 20:17; Yer. 20:5; 27:19
- **25:15** «**xushbuydanlar we qachilarni bolsa, ... ularning hemmisini pasiban bégi élip ketti**» — bu altın-kümüş we mistin yasalghan barliq qacha-quchilar we barliq eswablar Yeremiya peyghemberning ilgiriki bir béschariti boyiche, 54 yıldın keyin Pars impératori Qoreshning permani bilen Yérusalémgha qayturuldu («Yer.» 27:21-22ni körüng).

élip ketti; bu mis saymanlarning éghirliqini ölclesh mumkin emes idi. ¹⁷ Birinchi tüwrükning égizlikи on sekkiz gez, uning üstidiki taji bolsa mis bolup, égizlikи üch gez idi; uning pütün aylanmisi tor sheklide hem anar nusxisida bézelgenidi, hemmisi mistin idi; ikkinchi tüwrükmu uninggha oxshash bolup, umu anar nusxisida bézelgenidi. □ ■

¹⁸ Pasiban bégi Nébuzar-Adan bolsa bash kahin Séraya, orunbasar kahin Zefaniya we ibadetxanidiki üch neper ishikbaqarnimu esirge aldi. ¹⁹ U sheherdin leshkerlerni bashquridighan bir aghwat emeldarni, sheherdin tapqan orda meslihetchiliridin beshini, yerlik xelqni leshkerlikke tizimlighuchi, yeni qoshunning serdarining katipini we sheherdin atmish neper yerlik kishini tutti. □ ²⁰ Pasiban bégi Nébuzar-Adan bularni Babil padishahining aldigha, Riblahgħa élip bardi. ²¹ Babil padishahi Xamat zéminidiki Riblahda bu kishilerni qilichlap öltürüwetti.

Shu yol bilen Yehuda öz zéminidin sürgün qilindi.

Yehuda Babilgha sürgün qilinidi

²² Yehuda zéminida qalghan kishilerni, yeni Babil padishahi Néboqadnesar qaldurghan kishilerni bolsa, u ularni idare qılısh üçün, ularning üstige Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyani teyinlidi. ■ ²³ Dalada qalghan

□ **25:17** «*gez*» **yaki** «*jeynek*» — jeynektin qolning uchighiche bolghan ariliqtur, texminen 40-45 santimétr. «**égizlikи üch gez idi**» — «Yer.» 52:22de «*besh gez*» déyilidu. Seweb, belkim üstidiki perdazlirini öz ichige alidu. ■ **25:17** 1Pad. 7:15; 2Tar. 3:15; Yer. 52:21 □ **25:19** «**bir aghwat emeldar**» — yaki peqet «*bir emeldar*». ■ **25:22** Yer. 40:5, 9

Yehudaning leshker bashliqliri hem leshkerliri Babil padishahining Shafanning newrisi, Ahikamning oghli Gedaliyani zémin üstige hökümranliq qilishqa belgiligenlikini anglap qaldi; shuning bilen *bu leshker bashliqliri ademliri bilen* Mizpah shehirige, Gedaliyaning yénigha keldi; bashliqlar bolsa Netaniyaning oghli Ishmail, Karéahning oghli Yohanan, Netofatliq Tanxumetning oghli Séraya we Maakat jemetidin birsining oghli Jaazaniya idi. ■ 24 Gedaliya ular we ademlirige: «Kaldiylerge békinoishtin qorqmanglar; zéminda olturaqlisip Babil padishahigha békininglar, shundaq qilsanglar silerge yaxshi bolidu» dep qesem qildi. 25 Emdi yettinchi ayda shundaq boldiki, shahzade Elishamaning newrisi, Netaniyaning oghli Ishmail on adem élip kélip, Gedaliyani hem Mizpahda uning yénida turghan Yehudiylar we Kaldiyerni urup öltürdi. 26 Shuning bilen barliq xelq, kichik bolsun, chong bolsun, we leshker bashliqliri ornidin turup Misirgha kirdi; chünki ular Kaldiyelerdin qorqatti.

Yehoakinning sürgün bolush jeryani

Yer. 52:31-34

27 We shundaq boldiki, Yehuda padishahi Yehoakin sürgün bolghan ottuz yettinchi yili on ikkinchi ayning yigirme yettinchi küni munu ish yüz berdi; Ewil-Mérodaq Babilga padishah bolghan birinchi yili, Yehuda padishahi Yehoakinning qeddini kötürüp, uni zindandin

chiqardi; □ 28 U uninggha mulayim söz qilip, uning ornini özi bilen birge Babilda turghan bashqa padishahlarning ornidin yuqiri qildi; 29 Shuning bilen Yehoakin zindandiki kiyimlirini séliwétip, Ömrining qalghan herbir künide herdaim padishah bilen bille hemdastixan bolushqa tuyesser boldi. 30 Uning nésiwisi bolsa, *Babil* padishahining uninggha béghishlighan daimliq iltipati idi; bu iltipat kündilik idi, yeni uninggha ömrining herbir küni tuyesser qilin'ghan.

□ 25:27 «on ikkinchi ayning yigirme yettinchi künü» — «Yer.» 52:31de «on ikki ayning yigirme beshinchı künü» déyildi. Azad bolush jeryanida nechche kün ötse kérek.

**Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script**

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5